



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานยุติธรรมในศตวรรษหน้า:
การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

โดย

รศ.ดร.พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ
คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2543

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานยุติธรรมในศตวรรษหน้า: การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ศาสตราจารย์ ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เป็นที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เข้าประชุมกรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ยิ่งโดยมีเจตนาร่วมกันในการพัฒนาระบบงานยุติธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อมวลชน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สกว. และผู้มีอุปการะมากดังกล่าวมา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง

รศ.ดร.พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ

31 มีนาคม 2543

โครงการวิจัย	ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบงานยุติธรรมในศตวรรษหน้า: การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา
ผู้วิจัย	รศ.ดร.พรเพ็ญ เพชรสุศิริ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ปีที่ทำการวิจัย	มกราคม 2542 – มีนาคม 2543

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเท่าที่ค้นพบได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยพบว่ามียุทธศาสตร์วิจัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ และรายงานการสัมมนา รวม 133 เรื่อง (ซึ่งได้นำมาเขียนเป็นบรรณานุกรมรวมในภาคผนวก 1) แต่ถ้าจะนำรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันจะมีอีกประมาณไม่ต่ำกว่า 90 เรื่อง ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นหัวข้อปลีกย่อยของกระบวนการยุติธรรม และได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษแล้วอาจจะเป็นเพราะว่าปัญหาการคอร์รัปชันเป็นปัญหาร้ายแรงเด่นชัดของสังคมไทยที่สุดปัญหาหนึ่ง และเกี่ยวโยงโดยตรงต่อปัญหาการบริหารงานยุติธรรม จึงมีผู้สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมาก

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมที่สำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกสรรนำมาพิมพ์บทความย่อในภาคผนวก 2 เพื่อเป็นฐานการค้นคว้าต่อไปโดยสะดวก

เป็นที่สังเกตว่าการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา เช่น สิทธิของผู้ต้องหา ผู้เสียหาย ปัญหาทางกฎหมายของการดำเนินคดีอาญา เกือบทุกฉบับทำการวิจัยโดยนักกฎหมาย โดยเฉพาะนิติศาสตร์หรือนักศึกษาระดับปริญญาโททำเป็นวิทยานิพนธ์สาขานิติศาสตร์มีลักษณะเป็นการวิจัยเอกสาร ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไปของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหัวข้อหลากหลายแตกต่างกันมากยากที่จะหมวดหมู่ เพราะแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันมาก แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยมีลักษณะเป็นการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มากกว่าการศึกษาสภาพปัญหาในความเป็นจริง กล่าวคือไม่มีการศึกษาอย่างมีระบบเพื่อการกำหนดนโยบาย/โครงการที่เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ไม่ติดตามปัญหาการนำนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไร และไม่ได้ประเมินผลว่านโยบาย/โครงการต่าง ๆ เหล่านั้นมีผลลัพธ์เป็นอย่างไร การวิจัยในเชิงบริหารที่กล่าวมามีจำนวนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ จึงกล่าวได้ว่าสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญายังมีช่องว่างที่จะต้องศึกษาวิจัยอีกมาก อย่างไรก็ตามเท่าที่พบสามารถนำมาเป็นข้อมูลสรุปองค์ความรู้ทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาโดยจำกัดขอบเขตการนำเสนอเฉพาะสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะ ระบบความคิดเฉพาะและแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก และนำเสนอในมุมมองปัจจัยด้านสังคมมากกว่าด้านตัวบทกฎหมาย กล่าวโดยสรุปคือ

1. พัฒนาการแนวคิดการบริหารงานยุติธรรม

จากลักษณะสังคมดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นสภาพบรรทัดฐานเดียวกัน (Synnomie) ที่อาศัยการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Control) กลายเป็นสังคมใหญ่ มีความสลับซับซ้อนจนทำให้มีความแตกต่างไม่มีบรรทัดฐานร่วมกัน หรือกลายเป็นไร้บรรทัดฐาน (Anomie) การควบคุมสังคมแบบทางการ (Formal Control) จึงมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความยุติธรรม ซึ่งเป็นระบบที่ประกอบด้วยหลายระบบย่อย คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ หน่วยงานดังกล่าวควรมีเป้าหมายร่วมกันกล่าวคือ

- (1) การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ
- (2) การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา
- (3) การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย
- (4) การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิดกลับสู่สังคมได้
- (5) การควบคุมอาชญากรรมในสังคม

โดยรวมแล้วกระบวนการยุติธรรมต้องมีเป้าหมายทั้ง 5 ประการเป็นแนวในการดำเนินงาน แต่การควบคุมอาชญากรรมในสังคมถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรม เพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทั่วไปในสังคม กระบวนการยุติธรรมยุคใหม่จึงมิใช่เพียงมีเป้าหมาย 4 ประการแรกเท่านั้น แต่ต้องขยายบทบาทหน้าที่ไปยังเป้าหมายสุดท้ายด้วย การบริหารงานยุติธรรมทางอาญา จึงขยายขอบเขตไปยังการป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการตั้งรับเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้น อย่างไรก็ตามที่ปรากฏไม่มีการศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ จึงควรมีการศึกษาวิจัยและหาเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพดังกล่าว

2. พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

แต่ดั้งเดิมเช่นสมัยกรุงสุโขทัยพระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้อำนาจทั้ง 3 คือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการด้วยพระองค์เอง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้มีข้าราชการเสนาบดีเป็นกฎหมายตราสามดวง เพื่อให้เกิดหลักกฎหมายที่ยุติธรรมแน่นอน จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก จึงนำระบบงานยุติธรรมตะวันตกมาใช้ มีการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ.2434) ศาลสถิตยุติธรรมได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาตามลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันระบบศาลมีลักษณะกลายเป็นศาลคู่ขนานแบ่งเป็น 4 ศาล คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลรัฐธรรมนูญ แต่ศาลยุติธรรมแยกเป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างงานยุติธรรมที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นความหวังสำคัญในการผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมไทยเป็นเสรีนิยมหรือมีอุดมคติเป็นสังคมประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าเดิมที่มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม

3. รัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้คุ้มครองสิทธิของบุคคล สิทธิของผู้ต้องหา สิทธิของผู้เสียหาย และสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งน่าจะมีการศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าว ตลอดจนศึกษาปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องของแต่ละหน่วยงาน ผลดีผลเสียและผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมและปัญหาการควบคุมอาชญากรรมในสังคม

4. ปัญหาการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ลักษณะปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบโดยภาพรวมที่สำคัญก็คือ

(1) ปัญหาการทำงานที่สอดประสานเป็นหนึ่งเดียว หรือเรียกว่ามีสภาพแตกแยกต่างคนต่างทำ (Fragmentation)

(2) ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(3) การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาขาดการกำหนดนโยบายอาญา (Criminal Policy)

(4) ปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

(5) ปัญหาการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมไทยให้ทันกับโลกยุคโลกาภิวัตน์

สำหรับปัญหาเฉพาะของหน่วยงานระบบย่อย (Subsystems) ของกระบวนการยุติธรรมคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ก็มีปัญหาเฉพาะที่มีรายละเอียดโดยเฉพาะ แต่เป็นที่สังเกตว่ามีการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานตำรวจมากที่สุด รองลงไปคือ ราชทัณฑ์มีเล็กน้อย แต่แทบไม่มีก็คือ ปัญหาการบริหารงานศาลและอัยการ

การวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานยุติธรรมและระบบย่อยจึงควรดำเนินการเพราะขาดองค์ความรู้อย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรอัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นองค์กรระบบปิด (Closed System) ไม่มีการถ่ายทอดข้อมูลไปมาระหว่างสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในองค์กร มีอาณาจักรเป็นการเฉพาะตนเอง บุคคลภายนอกไม่ค่อยทราบความเป็นไปในองค์กร และค่อนข้างเกรงกลัวไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

5. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา

ในขณะที่รัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ได้ให้การคุ้มครองผู้เสียหายคดีอาญามากขึ้น มาตรการทางกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่จะรองรับให้มีผลใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญยังต้องควรดำเนินการศึกษาวิจัย และหารูปแบบการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้เสียหายที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพรายได้ ข้อจำกัดต่าง ๆ ตามสภาวะการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศและปัญหาเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

6. สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

ในบริบทสังคมไทยซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่เลือกมาพิจารณาคือ

(1) ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

(2) ปัญหาค่านิยมแบบวัตถุนิยม

- (3) ปัญหาผู้มีอิทธิพล
- (4) ปัญหาการประพดติมิชอบในวงราชการ
- (5) ปัญหายาเสพติด
- (6) ปัญหาการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (รวมทั้งระบบข้อมูลทางอาญา

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้มีการศึกษาวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ ที่ยังขาดการวิจัยหาองค์ความรู้อีกมาก ยกเว้นองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการประพดติมิชอบในวงราชการและปัญหายาเสพติดเท่านั้นที่มีการวิจัยจำนวนมาก และมีองค์ความรู้มากพอสมควร

บทสรุปข้อเสนอแนะโครงการวิจัย

การบริหารงานยุติธรรมยังขาดองค์ความรู้และการวิจัยที่มีลักษณะสหวิชาการ (Multi-Disciplinary) มากกว่าการวิจัยตัวบทกฎหมายอย่างเดียว หรือการมองโดยอาศัยสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะสภาพปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ การศึกษาจึงต้องอาศัยมุมมองจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และอาศัยบุคคลหลายสาขาวิชาชีพสำหรับหัวข้อการวิจัยที่ใคร่ขอเสนอแนะต่อไปนี้ โดยผู้เขียนเรียงลำดับโครงการวิจัยตามความเร่งด่วนของปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขก่อนดังต่อไปนี้

1. การศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด
2. การศึกษาปัญหาการบริหารงานในระบบย่อยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
3. การพัฒนางานบำบัดฟื้นฟูสภาพเด็กและเยาวชนกระทำผิด
4. การศึกษาเพื่อจัดตั้งระบบข้อมูลข่าวสารทางอาญา
5. การศึกษาระบบการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
6. การศึกษาเรื่องปัญหาการคุ้มครองพยาน
7. การศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย
8. การศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิของบุคคล

ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540

Research Title	Strategy for Criminal Justice System Development in the Next Century : An Assessment of the Body of Knowledge of the Criminal Justice Administration in Thailand
Researcher	Pornpen Petsuksiri, Ph.D. School of Public Administration The National Institute for Development Administration
Year	January 1999 – March 2000

Executive Summary

From the review of related literature about criminal justice administration, a total of 133 research reports (mostly, theses and seminar proceedings) was found (Appendix 1). Although there were at least 90 more research reports on corruption was the topic on which a great number of studies were conducted. It was one of the most serious problems in Thai society and was directly related to the criminal justice administration problem.

Some remarkable research abstracts on criminal justice administration, however, were included in Appendix 2 for references.

Nearly all the studies on criminal justice administration were notably made by jurists, particularly research on the criminal laws with regard to the rights of the alleged and the victims, and prosecution problems. Especially, most law MA students' these were of documentary research. Other research dealt with general matters of criminal justice procedures and the topics were too varied to classify. However, these studies surveyed people's opinions and attitudes, rather than inquired about actual problems. That is, there was neither scientific inquiry to establish a policy/program concerning juridical administration, nor follow-up study to identify implementation problems and obstacles, nor program evaluation to find out the effectiveness of the program. Such investigations for decision making are small in number, compared to others. Therefore, there was still room for further research to extend the body of knowledge about criminal justice administration.

The related literature here will, however, include only the problems of criminal judicial procedures in the Thai environment or context, where people's way of thinking is different from that in Western societies. The social aspect, rather than the legal aspect, will be presented.

1. Conceptual Development of Criminal Justice Administration

Since the synomie society with informal control became the anomie society with formal control, it has played a crucial role in juridical administration that consists of several subsystems, i.e., police, attorneys, law-courts and prisons. All these units should have the following as common goals;

1. Law enforcement
2. Protection of the alleged's rights
3. Protection of the victims' rights
4. Rehabilitation of wrong-doers
5. Control of crime in the society

As a whole criminal justice procedures must have all the five goals as a guideline. Criminal control is, nonetheless, the ultimate goal of the criminal justice procedures, as it contributes to the well-being of the public. Modern judicial procedures have not only the first four goals but also a proactive, rather than retroactive goal. However, there is little follow-up of the effectiveness of the overall juridical administration, more research is needed to find appropriate indicators for this purpose.

2. Development of Judicial Procedures in Thailand

In the Sukhothai period, for instance, the kings himself exercises the three powers-administrative, legislative and judicial. Later in the reign of King Rama I, the code of laws was revised and became the Three-Seals Code. This law had been in use until the reign of King Rama V, who modernized the country to avoid colonization by Western countries. The Western judicial system was adopted and the Ministry of Justice was established in 1891. The court of law has been developed since then. At present court system consisted of four parallel courts, namely, the Court of Justice, the Court of Administration, the Martial Court and the Constitutional Court. The Court of Justice is independent from the Ministry of Justice. The judicial work system has been restructured under the 1997 Constitution of Thailand, with the aim to liberalizing the Thai judicial procedures or to introducing the democratic ideology to replace the tyranny.

3. Constitution and Civil Right Protection

The current Constitution protects the rights of individuals, the alleged, victims and detainees. Follow-up studies should be conducted to see whether this has been materialized, including direct and indirect social impacts, as well as the crime control problem in the society.

4. Problems of Criminal Justice Administration

Some major problems of overall criminal justice administration are

1. Lack of unity in work or fragmentation
2. Ineffectiveness of criminal judicial procedures
3. Lack of criminal policy
4. Abuse of power among the officers
5. Adjustment to cope with globalization

Although the subsystems of the criminal justice system—police, attorneys, law—courts, and prisons—all have some specific problems, research on police administration was the most abundant, followed by a small number of prison administration studies, but research on the problems of court attorney administration problems are so little.

Accordingly, more research should be conducted on administration problems of the judicial system and subsystems, especially, the attorney, court and prison organizations, which are closed systems without transfer of information to both within and outside the organizations. Since these organizations have their own kingdoms, the outsiders hardly know what is going on there and are afraid to express their opinions about them.

5. Protection of the Rights of Victims in Criminal Cases

While the Constitution provides more protection of the alleged's rights, it also provides more protection of the victims' right. Legal measures or regulations to enforce this practice under the Constitution needs more research in order to find some appropriate patterns or forms to assist the victims efficiently, with regard to funds and other limitations in accordance with the socioeconomic condition of the country and special problems of each local area.

6. Environmental Impacts on Criminal Justice Administration

In the Thai context, the environmental impacts on criminal justice administration chosen for consideration are

1. Image of the officers in the judicial procedures
2. Problems of Materialism
3. Problem of influential people or mafia
4. Drug addiction
5. Problem of conducting research on criminal laws and criminal juridical administration (including the criminal data system)

Different aspects of these problems need to be investigated to extend the body of knowledge in the area. Only research on corruption in the bureaucratic circle and drug

addiction can be found in great number and there is a sufficient body of knowledge about such topics.

Recommendations for Further Research

There is lack of knowledge about criminal justice administration and multidisciplinary research, since most research concentrated on laws and was conducted on the basis of a single discipline. As the problem of criminal justice administration has arisen from different factors, it is necessary for various people concerned and professionals from different fields to conduct research in this matter. The following research topics are arranged in order of urgency of the problems:

1. Problem of Criminal Justice Procedures: A Policy on Drug Addition
2. Problems of Administration of the Criminal Justice Subsystems
3. Development of Rehabilitation for Juvenile Delinquent
4. A Study on Installation of Crime Database System
5. A Study of Human resource development in Crime Justice Procedures
6. Problems of Witness Protection
7. A Follow-up Study of the Effectiveness of Criminal Justice Procedure in Thailand
8. A Follow-up Study of the Outcome of Protection of the Rights of Individuals, the Alleged, Victims, and Detainees as Stipulated in the 1997 constitution.

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับนักบริหาร	ข
Executive Summary	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความนำ	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
วิธีการศึกษา	2
บทที่ 2 พัฒนาการความคิดการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา	4
บทที่ 3 พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย	9
กระบวนการยุติธรรมไทยในระบบเสรีนิยม	12
รัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิบุคคล	13
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา	18
บทที่ 4 ปัญหาการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	20
ปัญหาการบริหารงานตำรวจ	22
ปัญหาการบริหารงานอัยการ	27
ปัญหาการบริหารงานศาล	30
ปัญหาการบริหารงานศาลเยาวชน และครอบครัว	32
ปัญหาการบริหารงานราชทัณฑ์	34
บทที่ 5 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา	38
การทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา	39
การคุ้มครองผู้เสียหายคดีอาญาที่เป็นเด็กและเยาวชน	41
การปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับเหยื่อหรือพยานคดีอาญาที่เป็นเด็กและเยาวชน	43
บทที่ 6 สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา	45
1. ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม	45
2. ปัญหาค่านิยมแบบวัตถุนิยม	46
3. ปัญหาผู้มีอิทธิพล	47
4. ปัญหาการประพฤติดมิชอบในวงราชการ	48
5. ปัญหายาเสพติด	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6. ปัญหาการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา	58
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะโครงการวิจัย	61
สรุปผลการศึกษา	61
บทสรุปข้อเสนอแนะโครงการวิจัย	64
1. การศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด	65
2. การศึกษาปัญหาการบริหารงานในระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	66
3. การพัฒนางานบำบัดฟื้นฟูสภาพเด็กและเยาวชนกระทำผิด	67
4. การศึกษาเพื่อจัดตั้งระบบข้อมูลข่าวสารทางอาญา	68
5. การศึกษาระบบการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	69
6. การศึกษาเรื่องปัญหาการคุ้มครองพยาน	71
7. การศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	72
8. การศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540	73
บรรณานุกรม	75
ภาคผนวก 1 บรรณานุกรมงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา	(1)
ภาคผนวก 2 บทคัดย่องานวิจัยที่เลือกสรร	(14)
ประวัติย่อของผู้วิจัย	(134)

บทที่ 1

บทนำ

ความนำ

ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยทั่วไปมักจะหมายถึงปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับกุมหรือผู้ต้องหา ทั้งในขั้นต้นก่อนฟ้องคดีและหลังฟ้องคดี เพราะวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมก็คือ เมื่อมีผู้กระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นก็ควรมีการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพกล่าวคือ การพยายามของกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งจะหาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษ เพื่อป้องกันสังคม เพื่อเป็นการปราม (deterrence) ไม่ให้ผู้อื่นเลียนแบบ ดังนั้นถ้ามุ่งประเด็นไปทางการจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ก็อาจจะทำให้เจ้าหน้าที่ใช้วิธีการรุนแรงเหี้ยมขาดในการปราบปราม การตรวจค้น ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือใช้อำนาจทางมิชอบ จนกระทั่งเกิดปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของประชาชนหรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้นนอกจากจะมุ่งบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กระบวนการยุติธรรมยังต้องมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาด้วย เพราะผู้ถูกกล่าวหาอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นจึงมีข้อตกลงพื้นฐานว่าผู้ต้องหาทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผู้นั้นกระทำความผิด ในขณะเดียวกันสิทธิของผู้เสียหายก็ต้องได้รับการคุ้มครองและพิจารณาควบคู่ไปให้สมดุลด้วย

องค์กรที่มีส่วนดำเนินการในขั้นตอนก่อนและหลังฟ้องคดี ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล แม้ว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการปฏิบัติ แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคมากที่ทำให้ในทางปฏิบัติจริงไม่ได้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และเป็นการขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ดีตาม ปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาดังกล่าวมิใช่เป็นปัญหาเฉพาะประเด็น ปัญหาในทางกฎหมายเท่านั้น (Legal Approach) แต่ปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะองค์กรตำรวจ อัยการ ศาล มิใช่ตั้งอยู่ในสุญญากาศที่ปราศจากสิ่งแวดล้อมเพราะองค์กรต่าง ๆ ยังต้องได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอก โดยเฉพาะระบบสังคมและเศรษฐกิจ และการเมือง อันจะมีผลทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงาน ทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่มีประสิทธิภาพและกระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนทั้งผู้ที่เป็นผู้ต้องหาและผู้ที่ถูกเป็นเหยื่ออาชญากรรมที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้นำผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้

การศึกษาปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงไม่ควรจำกัดที่การศึกษาทางด้านตัวบทกฎหมายเท่านั้น แต่การศึกษาถึงปัญหาที่เป็นประเด็นไม่ใช้กฎหมาย (Non-legal Approach) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง แม้ว่าทั้งสองแนวคิดมีความสำคัญทัดเทียมไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่การวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการศึกษาเฉพาะปัญหาการบริหารงาน (Administration) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก

องค์การแต่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่อาจบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกระทบกระเทือนต่อสิทธิของประชาชนโดยทั่วไป โดยเน้นการวิจัยประเมินผลองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งเน้นบริบทเชิงสังคมในมุมมองต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อรวบรวมบรรณานุกรมและบทความ (ถ้ามี) ผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาย้อนหลังไม่ต่ำกว่า 10 ปี (พ.ศ.2531-ปัจจุบัน) และเป็นฐานข้อมูลที่ย่อยต่อการศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต
2. เพื่อวิเคราะห์ตีความประเมินและนำเสนอผลการสังเคราะห์ในรูปแบบการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาไทยในแง่มุมต่าง ๆ
3. เพื่อนำเสนอทิศทาง หัวข้อ และโจทย์วิจัยที่สำคัญและเร่งด่วนด้านการบริหารงานยุติธรรมไทยในอนาคต

วิธีการศึกษา

1. รวบรวมวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการ ตำรา หรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย ย้อนหลังไม่น้อยกว่า 10 ปี เท่าที่จะค้นคว้าได้จากแหล่งต่าง ๆ โดยการจำกัดเฉพาะงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่ไม่ใช่เป็นประเด็นทางกฎหมายโดยเฉพาะ แต่เป็นปัญหาทางด้านการบริหารที่ไม่ใช่ประเด็นทางด้านกฎหมาย (non-legal approach) และไม่ใช่เป็นเรื่องการศึกษาสาเหตุการเกิดอาชญากรรมหรือการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน แต่ศึกษาเฉพาะปัญหาการบริหารงานยุติธรรมภาพรวม พบว่ามีงานวิจัยจำนวน 133 เรื่อง

2. ประเมินผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาสาระสำคัญที่มีคุณค่ามีความน่าเชื่อถือได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สรุปรวมความหลากหลายแล้วนำมาบูรณาการพร้อมทั้งสังเคราะห์ขึ้นใหม่เพื่อให้การนำเสนอเน้นกระบวนการยุติธรรมในสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะวัฒนธรรม ระบบความคิดเฉพาะและแตกต่างไปจากสังคมตะวันตกโดยเน้นการศึกษาหรือมองปัญหากระบวนการยุติธรรมในด้านปัจจัยทางด้านสังคมมากกว่ามุมมองทางด้านตัวบทกฎหมาย โดยมีประเด็นที่จะนำเสนอคือ

- (1) พัฒนาการแนวคิดการบริหารกระบวนการยุติธรรม
- (2) พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย
- (3) รัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิประชาชน
- (4) ปัญหาการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

- (5) การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา
- (6) สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา
- (7) สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะโครงการวิจัย

3. ประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นทั้งนักวิชาการ และผู้ปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงผลรายงานฉบับร่างที่ 1 เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2543 ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร

4. ปรับปรุงรายงานการวิจัยใหม่

5. เสนอรายงานการวิจัยในที่ประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนที่มาจากหลากหลายสาขาวิชาชีพได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงงานวิจัยและการหาประเด็นที่จะศึกษาวิจัยเร่งด่วน เพื่อการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยในอนาคต

บทที่ 2

พัฒนาการความคิดการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อสังคมยังมีขนาดเล็กเป็นชนเผ่า หมู่บ้าน มีความผูกพันกันในลักษณะสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในสังคมลักษณะเช่นนี้จะทราบอย่างชัดเจนว่าอะไรเป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ อะไรคือพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับและถือว่าผิด เป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน สมาชิกทุกคนมีความเข้าใจอย่างถูกต้องหรือมีบรรทัดฐานเดียวกัน แอดเลอร์ (Adler, 1983) เรียกสภาพการที่สังคมมีความรู้สำนึกคิดเกี่ยวกับความถูกผิด/ชอบธรรม/หรือไม่ชอบธรรม เป็นที่เข้าใจตรงกันว่าเป็นสภาพบรรทัดฐานเดียวกัน (Synnomie) ระบบการควบคุมสังคม (Social Control System) ของสังคมที่มีสภาพนี้จะมีลักษณะการใช้การควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Social Control) สถาบันที่มีบทบาทใช้อำนาจควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในสังคมได้แก่ ครอบครัว ศาสนา ชุมชน ละแวกบ้าน เช่น การตักเตือนว่ากล่าวไม่คบค้าสมาคมด้วย ถ้ามีสมาชิกที่มีพฤติกรรมนอกกลุ่มนอกทาง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตักเตือนและผู้ประพฤติเบี่ยงเบนจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ปรารภนาดี และให้อภัยได้เหมือนลูกหลานหรือเหมือนเพื่อนฝูง อาชญากรรมร้ายแรงจึงไม่ค่อยเกิดในสังคมประเภทนี้ แต่เมื่อสังคมขยายตัวใหญ่ขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเห็นได้ชัดว่า สมาชิกแต่ละคนไม่รู้จักกัน เห็นทางไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ขาดความผูกพันซึ่งกันและกัน มีแนวคิดเกี่ยวกับความถูกหรือผิดที่มีเกณฑ์หลากหลาย ไม่สอดคล้องกันหรือคลาดเคลื่อนไป จึงไม่มีบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นหนึ่งเดียวหรือใกล้เคียงกัน แต่แตกต่างกันมากจนบางครั้ง จนต้องถือว่าเป็นสังคมไร้บรรทัดฐานเช่น เดอร์ไคม์ (Durkheim) กล่าวว่าสังคมไร้บรรทัดฐานนี้ (Anomie) จะมีอาชญากรรมเกิดมาก การควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ต้องอาศัยระบบการควบคุมแบบเป็นทางการ (Formal Social Control) ผู้ถูกจับกุมจะต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีไปตามระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเมื่อต้องโทษ ถูกจำคุก และพ้นโทษแล้วก็ไม่สามารถกลับสู่สังคมเป็นปกติได้ แต่กลับทำให้สภาพชีวิตเลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ เช่น ถูกตราหน้าไม่ได้รับการไว้วางใจจากใคร มีโอกาสคบค้าสมาคมกับผู้กระทำผิด มีใจหายบกร้าน และในที่สุดก็มักจะต้องกระทำผิดซ้ำอีก ไม่อาจจะหลุดพ้นไปจากวงจรที่เลวร้ายไปได้ จำนวนอาชญากรรมในสังคมจึงไม่ลดลง แต่กลับเพิ่มยิ่งขึ้นร้ายแรงมากขึ้น จึงอาจเรียกว่าเป็นความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมโดยภาพรวมที่ไม่สามารถควบคุมปัญหาอาชญากรรมได้ กล่าวคือไม่สามารถลดปัญหาอาชญากรรมในสังคมหรืออย่างน้อยที่สุดควบคุมมิให้ปัญหาอาชญากรรมมีมากไปกว่าเดิม

ในสภาพความเป็นจริงกระบวนการยุติธรรม (Criminal Justice System) ซึ่งประกอบด้วยองค์กรต่าง ๆ กล่าวคือ องค์กรตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ต่างมีจุดเป้าหมายขององค์กรของตน ต่างคนต่างปฏิบัติภารกิจของตนโดยขาดการมองถึงเป้าหมายรวมของกระบวนการยุติธรรมว่ามีเป้าหมายอะไรแน่ หน่วยงานระบบย่อยหรือ Subsystems ของกระบวนการยุติธรรมที่ต่างคนต่างทำโดยไม่สอดคล้องประสานกันนี้เรียกว่าปัญหาการแบ่งแยกกันทำงาน (Fragmentation) เช่น ตำรวจและ

อัยการมุ่งนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ผู้พิพากษาก็มุ่งตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมาย ต่างก็ถือว่าตนทำงานในความรับผิดชอบของตนก็เพียงพอแล้ว แต่ผลของการกระทำอาจจะมีผลกระทบ ต่อผู้ต้องหา ต่อผู้เสียหายจากคดีอาญาต่อสังคม ต่อปัญหาการบริหารงานขององค์กรระบบย่อยให้ระบบงานยุติธรรมอื่น ๆ เช่น กรมราชทัณฑ์มีปัญหาความแออัดของนักโทษในเรือนจำ และมีอุปสรรคอย่างยิ่งในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง อันเป็นผลจากการปราบปรามอันเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ตำรวจและปัญหาการดำเนินคดีของกระบวนการยุติธรรมที่ยาวนานจึงทำให้มีจำนวนผู้ต้องโทษจำนวนมากมีความแออัดภายในเรือนจำมาก ราชทัณฑ์จึงต้องพยายามระบายนักโทษออกจากเรือนจำด้วยการลดโทษ การพักการลงโทษและมีผลให้ผู้ต้องขังได้กลับสู่สังคมในเวลาไม่นาน และมักจะกระทำผิดซ้ำจำนวนมาก

ลักษณะการแตกแยกของกระบวนการยุติธรรมนี้จึงมีผลทำให้บุคลากรในระบบงานย่อยที่ตนสังกัดขาดการมองเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมโดยภาพรวมว่าคืออะไร

กระบวนการยุติธรรมมีเป้าหมายหลายด้านและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อการควบคุมอาชญากรรมในสังคมดังนี้

เป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1. การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ (Law Enforcement Model) เพื่อหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ

ระบบแรก ๆ ในการดำเนินคดีอาญา คือ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งเป็นวิธีค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาความจริงจากตัวถูกกล่าวหาโดยวิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การทรมานร่างกาย เพื่อการสารภาพ การบังคับตีความตามกฎหมายโดยเคร่งครัดไม่มีข้อยกเว้น ตลอดจนการตั้งด่านสกัด ตรวจค้นอย่างเข้มงวดกวดขันของเจ้าหน้าที่ตำรวจจนกระทั่งการใช้วิธี “การวิสามัญฆาตกรรม” ในความหมายของการปราบปรามอย่างเด็ดขาดเพื่อขจัดอาชญากรไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำอีก วิธีการปราบปรามโดย “วิธีการวิสามัญฆาตกรรม” ในความเข้าใจหรือในความหมายของประชาชนว่าเป็นวิธีการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำโดยเด็ดขาดรุนแรงที่สุดในการขจัดผู้ที่ต้องสงสัยว่าเป็นอาชญากรรุนแรงไม่อาจขจัดได้โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยปกติและคาดว่าจะกระทำผิดซ้ำบ่อย ๆ วิธีการปราบปรามโดย “การวิสามัญฆาตกรรม” นี้มิใช่วิธีที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติอันควรแก่เหตุเพื่อป้องกันตนเอง และไม่ใช่ว่าตายจากโทษประหารชีวิตที่ผ่านการพิจารณาดีโดยกระบวนการศาลยุติธรรม

นอกจากนี้การลงโทษโดยวิธีการประหารชีวิต (Capital Punishment) ก็เป็นวิธีที่ตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำผิดอีกโดยเด็ดขาด เป็นวิธีที่รุนแรงที่สุดเท่าที่มนุษย์จะพึงกระทำต่อกัน เป็นการขัดต่อหลักสากลว่าไม่ควรจะมีใครมีสิทธิที่จะกำจัดชีวิตของคนคนหนึ่งแม้ว่าเขาจะเคยกระทำผิดมาเพียงใดก็ตาม ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนในการดำรงชีวิต (ภารดร ภคพัฒน 2521) แต่ปัจจุบันดูเหมือนว่าประเทศไทยในปีพ.ศ.2542 มีการประหารชีวิตนักโทษที่เรือนจำกลางบางขวางมากกว่าปีอื่น ๆ และรายล่าสุดที่ประหารชีวิตไปเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2542

ก็ได้มีการประหารชีวิตไป 3 ราย ซึ่งหนึ่งในจำนวนนั้นเป็นนักโทษหญิงอายุ 59 ปี คดีค้ายาเสพติด ส่วนอีก 2 รายเป็นชายผู้ซึ่งมีพฤติกรรมเป็นมือปืนรับจ้าง และอีกรายเป็นชาวพม่า ฆ่าภรรยาชาวไทย และเด็กอายุ 5 และ 7 ขวบหลานภรรยาด้วยอาวุธขวาน นายสุระ พันธุ์สาคร ผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวางกล่าวว่าตั้งแต่ตนรับราชการมาจำได้ว่ามีนักโทษหญิงประหาร 3 ราย (รวมครั้งนี้ด้วย) รวมนักโทษที่กรมราชทัณฑ์ได้ประหารชีวิตไปในปีพ.ศ.2542 13 ราย (ไทยรัฐ, 15 พ.ย. 2542:5)

2. การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาตามหลักนิติธรรม (Due Process Model)

ในขณะที่ผู้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจเหนือประชาชนทั่วไปมากมายในการบังคับใช้กฎหมาย จึงมีผลทำให้เจ้าหน้าที่รัฐบางคนอาจใช้อำนาจเกินขอบเขต จนกระทั่งอาจใช้อำนาจตนเพื่อกลั่นแกล้งผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนผู้บริสุทธิ์ด้วยการทำการเกินขอบเขตจึงเป็นการรบกวนสิทธิของประชาชน ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดขอบเขตของอำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้เกิดความถ่วงดุลอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเดิมมีอำนาจอันมีขอบเขตกว้างขวางมาก และเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาโดยเฉพาะผู้บริสุทธิ์มีหนทางที่จะได้รับการคุ้มครองในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยยุติธรรม เพราะมีสิทธิต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิส่วนบุคคลสิทธิผู้ต้องหาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

3. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย (Victims' Rights Protection Model)

ในขณะที่กฎหมายต่าง ๆ รับรองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ต้องหาให้ได้ต่อสู้คดีโดยยุติธรรม แต่ผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมก็ได้รับความทุกข์ทรมาน เช่นการได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ บางคนอาจต้องพินิจงานไม่อาจกลับเข้าทำงานได้ จึงมีเสียงเรียกร้องโต้แย้งว่าผู้เสียหายได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือไม่ สิทธิของผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองมากน้อยเพียงใดในระหว่างดำเนินคดีอาญา ตลอดจนผู้เสียหายควรจะได้ได้รับการชดเชยจากผู้กระทำความผิดและจากรัฐ หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไรให้เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ กระบวนการแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายคดีอาญาจึงเกิดขึ้นเพื่อชดเชยความเสียหายหรือบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้ตกเป็นเหยื่อในคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายที่เป็นผู้อ่อนแอ เช่น ผู้เสียหายที่เป็นเด็กและสตรีที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ตลอดจนขยายการคุ้มครองพยานที่เป็นเด็กและสตรี สิทธิของผู้เสียหายควรจะต้องสมดุลพอดีกับสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาที่มีมากเช่นกัน ผู้เสียหายจึงจะรับรู้ได้ว่าได้รับความยุติธรรม

4. การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขให้ผู้กระทำผิดกลับสู่สังคมได้ (Rehabilitation Model)

เมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพคือการนำตัวผู้กระทำผิดตัวจริงมาลงโทษได้ คือถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดและกำหนดโทษทางอาญาต่าง ๆ ผู้กระทำผิดควรได้รับโอกาสกลับตัวและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ภายหลังการพ้นโทษ

รัฐจึงควรให้การบำบัดฟื้นฟูสภาพ มิใช่ยังต้องโทษทางอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการต้องโทษจำคุกจะยิ่งมีผลทำให้ผู้ต้องโทษกลับมีพฤติกรรมแข็งกระด้างได้รับการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมที่ต่อต้านสังคมมากยิ่งขึ้น หรือกลับได้รับการเรียนรู้เทคนิควิธีในประกอบอาชญากรรมที่ซับซ้อนหลบหลีกการจับกุมได้ยิ่งขึ้น ดังนั้นการพยายามบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้ผู้เคยกระทำผิดไม่ว่าเป็นเด็ก เยาวชนหรือผู้ใหญ่ก็ตามได้สามารถกลับสู่สังคมได้ (Reintegration to Society) ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก (Recidivism) จึงเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม

5. การควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)

กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพนอกจากจะสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้โดยผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิต่าง ๆ ที่สมมูลกับสิทธิของผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดก็ได้โอกาสบำบัดฟื้นฟูแก้ไขให้สามารถกลับเป็นสมาชิกที่ดีในชุมชนได้แล้ว กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถควบคุมอาชญากรรมในสังคมมิให้ขยายวงกว้างหรือทำให้ปัญหาอาชญากรรมรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น การปล่อยผู้กระทำผิดไป การที่ผู้เสียหายรู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมจากระบบกฎหมาย บ้านเมืองจึงต้องพึงพึ่งอำนาจมีผู้มีอิทธิพล เพื่อแก้แค้นทดแทนกันเอง ผู้กระทำผิดไม่เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมควรสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการสำนึกในหมู่ประชาชนในการป้องกันตนเองจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Model) การควบคุมอาชญากรรมโดยอาศัยสภาพแวดล้อม (Crime Control Through Environmental Design Model)

การควบคุมอาชญากรรมเป็นเป้าหมายสูงสุด (The Ultimate Goal) ของกระบวนการยุติธรรมอาญา เป็นการบูรณาการเป้าหมายทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นเป้าหมายเดียวคือ เพื่อควบคุมปัญหาอาชญากรรมในสังคม กล่าวคือ ถ้าโอกาสผู้กระทำผิด (ตัวจริง) ถูกลงโทษโดยกระบวนการยุติธรรมมีมากเท่าใดย่อมมีส่วนช่วยลดอาชญากรรมและป้องกันอาชญากรรมในอนาคต ผู้เสียหายก็ย่อมจะพึงพอใจ ไม่แก้แค้นกันเองจนเกิดความไม่สงบสุขดังเช่นตัวอย่างบางประเทศที่มีสภาพการแก้แค้นกันและกันเป็นเกลียว ผู้เสียหายและประชาชนย่อมไว้วางใจกระบวนการยุติธรรม ยอมให้ความร่วมมือเช่นเป็นพยาน มีส่วนร่วมมือในการนำตัวผู้กระทำผิดตัวจริงมาลงโทษ ในขณะเดียวกันผู้บริสุทธิ์จะต้องไม่ถูกกลั่นแกล้งให้ถูกลงโทษโดยไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ให้ต้องเดือดร้อนเกลียดชังไม่ร่วมมือหรืออาจถึงขั้นเป็นศัตรูกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ส่วนผู้กระทำผิดจริงเมื่อถูกลงโทษก็ควรได้มีโอกาสกลับตัวโดยการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิดอย่างมีประสิทธิภาพไม่กระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้นจึงมีผลทำให้กระบวนการยุติธรรมบรรลุเป้าหมายการควบคุมปัญหาอาชญากรรมในสังคม

อนึ่งเมื่อนำเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรม 5 ประการ ดังกล่าวมาตรวจสอบกับความคาดหวังของประชาชนก็จะพบว่ามีความสอดคล้องกัน เช่น ประเวศ วะสี (2541: 5-6) ได้กล่าวถึงความคาดหวังของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ประชาชนอยากอยู่ในสังคมที่มีความยุติธรรม ซึ่งต้องอาศัยโครงสร้างที่ดี จิตสำนึกในสังคมและกระบวนการยุติธรรมที่ดี

2. ถ้าไม่จำเป็นต้องเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมก็ไม่ควรจะไปสู่ ขอให้อยู่ในชุมชนที่สามารถแก้ปัญหาตนเองโดยสังคมจะต้องเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรและเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นประชาสังคม (Civil Society)

3. ถ้าต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ก็อยากเห็นกระบวนการยุติธรรมมีลักษณะ 9 ประการดังนี้

- (1) เป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีความเมตตา
- (2) เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ให้ความสำคัญกับการป้องกัน
- (3) ถ้าถูกตั้งข้อหา หวังว่าจะไม่ถูกซ้อม ยัดเยียดข้อหาและวิสามัญฆาตกรรม
- (4) สื่อมวลชนมีมารยาทว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติว่าผู้ถูกกล่าวหาบริสุทธิ์ สื่อมวลชนต้องพัฒนาจิตสำนึกและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
- (5) กระบวนการสอบสวนมีความเป็นธรรม โปร่งใส ไม่สร้างหลักฐานเท็จ ไม่ทำร้ายผู้ต้องหาให้สารภาพ มีสถาบันพิสูจน์หลักฐานที่เป็นอิสระ ผู้ถูกสอบสวนทุกคนควรมีทนายช่วย
- (6) อยากเห็นอัยการที่เป็นอิสระ ถูกต้องเป็นธรรม
- (7) อยากเห็นตุลาการที่เป็นอิสระ ถูกต้องเป็นธรรมและตรวจสอบได้
- (8) อยากเห็นทุกคนเสมอภาคกันโดยกฎหมาย
- (9) ถ้าผู้ใดทำผิดผ่านกระบวนการยุติธรรมและได้รับโทษแล้ว อยากให้มีโอกาสกลับสู่สังคมได้อย่างปกติ

บทที่ 3

พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

ลักษณะการปกครองของไทยแต่ดั้งเดิมพระมหากษัตริย์ใช้อำนาจอธิปไตยทั้งสามคือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการด้วยพระองค์เองตามประเพณีโบราณพระเจ้าแผ่นดิน เป็นผู้พระราชทานความยุติธรรมให้แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน กล่าวคือ พระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในการวินิจฉัยบรรดาคดีอันเป็นกรณีพิพาทระหว่างประชาชนดังเช่น

ในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ปรากฏตามศิลาจารึกว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชให้มีการตั้งแขวนไว้ที่ประตูวังสำหรับให้ราษฎรผู้มีทุกข์ร้อนมาสนั้นกระดิ่งร้องทุกข์และจะเสด็จออกประทับเหนือพระแท่นมณีคศิลาใต้ไม้ดงตาล เพื่อวินิจฉัยฎีกาของราษฎรด้วยพระองค์เอง เป็นการแสดงว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยมีส่วนสำคัญในการระงับข้อพิพาทของประชากรตามกฎหมายไทยโบราณซึ่งเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็ได้กำหนดพระราชกรณียกิจประจำวันของพระเจ้าแผ่นดินไว้ ซึ่งมีทั้งเวลาออกท้องพระโรงพิจารณาพิพากษาคดีของราษฎร (ชุมพล จันทราทิพย์, 2523: 7)

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมัยก่อนที่จะมีการปฏิรูปกฎหมายและการศาลไทยเข้าสู่ระบบกฎหมายและการศาลตามแบบฉบับของประเทศทางตะวันตก ระบบการศาลของไทยก็นำระบบจากกรุงศรีอยุธยาโดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงหลักการของกฎหมายทั้งสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติ ดังที่ปรากฏให้พระราชปราชญ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในตอนต้นของกฎหมายตราสามดวงหรือประมวลกฎหมายในรัชกาลที่ 1 ดังนี้

“โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จัดข้าทูลละอองธุลีพระบาทที่มีสติปัญญาได้ชำระพระราชกำหนดบทพระไอยการที่มีอยู่ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไปให้ถูกถ้วนตามบาลีและเนื้อความมิให้ผิดเพี้ยนซ้ำกันได้ จัดเป็นหมู่เป็นเหล่าเข้าไว้ แล้วทรงพระอุตสาหะทรงชำระดัดแปลงซึ่งบทอันวิปลาศนั้นให้ชอบโดยยุติธรรมไว้ด้วยทรงคุณจะให้ประโยชน์แก่กษัตริย์ อันจะดำรงแผ่นดินไปในภายหน้า...” (อ้างถึงใน วิชา มหาคุณ, 2525: 3)

กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงให้มีการชำระสะสางกฎหมายก็เนื่องจาก

เกิดคดีนายบุญศรีช่างเหล็กหลวงร้องทุกข์กล่าวโทษพระเกษมและนายราชอรอด มีใจความว่าอำแดงป้อมภรรยาศรีฟ้องหานายบุญศรี นายบุญศรีให้การว่าอำแดงป้อมนอกใจทำชู้ด้วย นายราชอรอด ตนจึงไม่ยอมหย่าให้ พระเกษมซึ่งเป็นตะเลงการพิจารณาไม่เป็นสัจเป็นธรรมเข้าด้วยอำแดงป้อม คัดข้อความมาให้ลูกขุนศาลหลวงปรึกษา

ซึ่งลูกขุนศาลหลวงก็ปรึกษาว่าให้อำแดงป้อมหย่านายบุญศรีได้ตามกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเห็นว่าหญิงนอกใจชายแล้วฟ้องหย่าชาย ลูกขุนปรึกษาให้หย่ากันนั้นหาเป็นยุติธรรมไม่ จึงโปรดเกล้าให้นำเอากฎหมาย ณ ศาลหลวงมาสอบกับฉบับหอหลวงและฉบับข้างที่ ก็ได้ความตรงกันว่า ชายหาผิดมิได้ หญิงขอหย่า ท่านว่าให้หญิงหย่าชายได้ จึงทรงพระราชดำริว่า เมื่อกฎหมายพ้นเพื่อนวิปริต เช่นนี้ก็ควรให้มีการชำระสะสางเพื่อให้ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมสืบไป เมื่อชำระสะสางเสร็จ ก็อรรถลักษณะสืบเส้นหมึกสามฉบับไว้ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้หอหลวงฉบับหนึ่ง และไว้ ณ ศาลหลวงอีกฉบับหนึ่ง ปิดตราพระราชสีห์ พระคชสีห์และบัวแก้ว เป็นสำคัญ จึงเรียกกันว่า กฎหมายตราสามดวงนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา¹ (วิชา มหาคุณ, 2525: 3-4)

อนึ่งในตอนต้นรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ดำเนินพระกรณียกิจทำนองเดียวกับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กล่าวคือ “ได้โปรดให้ตั้งกลองวินิจฉัยเกรไ้ที่ทิมดาบกรมวัง เพื่อให้ราษฎรถวายฎีกากล่าวโทษตระลาการที่พิจารณาพิพากษาคดีได้เป็นธรรมได้ โดยให้ตีกลองวินิจฉัยเกรไ้ ทูลเกล้าถวายฎีกาคดีนั้นต่อพระองค์ไ้ (ชุมพล จันทรทพิย์, 2523: 7)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีกระทรวงกรมอยู่มากและกระทรวงกรมเหล่านั้นก็มีศาลชำระความในเรื่องเกี่ยวกับกระทรวงหรือกรมนั้น ๆ เช่น ศาลกรมนามีหน้าที่พิจารณาความเกี่ยวกับที่นาและโคกระบือ ส่วนศาลกรมคลังเกี่ยวกับการบังคับพระราชทรัพย์และภาษีอากร อำนาจตุลาการและธุรการรวมกัน มีความเก้กายสับสนไม่สามารถพิจารณาคดีไ้รวดเร็ว มีคดีค้างมาก ไม่มีการจัดรูปองค์การศาลอย่างมีเอกภาพ ไม่มีกฎหมายเป็นระเบียบรัดกุม อำนาจผู้พิพากษาระลาการก็ไ้ไม่แน่นอน

จากสภาพดังกล่าวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงรวบรวมศาลต่าง ๆ ให้เข้าอยู่สังกัดกระทรวงยุติธรรมเดียวกัน โดยประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ.110 (พ.ศ.2434) โดยมีคำปรารภในประกาศว่า

“ทุกวันนี้คดีของราษฎร ซึ่งเกี่ยวข้องกันและกันอยู่ตามโรงศาลต่าง ๆ ทั้งปวงนั้นมีมากขึ้นทุกวัน เพราะอาศัยราษฎรพลเมืองมีการค้าขายเกี่ยวข้องพัวพันถึงกันมากขึ้น ประการหนึ่งศาลที่พิจารณาคดีของราษฎรนั้น ก็แยกย้ายอยู่หลายกระทรวง ทั้งผู้พิจารณาและผู้พิพากษาก็อยู่ในที่ต่างกัน ผู้พิพากษาจะบังคับความชี้ขาดปรับสั้ตย์ตัดสินก็อาศัยแต่ถ้อยคำสำนวนที่ในกระดาษสมุด ไ้ไ้เห็นด้วยจักษ์ในการพิจารณาเลย จึงเป็นช่องอุบายทางทุจริตของตระลาการและคู่ความ แม้แต่อย่างต่ำก็ไ้เป็นทางที่จะชักประวิงไ้ความช้าไปไ้ต่าง ๆ

¹ รายละเอียดเกี่ยวกับระบบศาลในกฎหมายตราสามดวง ศึกษาเพิ่มเติมได้จากบทความของวิชามหาคุณ (2525) “ระบบศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น” ที่ระลึกนิตินทนาการทางการศาล สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี กระทรวงยุติธรรม (4-21 เมษายน 2525) น.1-19.

คดีของราษฎรจึงได้ค้างค้ำทับถมอยู่ตามกระทรวงโรจนาลนั้น ๆ มากขึ้นทุกที กว่าจะได้แต่ละเรื่องก็ช้านานเป็นการเสียเวลาทำมาหากินของราษฎร ได้รับความลำบากในเรื่องนี้เป็นอันมาก” (อ้างถึงใน ชุมพล จันทราทิพย์, 2523: 10)

ในประกาศตั้งกระทรวงได้มีการประกาศยุบศาลตามกระทรวงต่าง ๆ เหลือเพียง 7 ศาล¹ คือ

1. ศาลฎีกา ให้เรียกว่า ศาลอุทธรณ์คดีหลวง
2. ศาลอุทธรณ์มหาดไทย ให้เรียกว่า ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร
3. ศาลนครบาลรวมกับศาลอาญานอก ให้เรียกว่า ศาลพระราชอาญา
4. ศาลแพ่งเกษม ศาลกรมวัง ศาลกรมนา ให้รวมเรียกว่า ศาลแพ่งเกษม
5. ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลธรรมการ และศาลราชตระกูลรวมกันให้เรียกว่า ศาลแพ่งกลาง
6. ศาลสรรพกร ศาลมรดก รวมกันเรียกว่า ศาลสรรพกร
7. ศาลต่างประเทศคงมีไว้ตามเดิมและเรียกว่า ศาลต่างประเทศ

ต่อมาได้มีกฎหมายเกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตยยุติธรรม ร.ศ.111 (พ.ศ.2435)

พระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ.114 (พ.ศ.2438)

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 (พ.ศ.2451)

จนกระทั่ง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2478 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมหลายฉบับ

ศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญ ได้แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. ศาลชั้นต้น
2. ศาลอุทธรณ์
3. ศาลฎีกา

อย่างไรก็ตามศาลยุติธรรมถูกตั้งข้อสังเกตว่าฝ่ายบริหารของกระทรวงยุติธรรมมีลักษณะเป็นผู้บังคับบัญชาของตุลาการทั้งหลายจนเกิดวิกฤตตุลาการ พ.ศ.2534 จึงได้มีแนวคิดในหมู่นักวิชาการต้องการผลักดันให้แยกศาลยุติธรรมออกเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร โดยออกเป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีผลทำให้รัฐธรรมนูญ 2540 แบ่งระบบศาลออกเป็น 4 ศาล คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลรัฐธรรมนูญ แต่ก็มีบทบัญญัติทำให้ศาลยุติธรรมเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ตามมาตรา 275 (รัฐธรรมนูญ 2540) ที่บัญญัติไว้ดังนี้

¹ รายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้จากบทความของ เสนอ บุญยเกียรติ (2512) “ประวัติความเป็นมาของศาลยุติธรรมไทย” บทบัณฑิตย์ เล่ม 26 ตอน 1-2 (พฤษภาคม 2512) หน้า 18-31.

“ศาลยุติธรรมมีหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระโดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา

การแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม

สำนักงานศาลยุติธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

กระทรวงยุติธรรมที่ศาลยุติธรรมแยกเป็นอิสระจึงบริหารจัดการเรื่องอื่น ๆ เกี่ยวกับระบบกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ

สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ 59/2541 แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2541 โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเป็นประธาน และคณะกรรมการดังกล่าวได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำหนดโครงสร้าง และกรอบอำนาจหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม (ศ.กรมล ทอธรรมาชาติ เป็นประธาน) ซึ่งต่อมาได้เห็นชอบจะให้มีการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมโดยมีหน่วยงานดังนี้

1. สำนักงานกิจการยุติธรรม
2. สำนักงานอัยการสูงสุด
3. กรมราชทัณฑ์
4. สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
5. สำนักงานสอบสวนพิเศษ
6. สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
7. สำนักงานขออนุญาตตุลาการ

ส่วนสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน คณะอนุกรรมการได้เห็นชอบที่จะให้ไปสังกัดศาลยุติธรรมเพราะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานตุลาการในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว ซึ่งศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นผู้ให้การดูแลตลอดทั้งกระบวนการ (วิชามหาคุณ, 2541: 124) แต่คณะกรรมการพิจารณาโครงสร้างฯยังมีความเห็นแย้ง ซึ่งยังไม่เป็นที่ยุติ

กล่าวโดยสรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นความหวังสำคัญในการผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมไทยเป็นเสรีนิยมมากหรือมีอุดมคติทางประชาธิปไตยมากขึ้น

กระบวนการยุติธรรมไทยในระบบเสรีนิยม

การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 และมีพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาความอาญาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล ร.ศ.115 อันเป็นการยกเลิกการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนโดยสิ้นเชิงปี ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) จึงถือว่าเป็นการเริ่มต้น

กระบวนการยุติธรรมแบบอารยประเทศ (คณิต ณ นคร, 2541: 48) กล่าวคือ ตามพ.ร.บ.วิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 มาตรา 1บัญญัติว่า

การจับกุม ผู้กระทำความผิดล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งมีโทษหลวงนั้น ห้ามมิให้เกาะกุมจับตัวคนใดคนหนึ่งมา ๕๕ จะเอาตัวคนใดคนหนึ่งกักขังไว้ สำหรับที่จะพิจารณาความนั้นโดยที่ผู้พิพากษาผู้มีหน้าที่ตามกฎหมายไม่ได้ออกหมายให้เกาะกุมตัวคนนั้นมาเว้นไว้แต่เมื่อจับกุมคนใดคนหนึ่งกำลังทำการผิดล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายซึ่งมีโทษหลวงอยู่ก็ดี ๕๕ คนใดคนหนึ่งซึ่งมีเหตุสงสัยว่าทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่งมีโทษหลวงจะหลงเหลือหนีไปเสียก็ดี จึงไม่ต้องออกหมายจับก่อน และในหมายจับนั้นต้องกล่าวโดยย่อไว้ด้วยว่าคนผู้ต้องจับนั้นเป็นผู้ต้องสงสัยว่ากระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายซึ่งมีโทษหลวงอย่างไร เมื่อใด ณ ที่ตำบลใด ๆ นั้นด้วย” (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, 2541: 49)

คณิต ณ นคร (2541: 49) กล่าวโดยสรุปได้ว่า

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นหลักสากลเป็นการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่โดยองค์กรอื่นเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบเพราะถูกตรวจสอบได้ (accountability) มิใช่การตรวจสอบสภาพภายในระหว่างเจ้าพนักงานด้วยกันเอง (responsibility) ตามบทบัญญัติดังกล่าววางหลักการตรวจสอบ 2 ประการคือ

- (1) ผู้พิพากษาหรือศาลเท่านั้นที่จะมีอำนาจออกหมายจับบุคคล และ
- (2) การควบคุมหรือขังบุคคลเป็นอำนาจของผู้พิพากษาหรือศาล

แต่เพราะสถาบันการศึกษากฎหมายไทย (กระทำในแนวอำนาจนิยมมากกว่าเสรีนิยมเมื่อประกาศประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแทนพระราชบัญญัติดังกล่าวกลับให้พนักงานออกหมายจับและควบคุมตัวบุคคลได้โดยลำพัง แสดงให้เห็นว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีแนวโน้มไปในทางอำนาจนิยม แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มในทางเสรีนิยมมากขึ้น กล่าวคือ (1) มีการวางกรอบการใช้อำนาจของรัฐที่อาจจะกระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของบุคคล (2) มีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ และ(3) การใช้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาจะกระทำเฉพาะเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น แนวคิดดังกล่าวได้บัญญัติเป็นหลักทั่วไปในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540

รัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิบุคคล

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เป็นกฎหมายกำหนดรูปแบบการปกครองและระเบียบการบริหารของประเทศ กฎหมายอื่น ๆ จะบัญญัติขัดแย้งไม่ได้ ในประเทศที่มีความมั่นคง

ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Rights) จะมีอยู่ในจิตสำนึกของประชาชนทุกคนที่จะไม่ยอมให้รัฐหรือเอกชนใดมาล่วงละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญของประเทศไทยมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน กล่าวโดยสรุปดังนี้ “เมื่อพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) ทรงปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองให้ทันสมัยเพื่อมิให้ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสจรัสวรดิณียมก็ได้ทรงริเริ่มให้มีรัฐธรรมนูญด้วย และได้ค่อย ๆ กรุยทางมาให้รัฐบาลที่ 6 และที่ 7 ทรงสานต่อ ประจวบกับการที่ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ร้องขอรัฐธรรมนูญที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญเพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้น จึงทรงยอมรับและพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรก เรียกว่า “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” เมื่อ 27 มิถุนายน 2475 จากนั้นมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญกันถึง 15 ครั้ง โดยคณะบุคคลที่ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศและคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตามที่รับมอบหมาย

คงมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 ฉบับเดียวที่รัฐบาลมิได้มาจากการยึดอำนาจให้ร่างขึ้นโดยคณะกรรมการ และมีรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ที่ประชาชนขับไล่รัฐบาลเผด็จการออกไปเมื่อ 13-14 ตุลาคม 2516 คณะรัฐมนตรีชุดต่อมาจึงตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น หลังจากนั้นก็มีรัฐธรรมนูญและธรรมนูญของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินบ้าง คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติบ้างอีก 5 ฉบับ โดยประชาชนมิได้มีส่วนร่วมเลย” (อมร รักษาสัตย์, 2541: คำนำ)

การมีระบบประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์ มีรัฐธรรมนูญไม่ดี และยังมีบุคคลไม่ดีบริหารประเทศ ปัญหาจึงร้ายแรงยิ่งขึ้นจึงมีการเรียกร้องให้ร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับขึ้นใหม่ทั้งฉบับแทนรัฐธรรมนูญฉบับ 2534 ซึ่งร่างโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ผลของการเรียกร้องของประชาชนทำให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ 2534 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539 ได้บัญญัติให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของประชาชน 76 จังหวัดและนักวิชาการซึ่งสถาบันต่าง ๆ เสนอชื่ออีก 23 คน ทั้ง 99 คนได้รับความเห็นชอบ (เลือกตั้งโดยอ้อม) จากรัฐสภา (ประชุมรวมกันทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา) สภาร่างรัฐธรรมนูญมีเวลาร่างรัฐธรรมนูญ 240 วัน โดยใช้เวลาร่างประมาณ 100 วัน แล้วดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ตรวจแก้จัดพิมพ์ต่าง ๆ

เมื่อรัฐสภาได้พิจารณาว่าร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำได้ลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2540 ให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยตราเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ณ วันที่ 11 ตุลาคม พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 (รัฐธรรมนูญ 2540) ได้ให้ความสำคัญในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 75 ว่า

“รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คัมครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน...”

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังได้บัญญัติสิทธิต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีอาญาหลายด้านที่แสดงถึงแนวคิดเสรีนิยม

สิทธิทั่วไปเกี่ยวกับคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ 2540

1. บุคคลจะต้องไม่รับโทษอาญา เว้นแต่จะได้รับกระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษจะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ (ม.32)
2. ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ (ม.33)

สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ 2540

1. เมื่อถูกจับและคุมขัง ต้องมีคำสั่งหรือหมายศาล (เว้นแต่จะได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ) (ม.237)
2. ผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจำ (ม.237)
3. ผู้ถูกจับต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก (ม.237)
4. ผู้ถูกจับซึ่งยังถูกควบคุมอยู่ ต้องถูกนำตัวไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ (ม.237)
5. หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ (ม.237)
 - (1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ
 - (2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันสมควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย
6. การค้นในที่หรือสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ (ม.238)
7. คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว
สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ (ม.239)
8. บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็น การเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร (ม.240)
9. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม (ม.241)

10. ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ (ม.241)

11. จำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (ม.241)

12. ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้ต้องหาที่มีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (ม.241)

13. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว (ม.242)

14. บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (ม.246)

15. บุคคลใดต้องรับโทษโดยคำพิพากษาอันถึงที่สุด บุคคลนั้นผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการ อาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (ม.247)

สิทธิของผู้เสียหายคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ 2540

1. ผู้เสียหายในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนา คำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ (ม.241)

2. ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (ม.241)

3. บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลใดได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (ม.245)

สิทธิของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ 2540

บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษ ด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้ (ม.31)

กล่าวโดยสรุปเป็นเรื่องทำทายนักบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่จะพัฒนาระบบงาน ยุติธรรมที่จะสามารถรักษาสหสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวกับคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ 2540 นี้ซึ่งมีมากมายเป็นอุดมคติในสังคมประชาธิปไตย จึงควรมีการศึกษาติดตามว่ากระบวนการยุติธรรมได้ ดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องใดจึงทำให้ไปอาจ ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติเหล่านั้น ๆ โดยที่การศึกษาวิจัยนั้นควรดำเนินการโดยใช้มุมมอง ทั้งทางด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ปัญหาการบริหารงานยุติธรรมและปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองด้วย มิใช่ศึกษาเรื่องสิทธิต่าง ๆ ทั้งของผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย ตลอดจนปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะเรื่องประเด็นในแง่ของกฎหมายเท่านั้น เท่าที่ผ่านมา การศึกษาเรื่องสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเช่นสิทธิของผู้ต้องหา สิทธิของผู้เสียหาย เกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาในประเด็นปัญหาทางกฎหมาย มีการวิเคราะห์หลักทฤษฎีทางทวิบท ที่ อ้างอิงจากต่างประเทศและปัญหาที่มีในประเด็นกฎหมายไทยซึ่งมักจะนำกฎหมายมาใช้ไม่ครบถ้วน ขาดตกบกพร่องและยากต่อการบังคับใช้ให้เป็นไปตามกฎหมายดังกล่าว การปฏิบัติให้เป็นไปตาม หลักกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของบุคคลในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญจึงควรได้ศึกษาวิจัยในแง่ของ สภาพแวดล้อมของกฎหมายในทางสังคม

ตัวอย่างการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลในสภาพความจริง ของการปฏิบัติในระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรม เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาใน คดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน

วันชัย ศรีนวนนิต (2523) ได้ศึกษาพบว่า เมื่อเด็กและเยาวชนตกเป็นผู้ต้องหาคดี อาญาในชั้นสืบสวนสอบสวนนั้น มีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการละเมิดสิทธิในเรื่องต่าง ๆ เช่น เด็กชาย ไม่ประกอบอาชีพ ถูกจับกุมโดยมีอาวุธร้ายแรงถูกจับกุมระหว่าง 18.00-24.00 น. และการไม่มีที่ ปรีक्षाทางกฎหมายจะมีโอกาสถูกละเมิดสิทธิต่าง ๆ ได้แก่ การถูกทำร้ายในระหว่างที่ถูกควบคุมตัว อยู่ที่สถานีตำรวจ การถูกบังคับเพื่อให้ถ้อยคำก่อนการสอบสวน การไม่ได้รับแจ้งข้อหา ก่อนการสอบสวน การไม่แจ้งให้ทราบถึงผลของคำให้การในฐานะเป็นผู้ต้องหาการถูกบังคับให้ชี้แจงข้อสอบสวน การ ถูกทำร้ายในระหว่างสอบสวน การจับกุมโดยไม่มีหมายจับ การถูกใส่กุญแจมือ ความรวดเร็วในการ เริ่มทำการสอบสวน การแจ้งการจับกุมระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวที่สถานีตำรวจ และการถูกควบคุม อยู่ร่วมกับผู้ใหญ่

นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษา ปัญหาการควบคุมและฝากขังผู้ต้องหาในคดีอาญา ได้มี การศึกษาปัญหาทางข้อกฎหมายและทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุมและฝากขังผู้ต้องหาในคดี อาญาในระหว่างการสอบสวนและได้เสนอแนะการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการเพิ่มมาตรการในการ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระหว่างดำเนินคดีในชั้นสอบสวนมากยิ่งขึ้น (อัมรงค์ วงศ์แป้น, 2533)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนฯ ฉบับที่หนึ่งเป็นครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ.2504 จนกระทั่งฉบับที่ห้า (พ.ศ.2525-2529) ไม่ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเลย อาจจะเป็นเพราะการพัฒนาประเทศในระบอบนั้นมุ่งเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ตั้งแต่แผนฯ ฉบับแรก (พ.ศ.2504-2509) แผนฯ ฉบับที่สอง (พ.ศ.2510-2514) ก็ยังเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจแต่มุ่งการกระจายการพัฒนาไปยังภูมิภาคชนบทมากขึ้น โดยมุ่งเร่งรัดพัฒนาชนบท ต่อมาแผนฉบับที่สาม (พ.ศ.2515-2519) ก็ยังมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยการขยายโครงการปรับปรุงโครงสร้างเชิงเศรษฐกิจ เน้นการกระจายรายได้และลดช่องว่างโดยการกระจายบริการเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ต่อมาในระยะแผนฯ ที่สี่ (พ.ศ.2520-2524) ก็ยังต้องเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกและการบูรณะปรับปรุงการบริหารทรัพยากรธรรมชาติที่เสียสมดุลจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ช่วงการพัฒนานี้ได้รับผลกระทบจากการใช้จ่ายเกินตัว ปัญหาความยากจน และปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจที่อ่อนแอไม่ทันกับการปรับตัวของเศรษฐกิจโลก (ช่วงพ.ศ.2516-2517) จึงเป็นผลให้แผนฯ ฉบับที่ห้า (พ.ศ.2525-2529) ต้องสร้างวินัยทางเศรษฐกิจและการเงิน การกระจายรายได้ และการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพในชนบทเป็นหลัก ในช่วงแผนฯ 1-5 นี้ไม่ได้กล่าวถึงการพัฒนากระบวนการยุติธรรม อาจเป็นเพราะการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในประเทศระยะแผนฯ 1-5 ยังมีปัญหาล้มลุกคลุกคลาน ผู้มีอำนาจบริหารประเทศโดยทั่วไปยังไม่อาจยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่เสรีนิยมมากขึ้นหรือยังพอใจในอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ตนมีจึงไม่ต้องการสูญเสียอำนาจที่มีกว้างขวางของตน การวางแผนพัฒนากระบวนการยุติธรรมตามระบอบประชาธิปไตยจึงยังไม่มีเป็นรูปธรรม

ในแผนพัฒนาฯ ที่หก (พ.ศ.2530-2534) เป็นช่วงที่ประเทศมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากโดยเฉพาะเรื่องการท่องเที่ยวและการส่งออก จึงมีวัตถุประสงค์ (1) รักษาระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและ (2) “มุ่งพัฒนาคุณภาพของคนเพื่อให้ก้าวหน้า มีความสงบสุขเกิดความเป็นธรรม....” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539: 17) แผนฯ ที่หกได้กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทาง ตลอดจนมาตรการในแผนงานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม นับว่าเป็นแผนที่ชัดเจนมากที่สุด เช่น แผนพัฒนาฯ ที่หก (พ.ศ.2530-2534: 100) กล่าวโดยละเอียดว่า

แผนงานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

(1) วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเน้นการป้องกันอาชญากรรมและการป้องกันอุบัติเหตุ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม

(2) เป้าหมาย

- (2.1) ลดปัญหาอาชญากรรมให้ต่ำกว่าเดิม
- (2.2) ลดระยะเวลาการดำเนินคดีทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรม
- (2.3) ลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้กระทำผิดและผู้ต้องขัง

(2.4) ลดอัตราการตายและบาดเจ็บเนื่องมาจากอุบัติเหตุในการจราจรทางบก ทางน้ำ และอุบัติเหตุในเคหสถาน ในสาธารณสุขสถาน และการทำงาน จนไม่เป็นปัญหาสำคัญของ ประเทศและไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

(3) แนวทาง

เพิ่มประสิทธิภาพในการลดปัญหาอาชญากรรม การป้องกันอุบัติเหตุและการ ดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรม โดยเน้นการป้องกันอาชญากรรมควบคู่ไปกับการปราบปรามให้ มากขึ้น และจัดระบบการป้องกันอุบัติเหตุให้เกิดการประสานงานจากทุกฝ่าย ตลอดจนการปรับปรุง ระบบบริหารงานยุติธรรม

(4) มาตรการ

(ได้กำหนดรายละเอียดไว้เป็นแนวปฏิบัติได้ชัดเจน)

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ต่อมาแผนฯที่เจ็ด (พ.ศ.2535-2539) ไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางและมาตรการไว้เพื่อการประเมินผลที่ชัดเจน แต่กล่าวให้ความสำคัญต่อการแก้ไข ปัญหาผู้มีอิทธิพล ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณีเด็กทั้งชายและหญิง การประสานงานในกระบวนการ ยุติธรรม เพื่อให้ดำเนินงานรวดเร็ว สนับสนุนให้มีการระงับข้อพิพาทเพื่อลดคดีสู่ศาล

สำหรับแผนพัฒนาฯ ที่แปด (พ.ศ.2540-2544) ได้กล่าวถึงแนวทางพัฒนาต่าง ๆ เช่นการส่งเสริมหรือให้ความสำคัญกับงานชุมชนสัมพันธ์ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ พัฒนาขีด ความสามารถในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ องค์การประชาชน และปัญหายาเสพติด การจัดการให้การบริหารงานยุติธรรมเป็นเอกภาพ ให้ความสำคัญต่อสาขา กฎหมายที่เชี่ยวชาญ การใช้สหวิทยาการและเทคโนโลยี การศึกษาวิจัย อาชญากรรมข้ามชาติ และคดี เศรษฐกิจ การหันเหคดีออก การลดคดีสู่ศาล การช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชน การลดการทำ ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี

การไม่มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ชัดเจน มาตรการ กลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมจึงยากต่อการ นำนโยบายไปปฏิบัติ และติดตามประเมินผล

บทที่ 4

ปัญหาการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ลักษณะปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นระบบที่ประกอบด้วยระบบย่อยคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ในภาพรวมมีปัญหาโดยสรุปคือ

1. ปัญหาขาดการทำงานที่สอดคล้องประสาน

เป็นหนึ่งเดียวหรือเรียกว่ามีสภาพแตกแยกต่างคนต่างทำ (Fragmentation) กล่าวคือหน่วยงานระบบย่อยแต่ละหน่วยงานต่างมีสังกัด ผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงานต่างก็ขาดการติดต่อประสานงาน ต่างคนต่างทำให้ภาระหน้าที่ของตนพันตัวไปมากกว่าจะมองวัตถุประสงค์รวมว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามีเป้าหมายสูงสุดร่วมกันคืออะไร แต่ละหน่วยงานต่างกล่าวว่าตนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างดีแล้ว และมักจะมีความเชื่อว่าใครสูงกว่าใคร ใครต่ำกว่าใคร การขาดเอกภาพขาดการประสานงาน มีผลทำให้หน่วยงานหนึ่งเมื่อแก้ปัญหาของตนได้ แต่กลับเพิ่มปัญหาของหน่วยงานอื่น และไม่ได้ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในภาพรวม ไม่ได้มองกระบวนการเป็นระบบ

2. ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมมีไม่มากนัก เช่น ไม่ทราบว่ามีจำนวนอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีเท่าใดแน่ เพราะเมื่ออาชญากรรมเกิดก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นอาชญากรรมที่ไปแจ้งความหรือทราบถึงตำรวจเป็นทางการ (Official Crime Rate) เพราะผู้ตกเป็นเหยื่อหลายประเภทอาจจะไม่ไปแจ้งความ เช่น การถูกข่มขืนกระทำชำเรา การถูกลักทรัพย์ วิวาททรัพย์ ยกเว้นที่ไม่อาจปิดบังได้ เช่น มีศพผู้เสียชีวิต อาชญากรรมประเภทร้ายแรง เช่น ปล้นทรัพย์ ฆ่าคนตายโดยเจตนา จึงจะมีข้อมูลตรงตามจริงมากกว่าอาชญากรรมประเภทแรก ๆ ซึ่งมีตัวเลขมืดสูงมาก (Dark Figures) ดังนั้นการจะติดตามว่ากระบวนการยุติธรรมได้ดำเนินการมีประสิทธิภาพอย่างไรในการควบคุมอาชญากรรมก็ทำได้ยากจะได้ข้อมูลไม่ตรงกับความจริง

ถ้าดูจากสถิติการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism Rate) ก็พบว่าตัวเลขไม่แน่นอน เนื่องจากระบบข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมก็ไม่กระทำอย่างมีระบบ เช่น ถ้าประมาณจากการจำคุกได้ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อาจบอกว่ามีผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำสูงมากกว่าร้อยละ 50 แต่ถ้าเป็นตัวเลขทางการตามข้อมูลฟ้องเพิ่มโทษ อาจพบว่ามีผู้กระทำผิดซ้ำเพียงร้อยละ 10-20 เท่านั้น

อย่างไรก็ตามมีการวิจัยเรื่อง กรณีศึกษาปัญหาการโจรกรรมรถในเขตกรุงเทพมหานคร (ไพฑูรย์ เพิ่มศิริวิศาล, 2534) ที่มีสถิติพอที่จะชี้ให้เห็นประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพกล่าวคือ ในจำนวนคดีเกี่ยวกับการโจรกรรมรถในกรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2533 มีคดีเกิดขึ้น 3,592 คดี จับกุมได้ 268 คดี หรือร้อยละ 7.46 ของคดีที่เกิดขึ้นตั้งแต่สิ้นปีงบประมาณ 232

คดี หรือร้อยละ 6.45 ซึ่งก็ไม่สามารถติดตามได้ว่าผู้พิพากษาจะพิพากษาลงโทษจำนวนเท่าใด และเมื่อลงโทษไปแล้วไม่ทราบว่าถูกจำคุกเป็นระยะเวลาเท่าใด สังเกตว่าการโจรกรรมรถถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมที่จะถูกรายงานเป็นทางการมากและข้อมูลมีความใกล้เคียงมีความตรงกับความเป็นจริงมาก (Validity) เพราะเป็นธรรมดาที่เจ้าของรถจะไปแจ้งความถ่วงรถของตนหาย สถิติคดีเกิดจึงค่อนข้างแน่นอน แต่ถ้าเป็นคดีอื่น ๆ เช่น การทำร้ายทางเพศจะมีตัวเลขมีตสูงมากเพราะเหยื่อยอม อับอายและไม่กล้าไปแจ้งความ ดังนั้นจำนวนการเกิดคดีและผลของการดำเนินคดีอาชญากรรมคดีประเภทนี้จะต้องมีต่ำกว่าร้อยละ 1 ของจำนวนความผิดที่เกิด ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามีปัญหาเรื่องประสิทธิภาพ

3. การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาขาดการกำหนดนโยบายอาญา (Criminal Policy)

หน่วยงานยุติธรรมทางอาญาแต่ละหน่วยต่างมีนโยบายของตนเองเช่น นโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ นโยบายของกรมราชทัณฑ์ และนโยบายที่กล่าวบางครั้งไม่น่าจะเป็นนโยบาย แต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นหน้าที่ของตนต้องทำเป็นงานประจำมากกว่า เช่น การบริการประชาชนด้วยความสะดวกรวดเร็วบนสถานีตำรวจ การจ่ายเงินค่าตอบแทนแก่พยานที่มาเป็นพยานศาล แต่ขาดการกำหนดนโยบายระดับชาติเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรม และการดำเนินคดีอาญาในภาพรวมของทุกระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ขาดผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์ว่าในอุดมคติที่ประชาชนควรได้รับอะไรจากกระบวนการยุติธรรม มิใช่ความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และปัญหาการควบคุมอาชญากรรมในสังคม เป็นบุญกรรมของประชาชน นอกจากนี้การดำเนินนโยบายทางอาญาเท่าที่ผ่านมาแต่ละหน่วยงานมักกำหนดนโยบายบนพื้นฐานของประสบการณ์ส่วนตัว ความรู้สึก อคติของตนเอง ขาดการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) เป็นฐานในการตัดสินใจเช่น คิดว่าการเพิ่มโทษจะยับยั้งการก่ออาชญากรรมได้ก็กำหนดโทษให้รุนแรงโดยขาดการศึกษาถึงผลกระทบของนโยบายดังกล่าว

4. ปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

การบริหารงานในระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมทุกระบบยังขาดการตรวจสอบถ่วงดุล (check and balance) อย่างเพียงพอเหมาะสมในระหว่างกัน ขาดความโปร่งใส (transparency) ขาดหลักประกันความเป็นอิสระของบุคลากร ซึ่งอาจจะถูกครอบงำได้จากอิทธิพลผู้บังคับบัญชา และนักการเมืองขาดการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก (accountability) ส่วนมากมักเป็นเพียงตรวจสอบรับผิดชอบภายใน (responsibility) ดังนั้นเมื่อเกิดการทุจริต การละเมิดสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ทั้งผู้ต้องหา ผู้เสียหายและผู้ต้องขัง จึงไม่มีหน่วยงานอื่นเข้าไปตรวจสอบผลเสียหายจึงตกแก่ประชาชนคนทั่วไปนั่นเอง

5. ปัญหาการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมไทยให้ทันกับโลกยุคโลกาภิวัตน์

โลกยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ซึ่งทำให้โลกกลายเป็นหนึ่งเดียว มีความใกล้ชิดมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันอย่างรวดเร็ว มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันและกัน แต่ละประเทศจะไม่มีความเป็นอิสระปราศจากอิทธิพลของประเทศอื่น ๆ ในโลก ปัจจุบันสนธิสัญญากฎบัตรต่าง ๆ ขององค์กรระดับนานาชาติ เช่น องค์กรสหประชาชาติจะมีสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาของโลก โดยนำข้อกำหนด กฎบัตรหรือข้อตกลงที่ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมีผลดีและเสียไปในเวลาเดียวกันเช่นการส่งผู้ร้ายข้ามแดนทำให้สามารถติดตามผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ในขณะเดียวกันการประกอบอาชญากรรมก็ไม่ได้จำกัดขอบเขตว่าเป็นเพียงการกระทำผิดในประเทศแต่มีความเชื่อมโยงเครือข่ายในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การประกอบอาชญากรรมมีความซับซ้อน ทำเป็นกระบวนการ มีการวางแผนอย่างลึกซึ้ง อาศัยเทคโนโลยีที่ซับซ้อนยากต่อการสืบสวนสอบสวน หาพยานหลักฐาน และอาชญากรรมจะมีผลเสียหายต่อมหาชนจำนวนมาก และคิดเป็นมูลค่าความเสียหายรุนแรงมากขึ้น อาชญากรรมยุคใหม่จะไม่ใช่เป็นเพียงอาชญากรรมท้องถิ่น (Street Crimes) หรืออาชญากรรมแบบดั้งเดิม (Conventional Crimes) เช่น การลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ แต่จะเป็นลักษณะอาชญากรรมประเภทอาชญากรรมเศรษฐกิจ (Economic Crimes) หรืออาชญากรรมทางธุรกิจ (Business Crimes) และอาชญากรรมองค์กร (Organized Crime) รวมทั้งอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Crime) ซึ่งเชื่อมโยงปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เช่น การค้าเด็กสตรี การค้ายาเสพติด การฟอกเงิน การค้าของเถื่อน การอาศัยบริษัทฉ้อโกงประชาชน ตลอดจนการเชื่อมโยงปัญหาผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ เชื่อมโยงปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ปัญหาการซื้อเสียง การได้นักการเมืองขาดคุณภาพ และการถอนทุนคืนเมื่อมีตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองโดยประพฤติทุจริตมิชอบฉ้อราษฎร์บังหลวง รวมถึงการได้ผู้ตราหรือบัญญัติกฎหมายที่ขาดคุณภาพ ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับผลกระทบเชิงลบไปด้วย อาชญากรรมยุคโลกาภิวัตน์จึงซับซ้อนเชื่อมโยงกันและกัน และยากต่อการควบคุมแต่ทำลายกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบุคลากรและกระบวนการยุติธรรมจะต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มิฉะนั้นจะยิ่งมีอุปสรรคในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมื่อได้กล่าวถึงปัญหาโดยรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ต่อไปนี้จะกล่าวถึงปัญหาการบริหารงานของระบบย่อย (Subsystems) ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่าที่มีการศึกษาวิจัยที่สามารถค้นพบได้

ปัญหาการบริหารงานตำรวจ

โดยทั่วไปตำรวจมีหน้าที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) แต่สำหรับประเทศไทยตำรวจมีหน้าที่หลากหลายตามพัฒนาการของอำนาจตำรวจไทย ซึ่งมีอยู่ 8 ประการ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2524: 142-144) นำมากล่าวโดยสรุปคือ

1. การป้องกันอาชญากรรม (Crime Prevention) เป็นการกระทำในขอบเขตอำนาจหน้าที่เพื่อตัดโอกาสให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น
2. การปราบปรามอาชญากรรม (Crime Repression) โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยภารกิจการจัดกำลังตรวจตราท้องที่ (Police Patrol) ด้วยรูปแบบต่าง ๆ
3. การสืบสวนสอบสวนจับกุมฟ้องร้องผู้กระทำความผิด (Apprehension of Offenders) การที่ตำรวจสามารถจับกุมคนร้ายได้จะเป็นการช่วยเหลือผู้กระทำความผิด ยับยั้งความสูญเสียจากการประกอบอาชญากรรม และสร้างความอบอุ่นใจให้แก่สุจริตชนในสังคมทั่วไป
4. การค้นหาทรัพย์สินสูญหาย (Recovery of Property) เมื่อทรัพย์สินถูกโจรกรรมไปแล้วสามารถนำคืนมาสู่ผู้เสียหายจะช่วยลดความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม และลดประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจากการประกอบอาชญากรรม
5. การรักษาระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับอาชญากรรม (Regulation of Noncriminal Conduct) ภารกิจที่ไม่เกี่ยวกับอาชญากรรมแต่เป็นไปเพื่อความผาสุกของประชาชน เช่น การควบคุมการจราจร การควบคุมกิจการทางสาธารณสุข การจัดสวัสดิภาพแก่ประชาชน ควบคุมความระเบียบเรียบร้อยของฝูงชน เป็นต้น
6. การจัดสรรบริการแก่ประชาชน (Provision of Service) เป็นการให้บริการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น การบริการข่าวสาร การบริการบอกหนทาง ให้คำแนะนำช่วยเหลือประชาชน การควบคุมการเลือกตั้ง การจัดกำลังประจำศาล หรือธนาคาร เป็นต้น
7. การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล (Protection of Individual Freedom) นอกจากตำรวจมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายโดยเสมอภาค แต่จะต้องปกป้องพิทักษ์ประชาชนไม่ให้ประชาชนตกอยู่ในอำนาจหรืออิทธิพลของเหล่ามิฉาชีพ แต่ได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ กับทั้งแนะนำประชาชนให้สามารถใช้สิทธิหน้าที่ของพลเมืองดีโดยสมบูรณ์
8. การปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ (Different Kinds of Functions) หน้าที่อื่น ๆ ของตำรวจมีความหลากหลายนอกเหนือไปจากหน้าที่ปกติ เช่น การควบคุมหรือปราบปรามผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลอันชอบด้วยวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ การอารักขา คุ้มครองบุคคลสำคัญ การต่อสู้ป้องกันผู้ร้ายอาชญากรรมของชาติ ฯลฯ

ด้วยหน้าที่อันหลากหลายของตำรวจจึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงานของตำรวจหลากหลายมากมายตามไปด้วย และในบรรดาระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมพบว่าหน่วยงานตำรวจได้รับความสนใจศึกษาวิจัยมากที่สุด ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลหลายประการคือ งานตำรวจเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากและเป็นประชาชนทั่ว ๆ ไป การกระทำการใด ๆ ของตำรวจย่อมกระทบต่อทัศนคติ ความรู้สึกตลอดจนสวัสดิภาพของประชาชน นอกจากนี้ยังแสดงว่าตำรวจเป็นหน่วยงานที่ใจกว้างกว่าหน่วยงานอื่น ๆ ที่ยังเปิดโอกาสให้ศึกษาหาข้อมูล เปิดรับฟังความคิดเห็นการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชน นักวิชาการหรือแม้แต่ผู้วิจัยเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ เท่าที่พบปรากฏว่าปัญหาการบริหารงานตำรวจมีหลากหลาย แต่จะกล่าวโดยสรุปดังนี้คือ

1. ปัญหาโครงสร้างองค์กรตำรวจที่รวมศูนย์สูงมาก (Centralization)

ได้เคยมีการวิจัยเรื่องประเมินผลการปรับโครงสร้างกรมตำรวจ (โครงสร้างปี พ.ศ.2537) โดย สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2540) พบว่า (1) โครงสร้างใหม่มีผลต่อการส่งเสริมประสิทธิภาพของการบริหารงานของหน่วยงานหลักน้อย (2) ไม่มีผลต่อการกระจายอำนาจ (3) มีผลต่อการเพิ่มพูนสมรรถนะในการให้บริการของตำรวจน้อย (4) การปรับปรุงโครงสร้างใหม่ ทำให้นายตำรวจระดับบริหารส่วนใหญ่นอกจากจะไม่มีขวัญกำลังใจดีขึ้น ยังทำให้รู้สึกท้อแท้ และหมดกำลังใจอีกด้วย โดยเฉพาะนายตำรวจที่ใกล้เกษียณอายุ มีนายตำรวจส่วนน้อยคือระดับสารวัตรที่ไม่รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นรองผู้กำกับการเท่านั้นที่รู้สึกพอใจ และ(5) นายตำรวจส่วนใหญ่เห็นว่าประชาชนได้รับการบริการจากตำรวจไม่แตกต่างไปจากเดิม

นอกจากนี้โครงสร้างกรมตำรวจ พ.ศ.2537 ก็ยังได้ถูกประเมินโดยประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2537) ว่าเป็นโครงสร้างใหม่ที่ไม่ได้มีการศึกษาทดลอง หาข้อมูลเชิงประจักษ์ มีการรับเร่งจัดทำโดยอ้างประโยชน์แก่ประชาชน ทั้ง ๆ ที่ประชาชนไม่มีส่วนรวมแสดงความคิดเห็นหรือได้รับประโยชน์อะไรมากนักจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกรมตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ได้พัฒนางานที่สำคัญต่อประชาชนคืองานบนสถานีตำรวจ นอกจากนี้โครงสร้างใหม่ไม่ได้สามารถจัดปัญหาการบริหารงานบุคลากร ปัญหาที่ลูกน้องต้องดูแลเจ้านายหรือส่งส่วย

สำหรับการจัดตั้งโครงสร้างใหม่เป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้มีการศึกษาวิจัยโดย พงษ์ศักดิ์ เฉลิมแสน (2541) พบว่าโครงสร้างองค์กรตำรวจก็ยังมีลักษณะ “ใหญ่โตไม่เป็นระบบ มีความสลับซับซ้อน มีอำนาจหน้าที่กว้างขวางไม่ชัดเจน มีการบริหารกิจการและการจัดโครงสร้างแบบรวมศูนย์อำนาจ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่องค์กรกลางบริหารงานบุคคลไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมการเมืองในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ควบคุม และตรวจสอบการบริหารกิจการตำรวจ”

สำหรับผู้เขียนเองก็มีความเห็นว่า แม้ว่าโครงสร้างปัจจุบันของสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีลักษณะกระจายอำนาจมากขึ้น แต่ก็ยังมีลักษณะการรวมศูนย์และให้ความสำคัญต่อผู้อยู่ในตำแหน่งบังคับบัญชาสูงทั้ง ๆ ที่หัวใจการทำงานของตำรวจคือการทำงานของตำรวจบนสถานีตำรวจ การพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่จะมีผลไม่มากนักที่จะให้บริการประชาชนบนสถานีตำรวจในเชิงนามธรรม คือคุณภาพการอำนวยความสะดวกทางอาญาดีกว่าเดิม แต่การพัฒนาโรงพักมักจะเป็นรูปธรรมมากกว่า เช่นความสะดวกทันสมัยของสถานที่ ความสะดวกในการบริการประชาชนที่ไม่ใช้งานอาญา แต่สำหรับการดำเนินการในเรื่องคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา และผู้เสียหายคดีอาญาในเชิงคุณภาพนั้นยังเป็นคำถามที่น่าศึกษาว่าได้พัฒนาไปเพียงใดภายหลังการเปลี่ยนแปลงโครงการสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบัน

2. ปัญหาการบริหารงานบุคลากรตำรวจ

บุคลากรเป็นหัวใจสำคัญขององค์การตำรวจ แต่ปรากฏว่าอำนาจหน้าที่ของตำรวจอันมีกว้างขวางแต่บุคลากรตำรวจจำนวนมากมีปัญหาเพราะปัญหาการบริหารงานบุคลากรตำรวจตั้งแต่ปัญหาการคัดเลือกคนเข้าสู่งานตำรวจ การศึกษาอบรม การพัฒนาบุคลากร การกำหนดค่าตอบแทนและสวัสดิการ การกำหนดตำแหน่ง ขวัญกำลังใจ การประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินบุคคลหรือการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคล (Performance Appraisal) การประเมินบุคคลที่ไม่เป็นไปตามหลักคุณธรรม (Merit System) นอกจากจะทำให้บุคลากรขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานแล้ว ยังทำให้เกิดระบบอื่น ๆ ที่ทำลายความยุติธรรมในสังคมไปด้วย เช่น ถ้านายตำรวจนายหนึ่งจะต้องใช้เงินซื้อตำแหน่งแทนการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตนด้วยความรับผิดชอบ เสียผลประโยชน์หรือสวัสดิภาพของประชาชน ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องนำมาจากไหน โอกาสที่จะนำเงินมาจากการทุจริตประพฤติดมิชอบย่อมมีมากกว่าการได้มาจากขายทรัพย์สินของบุตรภรรยาตน หรืออาจต้องมีการวิ่งเต้นหาเส้นสายโดยอาศัยอิทธิพลของนักการเมือง รัฐมนตรี ซึ่งอาจจะมีผลต่อการอำนวยความสะดวกอย่างเสมอภาคเนื่องด้วยต้องเกรงใจกันในภายหลัง

ถ้าผู้บังคับบัญชาระดับสูงของตำรวจจะเข้มแข็ง ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของนักการเมือง และประเมินผลการปฏิบัติของตำรวจตรงตามระบบคุณธรรม โดยมีระบบการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ การทำเช่นนี้จะช่วยจัดปัญหาต่าง ๆ ของตำรวจไปอย่างมากมาย น่าจะถึงเวลาแล้วที่ผู้บังคับบัญชาระดับสูงของกรมตำรวจจะศึกษาและหาวิธีการประเมินและใช้วิธีการประเมินที่เป็นไปตามหลักคุณธรรมโดยเคร่งครัดโปร่งใส เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกตรวจสอบได้ จะช่วยขจัดอิทธิพลของกลุ่มอิทธิพลภายนอกที่มีการบีบคั้นตนเองและทำให้เกิดกระบวนการต่อเนื่องในการบริหารงานบุคคลอย่างเป็นระบบคุณธรรมได้บุคลากรที่ดีที่เหมาะสมในการบรรจุแต่งตั้ง การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง และมีกำลังใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตำรวจโดยแท้จริงมากกว่าการทำงานอื่น นอกเหนือไปจากการทำงานอื่น ๆ ที่มีใช้งานจริงของตน

3. ปัญหาการให้ความสำคัญต่อการปราบปรามมากกว่าการป้องกันอาชญากรรม

เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้วประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมจะดำเนินการกับผู้กระทำผิดมีน้อยมาก ดังนั้นปัจจุบันในหมู่นักวิชาการ นักอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรมล้วนแต่ให้ความสำคัญต่อการป้องกันอาชญากรรมมากกว่า โดยทั่วไปปัจจุบันตำรวจหันมาสนใจการป้องกันอาชญากรรมมากขึ้นกว่าเดิม เช่น มีแนวคิดเกี่ยวกับตำรวจชุมชนและมีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมโดยใช้รูปแบบชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations) แต่ปัญหามีว่าตำรวจโดยทั่วไป มีความเข้าใจหลักการดังกล่าวแค่ไหนเพียงใด หรือกระทำไปโดยขาดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อนโยบายที่ส่วนกลางกำหนดขึ้น อย่างไรก็ตามตำรวจโดยทั่วไปจะมีชื่อเสียงแสดงผลงานให้ผู้บังคับบัญชาเห็นความสามารถจะต้องแสดงความสามารถในการปราบปราม ตำรวจสายปราบปรามจะเติบโตรวดเร็วกว่าตำรวจสายอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ตำรวจมีหน้าที่อื่น ๆ ที่มีความสำคัญและให้ผลดีต่อความผาสุกของประชาชน ดังนั้นตำรวจศึกษาหารูปแบบวิธีการป้องกันอาชญากรรม

โดยเฉพาะการป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชนมีบทบาทสำคัญ และการหารูปแบบสายตรวจที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน ถ้าตำรวจจะทุ่มกำลังไปปราบปรามอาชญากรรม น่าจะถือว่าเป็นการกระทำที่หลงทางไป

การหารูปแบบยุทธวิธีต่าง ๆ ควรได้มีการศึกษาทดลองและประเมินผลเสียก่อนว่ามีจุดดี จุดด้อยอะไรที่จะปรับปรุงแก้ไข ไม่ควรใช้รูปแบบยุทธวิธีโดยลองผิดถูกให้เสียเวลาและอาจเสียหายต่อชุมชน ตัวอย่างที่ตำรวจได้ศึกษารูปแบบทดลองอย่างถูกหลักวิชาเช่น การวิจัยประเมินผลโครงการสถานีตำรวจนครบาลทดลอง (2527) น่าจะเป็นตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาระบบการบริหารตำรวจในยุคใหม่

4. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจและประชาชน

แม้ว่าตำรวจจะสามารถสืบสวนจับกุมผู้ต้องหาได้แต่ก็อาจประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถฟ้องร้องจนศาลพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดจริงได้ ปัญหาดังกล่าวเช่น พยานบุคคลไม่ร่วมมือผู้เสียหายไม่ร่วมมือเพราะความกลัว หรือประชาชนไม่ให้ความสำคัญต่อการไปเป็นพยานในศาล เช่น อ้างว่าไม่มีเวลา ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีความเกรงกลัวความยุ่งยากของกระบวนการยุติธรรม เกรงกลัวความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรม กลัวว่าจะถูกทำร้ายจากอาชญากร กลัวอิทธิพลมืด รวมถึงกลัวตำรวจว่าเป็นผู้มีอิทธิพลมืด กลัวว่าตำรวจหรือใคร ๆ ก็ไม่อาจปกป้องเขาได้ เพราะหนังสือพิมพ์ก็ลงข่าวเสมอ ๆ ว่าพยานคนสำคัญ ๆ ถูกยิงตายอย่างอุกอาจ เหล่านี้เป็นต้น

5. ปัญหางบประมาณ

แม้ว่าไม่น่าจะกล่าวว่างบประมาณเป็นปัญหาการบริหารงานเพราะทุก ๆ หน่วยงานก็จะต้องการงบประมาณมากทั้งสิ้น แต่สำหรับหน่วยงานตำรวจแล้ว ปัญหางบประมาณน่าจะเป็นปัญหาสำคัญมากปัญหาหนึ่ง เพราะเมื่อเปรียบเทียบงบประมาณของกรมตำรวจเช่นปี พ.ศ.2540 มีเท่ากับ 39,045.80 บาท แต่มูลค่าผลประโยชน์ส่วนเหลือจากการค้ายาเสพติดคิดเป็นแสนล้านบาทต่อปี (อัมมาร สยามวาลาและชัยยุทธ์ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์ (2532) ภาระกิจของตำรวจมิใช่เพียงปราบปรามยาเสพติดเท่านั้น ยังต้องปราบปรามสิ่งผิดกฎหมายอื่น ๆ เช่น การค่าน้ำมันเถื่อน อาชญากรรมทางเศรษฐกิจซึ่งล้วนมีมูลค่าของความสูญเสียประโยชน์ของประชาชาติอันมหาศาล ดังนั้นตำรวจจึงต้องต่อสู้กับอิทธิพลเถื่อนเหล่านี้ทั้งการต่อสู้แบบปกปิดเช่นการให้สินบนเพื่อให้ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ และการต่อสู้ที่เปิดเผยเช่นการที่คนร้ายใช้อาวุธ ยุทธโธปกรณ์อันทันสมัย แต่ตำรวจยังไม่มีขีดความสามารถหาหรือพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ต่อสู้คนร้ายได้ทัดเทียมกัน งบประมาณจึงควรได้รับการพิจารณาเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการเพิ่มงบประมาณในด้านเงินเดือน สวัสดิการที่เหมาะสมกับภาระความรับผิดชอบ ตลอดจนงบประมาณเพื่อการพัฒนาบุคลากรตำรวจ

ปัญหาการบริหารงานอัยการ

โดยทั่วไปอัยการมีหน้าที่หลักสามประการคือ (1) ภาระหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมในทางอาญา (2) ภาระหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และ (3) ภาระหน้าที่ในการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2542: 136) แม้ว่าภาระทั้ง 3 ประการมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม แต่บทบาทหลักของอัยการก็คือ “การอำนวยความยุติธรรม” กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2542: 136-153) ได้วิเคราะห์และเสนอปัญหาในเชิงมหภาค (macro) โดยวิเคราะห์ถึงบทบาทที่พึงประสงค์ของอัยการในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทอัยการในการสอบสวนคดีอาญาและสถานภาพและความเป็นอิสระของอัยการ กล่าวโดยสรุปก็คือ การดำเนินคดีอาญามีปรัชญาแนวคิดที่แตกต่าง 2 ระบบ คือ ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) และระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งทั้งสองระบบรวมมีอิทธิพลในการพัฒนาแนวคิดกระบวนการยุติธรรมไทย ทำให้เกิดความยุ่งยากไม่ชัดเจนว่าระบบกฎหมายไทยเป็นระบบกฎหมายใด จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรม (ดูรายละเอียดใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2542: 136-151) แต่ในทัศนะของกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2542: 139-140) มีความเห็นว่าควรพัฒนาระบบดังกล่าวให้นำมาใช้อย่างกลมกลืนกับสภาพสังคมไทย โดยควรพัฒนาระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยโครงสร้างของระบบซีวิลลอว์เป็นหลัก แต่นำลักษณะพิเศษที่ดีของระบบคอมมอนลอว์มาประยุกต์ใช้ให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2542: 140) จึงเสนอแนะว่า

“อัยการจึงมีความจำเป็นต้องปรับทัศนคติในการทำงานให้มีลักษณะของ “ผู้อำนวยความยุติธรรม” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญาย่อมมิใช่บทบาทของโจทก์ที่ประสงค์จะชนะคดี แต่ต้องเป็นบทบาทที่มีความเป็นภาวะวิสัย (Objective) และมีความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริง อัยการต้องแสดงบทบาทในการคุ้มครองสิทธิทั้งหลายของผู้ต้องหาและผู้เสียหายตั้งแต่เริ่มต้น ต้องพิจารณาพยานหลักฐานทั้งในส่วนที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา ต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญาด้วยความเที่ยงธรรม โดยคำนึงถึงนโยบายของรัฐในทางอาญา และผลประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ”

กล่าวโดยสรุปก็คืออัยการต้องเข้าใจสถานภาพความเป็นองค์กร “กึ่งตุลาการ” ของตน แต่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต้องพัฒนาหลักประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การตรวจสอบอย่างเหมาะสมเช่นจากฝ่ายนิติบัญญัติตามหลักประชาธิปไตย

ประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานของอัยการที่มีการวิจัย มีบทความวิเคราะห์โดยทั่วไปมักกล่าวถึงเรื่องอำนาจการสอบสวนคดีอาญา การใช้ดุลพินิจและการควบคุมการใช้ดุลพินิจของอัยการ เช่น ปรากฏบทความเขียนในประเด็นของกฎหมายและเทียบเคียงโดยอาศัยการศึกษา

งานอัยการของญี่ปุ่น (Akane, A. และคณะ, 2541: 145-195) โดยกล่าวถึงอัยการอำนาจสอบสวน การชลอการฟ้องและการควบคุมดุลพินิจอัยการ

ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานอัยการเท่าที่พบเป็นเรื่องเกี่ยวกับ

1. การควบคุมการสอบสวน เช่น ไพฑูรย์ ชัมภรัตน์ (2533) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม โดยศึกษาเฉพาะกรณีกรมอัยการสมัยก่อนที่จะได้จัดองค์กรใหม่เป็นสำนักงานอัยการสูงสุดได้สรุปว่า องค์กรอัยการยังขาดความเป็นอิสระที่แท้จริง และอำนาจในการควบคุมการสอบสวนยังไม่มีประสิทธิภาพ จึงได้เสนอแนะให้กรมอัยการปฏิรูปองค์กรใหม่ให้เป็นหน่วยงานอิสระปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง นอกจากนี้ยังควรแก้ไขปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของอัยการให้มีอำนาจควบคุมการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่นเดียวกับอัยการนานาประเทศเพื่อให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมในเบื้องต้นได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ

2. การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ เช่น อติสร ไชยคุปต์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้อง พบว่ามีกฎหมายไทยและระเบียบการดำเนินคดีต่าง ๆ ได้บัญญัติเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการได้พิจารณาสั่งคดีโดยใช้ดุลพินิจน้อยมาก เพราะขาดหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ชัดเจนในการพิจารณา จึงเสนอแนะให้กำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการใช้ดุลพินิจสั่งคดีอาญาของพนักงานอัยการที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษตามหลักอาญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา สภาพของการกระทำความผิด สภาพของผู้กระทำความผิด สภาพการณ์ภายหลังการกระทำความผิด นโยบายเพื่อประโยชน์ของประชาชน และหลักการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล แล้วเผยแพร่หลักเกณฑ์ดังกล่าวแก่สาธารณะ สำหรับใช้ในการสอบดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งคดีอาญา นอกจากนี้ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบดุลพินิจของพนักงานอัยการตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ควรนำมาตรการแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ร่วมด้วย และควรบัญญัติอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ในทางคดีของพนักงานอัยการให้เป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของอิทธิพลใด ๆ เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สามารถลดคดีขึ้นสู่ศาล ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำและงบประมาณรัฐ

สำหรับแนวทางในการควบคุมตรวจสอบดุลพินิจของอัยการนั้น กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2542: 149) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

“แนวทางในการควบคุมตรวจสอบดุลพินิจอาจทำควบคู่กันไปทั้งการควบคุมจากภายในองค์กรเอง (Internal Control) และการควบคุมจากภายนอกองค์กร (External Control) โดยอาจจะมีการดำเนินการดังนี้

1. สร้างกฎเกณฑ์ (guideline) ในการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะในการใช้ดุลพินิจ เพื่อให้การใช้ดุลพินิจอยู่ภายใต้กรอบหลักเกณฑ์วิธีการที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

2. สร้างองค์การการตรวจสอบภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพโดยเปิดโอกาสให้องค์กรนี้ได้รับข้อมูลการร้องทุกข์โดยตรงจากผู้เสียหาย สื่อมวลชน และประชาชนโดยทั่วไป

3. สร้างความโปร่งใส (transparency) ในกระบวนการทำงาน โดยเฉพาะในการสั่งคดีควรกำหนดให้มีการให้เหตุผลในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายโดยละเอียด และต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบความเห็นนั้นด้วย

4. คำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี โดยเฉพาะคำสั่งขาดความเห็นแย้งของอัยการสูงสุด ควรให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนในลักษณะเดียวกับคำพิพากษาศาลฎีกา ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการและเพื่อการตรวจสอบโดยสาธารณชน

5. สร้างกลไกในระดับองค์กรที่เหมาะสมเพื่อให้องค์กรอัยการมีความรับผิดชอบ (accountability) กับองค์กรภายนอก เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือฝ่ายบริหาร เพื่อให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามามีส่วนรับรู้ในงานของอัยการอันเป็นการสร้างระบบการตรวจสอบตามระบอบประชาธิปไตย”

3. สภาพปริมาณงานและอัตรากำลังของพนักงานอัยการ โดย กมลทิพย์ คติการ (2528: 102-103) ว่าโดยภาพรวมอัยการในส่วนภูมิภาคมีปริมาณงานมากกว่าอัตรากำลังหรือมีงานล้นคน และมีปัญหาในประเด็นต่าง ๆ คือ

1) มีปัญหาเรื่องการบริหารงานบุคคลในที่ทำการอัยการบางแห่ง

2) มีปัญหาเรื่องการรักษาความร่วมมือของพนักงานสอบสวนในที่ทำการอัยการหลายแห่งซึ่งส่งผลกระทบถึงการสั่งคดี

3) มีปัญหาเรื่องการประชุมงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับศาล เพราะการวางระเบียบปฏิบัติบางอย่างของศาลบางแห่ง ทำให้พนักงานอัยการบางคนมีความรู้สึกคับข้องใจในการทำงาน

4) มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือของพยานในคดี

5) มีปัญหาความล่าช้าในการทำงาน อันเกิดจากการดองงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง

6) มีปัญหาการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ธุรการ และการขาดความรับผิดชอบเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ธุรการ ทำให้ภาระหน้าที่ของพนักงานอัยการเพิ่มมากขึ้น

7) มีปัญหาเกี่ยวกับภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการว่าความ สอบถามพยานเพื่อเตรียมคดี

นอกจากการวิจัยเหล่านี้ การวิจัยฉบับอื่น ๆ มักจะเป็นการศึกษาทัศนคติของอัยการต่อกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายในฐานะกลุ่มตัวอย่างกลุ่มย่อยในการวิจัย และไม่ใช่ปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา แสดงให้เห็นว่าอัยการเป็นองค์กรระบบปิดที่ไม่มีการสะท้อนตัวตนสู่ภายนอก

ปัญหาการบริหารงานศาล

การศึกษาปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการใช้ดุลพินิจของศาลในการตัดสินคดีอาญา ปัญหาการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจศาล ไม่ปรากฏเหตุผลอาจมีหลายประการคือ คิดในทางที่ดีก็คือ ไม่มีปัญหาในการใช้ดุลพินิจของศาล หรือระบบการคัดเลือกบุคลากร (recruitment) ของศาลเป็นระบบที่ดีเยี่ยมสามารถคัดเลือกบุคลากรได้อย่างดีสามารถได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมีจรรยาบรรณ ตลอดจนมีคุณธรรมและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรมแก่คู่ความด้วยใจเป็นกลางหรืออย่างมีภาวะวิสัย แต่ในอีกทางหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะโดยทั่วไปบุคคลภายนอกมีความเกรงกลัวอำนาจศาลมาก องค์กรตุลาการเป็นองค์กรปิด บุคคลภายนอกองค์กรศาลคิดว่าคงจะไม่ได้รับความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และยากที่จะนำเสนอรายงานการวิจัยอย่างตรงไปตรงมาเป็นปรณัย ดังนั้นการวิจัยจึงเป็นเรื่องอื่น ๆ ที่มีใช่เป็นเรื่องการตรวจสอบการทำงานของบุคลากรในกระทรวงยุติธรรม เช่นการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานศาลดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการบริหารงานฝ่ายธุรการของศาลแพ่งและศาลอาญา โดย กมลทิพย์ คติการและคณะ (2526) โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อทราบปัญหาโดยทั่วไปในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ธุรการศาลยุติธรรม โดยเฉพาะศาลแพ่งและศาลอาญาและเพื่อศึกษาให้ทราบว่ามิพึงจยใดบ้าง ที่มีส่วนสนับสนุนหรือก่อให้เกิดปัญหาในงานฝ่ายธุรการของศาลแพ่งและศาลอาญา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเจ้าหน้าที่ธุรการศาลแพ่งและศาลอาญาพนักงานอัยการและทนายความ รวมทั้งสิ้น 305 ราย สรุปผลการวิจัยว่าปัญหาสำคัญที่ฝ่ายธุรการประสบคือประชาชนที่มาศาลขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติราชการของศาล มีปัญหาเรื่องการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ มีปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ธุรการด้วยกันเองและกับบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง เช่น กับผู้บังคับบัญชา ทนายความ และกับประชาชนผู้มาติดต่องานศาล นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงแก้ไขสภาพการทำงานและสวัสดิการของหน่วยงานซึ่งเจ้าหน้าที่ธุรการต้องการให้ปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ธุรการ พนักงานอัยการและทนายความส่วนใหญ่มีความเห็นว่า บุคคลที่จะดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมและบริหารงานธุรการของศาลและกระทรวงยุติธรรมจะมาจากข้าราชการตุลาการหรือข้าราชการธุรการก็ได้ แต่ผู้นั้นควรจะต้องมีความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติอื่น ๆ เหมาะสมกับตำแหน่ง นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้ให้ข้อเสนอแนะโดยสรุปดังนี้

- (1) เกี่ยวกับระบบงานธุรการของศาล ควรพยายามจัดระบบงานธุรการของศาลแต่ละศาลให้เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เพื่อมิให้ผู้ที่มาติดต่อเกิดความรู้สึกสับสนและควรมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานให้มีความกระชับรัดกุมชัดเจนและคล่องตัว

(2) เกี่ยวกับบุคลากร ควรมีการพัฒนาบุคลากร คือเจ้าหน้าที่ธุรการ โดยมีการจัดอบรมหรือสัมมนาเป็นครั้งคราวและโดยสม่ำเสมอ ควรมีการบำรุงเสริมสร้างกำลังขวัญของเจ้าหน้าที่ธุรการให้ดียิ่งขึ้น โดยเปิดโอกาสให้มีความก้าวหน้าในสายงานมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และมีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย ประการที่สำคัญ คือ ควรมีการปรับปรุงด้านสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ธุรการให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะอาจช่วยจัดหรือบรรเทาปัญหาการให้เงินเป็นสินน้ำใจแก่เจ้าหน้าที่ธุรการศาลเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปโดยราบรื่น ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความเห็นว่าควรมีการแก้ไข

2. ทิศทางการวางแผนกำลังคน เพื่อรองรับการอำนวยความสะดวกในทศวรรษหน้า โดย จุฬารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2541) พบว่าความต้องการด้านการอำนวยความสะดวกจากศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักรยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่องและรวดเร็ว ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญา คดีเด็กและเยาวชน และคดีแรงงาน แต่ด้วยข้อจำกัดของจำนวน คุณสมบัติ ตลอดจนความคาดหวังจากสังคม จะได้รับบริการอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และจะต้องไม่มีความผิดพลาดใด ๆ ดังนั้น บุคลากรกระทรวงยุติธรรมจึงต้องทำงานหนักมากและคาดว่าจะภายในระยะเวลา 5 ปีนับแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งมีบทบัญญัติที่ทำให้ศาลต้องมีการะกิจเพิ่มขึ้น เช่นการออกหมายจับ หมายค้น การนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ จะยังทำให้บุคลากรที่เป็นตุลาการและฝ่ายธุรการศาลจะยังต้องมีงานที่ทวีคูณ ดังนั้นจึงต้องเตรียมการเรื่องการบริหารบุคคลรองรับ และควรปรับปรุงระบบการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมใหม่ โดยการเปี่ยมเบนคดีจากระบบงานยุติธรรม โดยเฉพาะในคดีที่มาสู่ศาล 3 อันดับแรกคือ คดีความผิด พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ คดีความผิดพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง และคดีความผิด พระราชบัญญัติการพนัน รวมกันคิดเป็นจำนวนสูงถึงร้อยละ 65.3 ของคดีอาญาที่ขึ้นสู่ศาลชั้นต้น

3. พฤติกรรมองค์การและลักษณะทรัพยากรบุคคลของศาล โดยจุฬารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2543) ได้วิจัยโดยใช้ชื่อเรื่องว่า “การวิเคราะห์ประสิทธิภาพหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมเพื่อการบริหารจัดการเชิงคุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์” เป็นการสำรวจข้าราชการตุลาการ ดาโต๊ะยุติธรรม ข้าราชการประจำ และลูกจ้างชั่วคราวในหน่วยงานต่าง ๆ ของกระทรวงยุติธรรม โดยใช้แบบสำรวจทางจิตวิทยาเป็นเครื่องมือในการสำรวจ มีการนำเสนอลักษณะบุคลิกภาพและวัฒนธรรมองค์การที่ต้องอาศัยการตีความของผู้วิจัยและยากที่นำมาเสนอในที่นี้อย่างสรุปและตีความอย่างง่าย ๆ ผู้สนใจจึงควรอ่านรายละเอียดจากรายงานวิจัยฉบับนี้โดยตรง

4. ปัญหาการบริหารงานบุคลากรของศาล ก็คือการวิจัยเรื่อง เส้นทางนักบริหารผู้หญิงในภาครัฐ (งานด้านตุลาการ) โดยประภาพรรณ อุดมจรรยา (2541) ซึ่งเป็นวิจัยชิ้นแรกที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงในงานด้านตุลาการ ซึ่งยากต่อการศึกษาวิจัยเก็บข้อมูลเพราะองค์กรศาลเป็นองค์กรปิด ผลการ

วิจัยชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มจำนวนผู้บริหารหญิงในงานตุลาการเป็นเรื่องยากหากไม่มีการระบุไว้ชัดเจนในกฎหมาย เพราะอุปสรรคคือปัญหาทัศนคติ วัฒนธรรมองค์การ ประเพณีและการขาดการพัฒนาที่เหมาะสม

5. การวิจัยเรื่อง แนวทางพัฒนากฎหมายระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม โดยมณฑล เทียนเกษม (2540) มีข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการข้าราชการตุลาการ (ก.ธ.) ขึ้นใหม่โดยแยกจากคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และควรให้มีการแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม ซึ่งการวิจัยนี้ดำเนินการก่อนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ปัญหาการบริหารงานศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัว (Juvenile and Family Court) เดิมมีชื่อว่าศาลเด็กและเยาวชน (Juvenile Court) ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยหลักปรัชญาเกี่ยวกับบิดารัฐ (Parens Patrae Doctrine) จากหลักการดังกล่าวเชื่อว่าโดยปกติแล้วรัฐยอมรับอำนาจของบิดามารดาที่เป็นผู้มอำนาจในการปกครองดูแลเด็กและเยาวชนให้มีชีวิตที่ดีมีสวัสดิภาพดี รวมทั้งการควบคุมสั่งสอนให้เด็กมีชีวิตความเป็นอยู่ถูกต้องตามสภาพที่เป็นที่ปรารถนาของสังคม ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคม แต่ถ้าบิดามารดาได้ทำลายความไว้วางใจดังกล่าวที่รัฐได้มอบ รัฐก็จะถือว่าเป็นบิดาของเด็กทุกคนจึงเข้าดำเนินการแทนบิดามารดา โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน เช่นเมื่อเด็กและเยาวชนถูกเลี้ยงดูอย่างปล่อยปละละเลย ตลอดจนมีพฤติกรรมอันไม่สมควรแก่วัย หรือร้ายแรงถึงกระทำความผิดกฎหมายอาญาที่ร้ายแรง เพื่อช่วยแก้ไข อบรมสั่งสอนให้กลับตัวเป็นผู้มีพฤติกรรมเหมาะสมเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ดังนั้นสถานพินิจและคุ้มครองเด็กจึงถูกจัดตั้งและมีเจตนาเพื่อให้เป็นที่ฝึกฝนอบรมจิตใจเยี่ยวยาแก้ไขเด็กเยาวชนที่กระทำไปด้วยถือว่าความผิดพลาดของเด็กและเยาวชนกระทำเพราะขาดประสบการณ์ มีความอ่อนวัย มีจิตใจจะถูกชักจูงโดยเพื่อน โดยผู้ใหญ่ให้กระทำผิดไป ผู้ใหญ่จึงควรให้โอกาสเด็กในการกลับตัวเป็นพลเมืองดีของสังคมสืบต่อไป ดังนั้นศาลคดีเยาวชนและครอบครัวจึงจัดตั้งเพื่อรักษาสวัสดิภาพของเยาวชนและมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กเพื่อเป็นแหล่งอบรมเด็กและเยาวชน ไม่ถือว่าเป็นเรือนจำหรือทัณฑสถานเด็ก เจ้าหน้าที่ในสถานพินิจฯ จะเป็นเสมือนผู้ปกครอง (ไม่ใช่ผู้คุม) ที่จะคอยให้คำปรึกษาอบรมแก้ไขเด็กด้วยความเมตตาปรารถนาดี แต่ปรากฏว่าตลอดระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ.2542 จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2543 ในปัจจุบันพบว่ามีปัญหาในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ที่เป็นอาการสะท้อนปัญหาต่าง ๆ คือมีข่าวกรณีเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กในส่วนกลางและต่างจังหวัดได้หลบหนีออกจากสถานพินิจฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีสถานฝึกและอบรมเยาวชนบ้านอุเบกขา เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2543 ได้ก่อความไม่สงบทำลายข้าวของในสถานพินิจฯ และใช้สิ่งของใกล้ตัวเป็นอาวุธและทำลายกำแพงหนีออกจากสถานพินิจฯ เยาวชนให้เหตุผลของการเกิดปัญหาดังกล่าวว่าเป็นเพราะหัวหน้าสถานฝึกฯ ซึ่งเป็นอดีตนายทหารใช้วิธีการแบบเข้มงวดรุนแรงในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่ตนต้องการลงโทษโดยวิธีการรุนแรง เช่น เมื่อให้วัดพื้นแล้วมีการเตะยอดดอดและได้ท้องขณะวัดพื้น มีการใช้ไม้หน้า

สามดีตลอดจนมีการใช้ตำมเสียมทุบตี เมื่อสถานที่และข้าวของถูกทำลายและความวุ่นวายของผู้ปกครองที่เป็นห่วงบุตรหลานของตน สถานพินิจฯ จึงอนุญาตให้เด็กเยาวชนกลับไปอยู่กับผู้ปกครองชั่วคราวได้ 5 วัน ต่อมาอีก 1 วัน (19 มีนาคม พ.ศ.2543) เด็กและเยาวชนในสถานแรกรับบ้านเมตตาซึ่งเป็นสถานแรกรับเด็กขณะรอคำพิพากษาของศาลก็ได้เลียนแบบก่อความวุ่นวายแหกหนีไปประมาณ 448 คน (จากจำนวนทั้งสิ้น 974 คน) ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจตามจับกลับมาได้บางส่วนแต่บางคนยังหลบหนีไปอีกประมาณ 164 คน (หนังสือพิมพ์ Bangkok Post, March 20, 2000: 1) เหตุผลของเด็กในการก่อความวุ่นวายคือ อ้างว่าคิดถึงบ้านอยากกลับบ้านบ้าง ต่อมาวันจันทร์ที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2543 ก็เกิดปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กจังหวัดนครราชสีมา

สภาพสาเหตุของปัญหาโดยสรุปผู้เขียนวิเคราะห์จากข่าวทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์รายวัน และคำสัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ของผู้มีส่วนรับผิดชอบ ปรากฏสาเหตุโดยสังเขปคือ

1. ปัญหาบุคลากร

ปัญหาบุคลากรของสถานฝึกฯ ขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ เช่น กล่าวว่ามือนักจิตวิทยา 1 คนต่อจำนวนเด็กและเยาวชนที่ต้องดูแลจำนวนสูงถึงประมาณ 1,000 คน ในขณะที่มีจำนวนเด็กและเยาวชนกระทำผิดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ฝึกฯ บางคนมีความรู้ต่ำ เช่น มีบางคนจบเพียงชั้นประถมศึกษา ในขณะที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาเด็ก จิตวิทยาเด็กและวัยรุ่น ตลอดจนผู้ที่มีความรักในงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังจะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่สถานพินิจฯ อาจแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผู้ที่มีใจรักงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน และผู้ที่จำใจต้องทำงานตามตำแหน่งที่ตนได้รับการแต่งตั้ง บุคลากรผู้ที่รักงานการพัฒนาเด็กจะสามารถทำงานได้ดีและเป็นที่รักเคารพ เชื่อฟังเป็นที่ไว้วางใจของเด็กและเยาวชน

2. ปัญหาความแออัดของสถานที่

เนื่องจากระยะ 2 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2541-42) จนกระทั่งปัจจุบันปีพ.ศ.2543 มีปัญหาอาชญากรรมแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในประเทศและนโยบายรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งมีพล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินนโยบายการปราบปรามอาชญากรรมอย่างเด็ดขาดรุนแรง ทำให้มีการใช้เด็กและเยาวชนเป็นผู้ชนผู้ค้ายาเสพติดรายย่อยมากขึ้น ดังนั้นจึงทำให้จำนวนเด็กและเยาวชนคดีอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมาก จนมีสถิติสูงถึงร้อยละ 90 ของจำนวนเด็กและเยาวชนกระทำผิดเป็นเด็กและเยาวชนกระทำผิดคดีอาชญากรรม ผลกระทบที่ตามมาคือ ปัญหาการแออัดของสถานฝึกและอบรมฯ เช่นสถานฝึกและอบรมเยาวชนบ้านกรุณา มีความจุเยาวชนได้ประมาณ 500 คน แต่ต้องให้การฝึกและอบรมเด็กสูงถึง 1,500 คน หรือคิดเป็น 3 เท่าของปริมาณเด็ก สภาพความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนจึงมีลักษณะไม่แตกต่างจากปัญหาความแออัดของเรือนจำและทัณฑสถานของราชทัณฑ์ เด็กและเยาวชนต้องนอนในเรือนนอนที่แออัดแทบนอนไม่ได้และกล่าวกันว่าเมื่อลุกขึ้นไปแล้วกลับมาจะไม่มีที่นอน

ปัญหาความแออัดดังกล่าวย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อจิตใจของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะความเครียด การทะเลาะวิวาท การกลั่นแกล้งซึ่งความเป็นใหญ่ ลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจิตใจของเยาวชนอย่างแน่นอน นอกจากนี้ยังมีผลกระทบเรื่องอื่นเช่น เจ้าหน้าที่

ไม่เพียงพอ ความแออัดของสถานที่ขังมีผลกระทบต่อปัญหาการจัดการฝึกอบรมเด็ก การขาดแคลนงบประมาณที่เหมาะสม เพราะการเพิ่มขึ้นไม่เป็นสัดส่วนกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กและเยาวชน และเจ้าหน้าที่เองก็ย่อมมีความเครียดในงานสูงด้วย

ปัญหาการบริหารงานราชทัณฑ์

ปัญหาการบริหารงานราชทัณฑ์โดยภาพรวมที่สำคัญคือ

1. ปัญหาด้านบุคลากร

ปัญหาด้านบุคลากรมีหลายประเด็นกล่าวคือ

- ก. อัตราการประจุได้ไม่เป็นสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นทันกับปริมาณผู้ต้องขังที่เพิ่มมากขึ้น
- ข. เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ถูกต้อง เช่น การให้ความสำคัญต่อการบำบัดฟื้นฟูไม่เพียงพอ
- ค. เจ้าหน้าที่ที่ทำงานมานานขาดการฝึกอบรมพัฒนา
- ง. วิธีการสรรหาบุคคลยังไม่สามารถได้บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ตามสาขาวิชาที่ต้องการ เช่น บุคลากรในสาขาต่าง ๆ ที่จำเป็นในการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขัง เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักอาชีววิทยา และทันตวิทยา นักคุมประพฤติวิชาชีพที่มี เช่น การจำแนกผู้ต้องขัง (Classification) ควรจะต้องอาศัยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนนักทันตวิทยาเพื่อจำแนกประเภทผู้ต้องขังแต่ละประเภทออกจากกัน เพื่อดำเนินการบำบัดผู้ต้องหาแต่ละประเภทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้ต้องหาแต่ละประเภทตามหลักการบำบัดที่มีลักษณะเฉพาะบุคคล (Individualistic Treatment)

2. ปัญหาความแออัดของเรือนจำ/ทัณฑสถาน (Overcrowded Prison)

ในปัจจุบันปัญหาความแออัดของเรือนจำ/ทัณฑสถานเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งและควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะปัญหานี้มีผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาการฟื้นฟูสภาพผู้ต้องขัง ปัญหาการฝึกอบรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอบรมสายสามัญและการฝึกอบรมวิชาชีพ ปัญหาความตึงเครียดในเรือนจำ (Prison Stress) และมีผลทำให้เกิดปัญหาความพยายามแหกคุก ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ และปัญหาการจัดสวัสดิการที่จำเป็นให้แก่ผู้ต้องขังไม่ได้เพียงพอ เช่น งบเฉลี่ยจัดซื้อยาที่คงที่ เช่น 50,000 บาทต่อปี ในขณะที่ผู้ต้องขังมีจำนวนเพิ่มกว่าเดิมเป็น 2-3 เท่า เช่น จากจำนวนผู้ต้องขัง 500 คนเพิ่มเป็น 1,500 คน

ได้มีการศึกษาปัญหาการบริหารงานการแก้ปัญหาผู้ต้องขังแออัดในเรือนจำกลางบางขวาง (พีระพงษ์ อุดมวัฒนะและคณะ, 2542) สรุปว่าปัญหาความแออัดของผู้ต้องขังไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานของเรือนจำเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ที่ติดตามมาหลายประการคือ

- 1. ปัญหาการหลบหนีของผู้ต้องขัง
- 2. ปัญหาความปลอดภัยของผู้คุมและเจ้าหน้าที่เรือนจำ

3. ปัญหาเรื่องขวัญกำลังใจของผู้คุมและเจ้าหน้าที่ของเรือนจำฯ
4. ปัญหาเรื่องการฝึกวิชาชีพ การศึกษาสายสามัญ และการอบรมพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขัง
5. ปัญหาต่อการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง
6. ปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม

สำหรับปัญหาเรือนจำมีผู้ต้องขังแออัดก็มีปัจจัยหลายประการ เช่น การขาดการใช้นวัตกรรม อย่างเพียงพอในการลงโทษแก้ไขผู้กระทำผิดแทนการลงโทษโดยการจำคุก การขาดแคลนงบประมาณในการสร้างหรือขยายเรือนจำหรือทัณฑสถานให้เพียงพอจำนวนนักโทษ ปัญหาการกระทำผิดซ้ำที่มีจำนวนสูง ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยและการใช้นโยบายปราบปรามอย่างเข้มงวด มีผลให้ได้ตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษจำนวนมาก แต่ขาดแผนการรองรับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ เช่น ความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมที่ทำให้มีผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดีจำนวนมากถึงประมาณร้อยละ 40 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด

3. ปัญหาการฟื้นฟูสภาพผู้ต้องขัง (Rehabilitation)

การฟื้นฟูสภาพผู้ต้องขังโดยทั่วไปแบ่งเป็น 3 วิธีการสำคัญคือ

ก. การศึกษาสายสามัญศึกษา ถ้าผู้ต้องขังไม่มีความรู้สายสามัญศึกษาชั้นประถมศึกษา จะต้องเรียนสายสามัญศึกษา หรือผู้ต้องขังอาจต้องการศึกษาต่อในระดับสูงเช่นระดับมัธยมศึกษา ได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ส่วนการศึกษาระดับปริญญาตรี นั้นผู้ต้องขังก็สามารถสมัครเรียนหลักสูตรปริญญาตรีต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ โดยที่มหาวิทยาลัยได้ให้ความร่วมมือจัดสอบไล่ในเรือนจำ/ทัณฑสถานให้ อย่างไรก็ตามการเรียนระดับสูงจะกระทำได้เมื่อผู้ต้องขังต้องโทษระยะยาวเช่นผู้ต้องขังในเรือนจำบางขวาง

ข. การศึกษาสายอาชีพ (Vocational Education)

เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ใช้เวลาไปด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการผลิตเพลินคลายเครียด หรือไม่คิดจะหมกมุ่นถึงทุกข์ยากอดีตจิตใจของตนที่ต้องถูกบีบบังคับให้อยู่ในสถานที่อันคับแคบและถูกจำกัดอิสระภาพเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังจะช่วยให้ผู้ต้องขังได้ฝึกอาชีพต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพติดตัวไปใช้เมื่อพ้นโทษ

อาชีพที่ฝึกให้ผู้ต้องขังช่วยส่วนใหญ่ได้แก่ งานแกะสลัก เพอร์นิเจอร์ไม้ เพอร์นิเจอร์เหล็ก เพอร์นิเจอร์หวาย เพอร์นิเจอร์มุก งานจักสานข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน ส่วนผู้ต้องขังหญิงก็มักจะได้รับฝึกอาชีพเกี่ยวกับการทำดอกไม้ การตัดเย็บเสื้อผ้า การฝึกหัดการเย็บจักรอุตสาหกรรม การถักโคเซ ถักไหมพรม เป็นต้น

ค. การศึกษาเพื่อพัฒนาจิต (Spiritual Education)

การพัฒนาจิตใจเพื่อให้ผู้ต้องขังมีแนวทางปฏิบัติตนที่ถูกต้องทางศีลธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อให้เกิดการสำนึกและการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองให้เหมาะสมเมื่อพ้น

โทษ และอีกประการหนึ่ง การได้ใกล้ชิดศาสนาย่อมทำให้ผู้ต้องโทษมีที่พึ่งทางจิตใจทำให้ผ่อนคลายความทุกข์โศกยุ่งยากใจในการถูกต้องโทษจำคุก อีกทั้งทำให้เกิดความรู้ถึงหลักกฎแห่งกรรมและการสำนึกแห่งถูกชอบชั่วดี

การพัฒนาทางจิตกระทำโดยพระสงฆ์ นักบวชในศาสนาอื่น ๆ ผู้ที่เป็นที่นับถือว่ามีความประพฤติปฏิบัติดีครูอาจารย์ที่มีความรู้ทางศาสนา ตลอดจนการใช้เทคนิคการฝึกแบบการฝึกอบรมลูกเสือในผู้ต้องขังวัยหนุ่มด้วย

แม้ว่าราชทัณฑ์จะได้พยายามบำบัดผู้ต้องขัง แต่ก็เป็นที่สงสัยแก่คนภายนอกทั่วไปว่าจะได้ผลสักเพียงใด เพราะก็เป็นที่ยสงสัยว่าทำไมผู้เพิ่งพ้นโทษกลับประกอบอาชญากรรมที่รุนแรง จึงควรศึกษาติดตามผลการฝึกอบรมของราชทัณฑ์ว่าได้ผลมากน้อยเพียงใดมีปัญหาอุปสรรคอะไร

4. ปัญหาการเตรียมผู้ต้องขังกลับสู่ชุมชนภายหลังการพ้นโทษ (Reingration to Society)

เมื่อถึงกำหนดพ้นโทษผู้ต้องขังหลายคนต้องประสบปัญหาที่ไม่ทราบว่าจะไปดำเนินชีวิตหาเลี้ยงชีพได้อย่างไร เช่น ขาดญาติมิตร ไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง ไม่มีเงินเพื่อใช้จ่ายในขณะที่ยังหางานทำไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันที่ขนาดคนธรรมดาที่ไม่มีประวัติอาชญากรก็ยังต้องถูกให้ออกจากงาน และหางานทำไม่ได้ ดังนั้นผู้ต้องหาที่พ้นโทษโดยไม่ได้เตรียมตัวกลับสู่ชุมชนที่ดี จะมีโอกาสสูงมากที่จะกระทำผิดซ้ำอีก

กรมราชทัณฑ์ได้มีโครงการต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวผู้ต้องหาให้พร้อมกลับสู่ชุมชน เช่น การจัดหางานให้ก่อนปลดปล่อย การจัดบ้านพักชั่วคราวเพื่อให้ผู้ต้องโทษได้อาศัยขณะที่พักยังไม่ได้เช่นในรูปของบ้านพักกึ่งวิถี (half-way house) โครงการต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ต้องพัฒนาแก้ไขไม่ว่าจะเกิดจากปัญหาบุคลากร ปัญหาขั้นตอนการบริหารจัดการ ปัญหาจากตัวผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อย ปัญหาการที่สังคมไม่ยอมรับผู้ต้องโทษ เช่น รังเกียจ ไม่ให้อภัยหวาดกลัว ระแวงสงสัย ไม่คบค้าสมาคมไม่ให้งานทำ ดังนั้นการกลับสู่ชุมชนของผู้เคยต้องโทษจึงเป็นปัญหามากและผลักดันให้กระทำผิดซ้ำอีก ทำให้จำนวนอาชญากรรมสูงและกลับสู่วงจรกระบวนการยุติธรรมอีก

การเพิ่มประสิทธิภาพกรมราชทัณฑ์ในอนาคต

วรเดช จันทรศรและคณะ (2541) ได้เสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพยุทธศาสตร์กรมราชทัณฑ์ในอนาคตว่าจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการปรับปรุงและแสวงหากลยุทธ์ ดังนี้

1. การปรับปรุงโครงสร้างของเรือนจำ ทันทสถานที่ให้มีมาตรฐานที่สมบูรณ์แบบและมีที่ตั้งเหมาะสม

2. การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะในด้านพื้นที่อยู่อาศัย : คนต่อตารางเมตร งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรต่อนักโทษ และการย้ายผู้ต้องขังเพื่อระบายความแออัด

3. การพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งระหว่างอยู่ในเรือนจำ และพ้นโทษแล้ว

4. การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบข้อมูลกรมราชทัณฑ์ในบริบทของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลกลางกรมราชทัณฑ์ การสร้างเครือข่ายระบบประสานข้อมูลและความร่วมมือกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ได้ระบบข้อมูลและทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง และระบบการตรวจสอบการต้องโทษซ้ำที่สมบูรณ์

5. การเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมภายนอกกรมราชทัณฑ์ โดยเฉพาะการหาความสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง การรณรงค์หาทรัพยากร การดึงภาคเอกชนประชาชน เข้ามาร่วมดำเนินการกับกรมราชทัณฑ์ รวมตลอดถึงการให้สังคมเข้าใจภารกิจ บทบาท ความสำคัญของกรมราชทัณฑ์ เพื่อเป็นพลังในการสนับสนุนให้กับกรมราชทัณฑ์ต่อไปในระยะยาว

นอกจากนี้ วรเดช จันทรศร และคณะ (2541: 65-66) ยังกล่าวถึงข้อจำกัดที่สำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณที่จะดำเนินการพัฒนาตามยุทธศาสตร์กรมราชทัณฑ์ จึงได้เสนอกลยุทธ์หลักในการหาทางสนับสนุนทางด้านทรัพยากรจากสภาพแวดล้อมภายนอกทางด้านการเมืองเป็นสำคัญ คือ

1. กรมราชทัณฑ์ตั้งทีมงาน คณะบุคคล ทั้งจากภายนอกและที่ปรึกษาจากภายนอก ร่วมรับผิดชอบในการเจรจาโน้มน้าวหัวหน้าพรรคการเมือง เลขาธิการพรรคการเมืองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา (บางคนที่สามารถเป็นกลุ่มเป้าหมายได้) มาเป็นพวกหรือตัวแทนหลักของกรมราชทัณฑ์ ในการแปรญัตติของงบประมาณ ตั้งงบประมาณผูกพันในการใช้ทรัพยากรพัฒนากกรมราชทัณฑ์ และขยายฐานงบประมาณของกรมราชทัณฑ์ในระยะยาว

2. กรมราชทัณฑ์เป็นแกนหลักในการจัดตั้งองค์กร สภาพัฒนาราชทัณฑ์ เพื่อช่วยพัฒนาผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษกลับไปสู่สังคม เป็นพลเมืองดี เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม องค์กรประกอบของสภาราชทัณฑ์ ควรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ผู้แทนสื่อสารมวลชน ผู้แทนจากองค์การระหว่างประเทศ ทั้งด้านการพัฒนาและสิทธิมนุษยชน องค์กรนี้จะช่วยทำหน้าที่หลักในการรณรงค์หาทรัพยากรมาช่วยพัฒนางานราชทัณฑ์ ในระยะสั้นและระยะยาวต่อไปด้วย

3. เมื่อตั้งองค์กรสภาราชทัณฑ์ได้แล้ว ก็ควรมีการวางโครงสร้างลงไปถึงระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นด้วย เพื่อดึงกลุ่มหลากหลายเข้ามาร่วมในงานราชทัณฑ์ และขยายฐานงานราชทัณฑ์เป็นงานที่มีอาสาสมัครประชาชนและสังคมร่วมทำ (Coproducers) อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ 5

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การศึกษาโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม (Victimology) เป็นสิ่งที่พัฒนาขึ้นไม่นาน เหยื่ออาชญากรรมมีส่วนสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่การจับกุมจนฟ้องร้องเป็นคดีให้หลักฐาน เป็นพยานให้การชี้ตัวผู้กระทำความผิด ดังนั้นเหยื่อจึงควรได้รับการคุ้มครอง

ในปี ค.ศ.1942 ผู้เชี่ยวชาญองค์การสหประชาชาติได้ร่วมกันร่าง “แมกนาคาร์ตาสำหรับเหยื่อ” (Magna Carta for Crime) (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2535: 5) มีหลักการ 5 ประการดังนี้

(1) การทดแทนความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด เป้าประสงค์เบื้องต้นของความเป็นธรรมจะเกี่ยวข้องกับการทดแทนความเสียหายสำหรับเหยื่อจากผู้กระทำความผิด

(2) การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ ในกรณีที่การทดแทนความเสียหายจากผู้กระทำความผิดไม่เพียงพอ การชดเชยโดยรัฐหรือ โดยจัดสรรจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศสำหรับอันตรายที่เกิดแก่เหยื่ออาชญากรรม จัดว่ามีความจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้กับความทุกข์ทรมานของเหยื่อรายอื่นที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน

(3) การสนับสนุนช่วยเหลือเหยื่อ เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการแจ้งให้ทราบและจะจัดให้ได้รับความช่วยเหลือด้านการแพทย์ และด้านชุมชนสำหรับช่วยให้ฟื้นตัวจากความทุกข์ทรมาน

(4) การปฏิบัติต่อเหยื่ออย่างยุติธรรม เหยื่ออาชญากรรมจะสามารถเข้าถึงการพิจารณาคดีของศาลเกี่ยวกับอาชญากรรมที่ประทุษร้ายต่อตน รวมทั้งสามารถปรากฏตัวและเข้าฟังได้ตลอดทุกขั้นตอนที่วิกฤต

(5) การป้องกันทางสังคมและเศรษฐกิจ ผู้ที่มีแนวโน้มจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จะได้รับความคุ้มครองตามนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม และอาญา เพื่อลดความเสี่ยงของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

ได้มีการศึกษาพบว่า เหยื่อคดีอาญาโดยเฉพาะคดีข่มขืนกระทำชำเรา มีประสบการณ์ที่ไม่ค่อยดีในการดำเนินคดีตั้งแต่ขั้นตอนของพนักงานสอบสวนและอัยการ แต่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศาลแต่ยังเชื่อมั่นในศาล (ชลาวุฒิ ไพบรรณและคณะ, 2537) เช่น พนักงานสอบสวนไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับคดีเห็นว่าเป็นเพียงคดีปกติอื่น ๆ สถานที่สอบสวนไม่มีมิติชีวิต ทำให้เหยื่อได้รับความอับอาย เจ้าหน้าที่มีทัศนคติว่าเหยื่ออาชญากรรมยั่วยู่ให้เกิดคดี และไม่ให้ความสำคัญหรือแจ้งความคืบหน้าเกี่ยวกับคดี เหยื่อต้องเสียเวลามาพบพนักงานสอบสวนมากกว่า 1 ครั้งอัยการพบ

พยานเมื่อขึ้นพิจารณาคดีในศาลและชักข้อให้การให้การในท้องพิจารณาก่อนการพิจารณาซึ่งอาจต่อหน้าจำเลย ส่วนศาลนั้นเหยื่อคิดว่าศาลมองเหยื่อว่าเป็นเพียงพยานประกอบการพิจารณาคดีเท่านั้น

การทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

ตามปกติในคดีอาญาผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมสามารถได้รับการชดเชยค่าเสียหายได้โดยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ปัญหาการดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวมีมาก และผู้กระทำผิดเองก็มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจที่จะจ่ายค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ดังนั้นเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากการตกเป็นเหยื่อคดีอาญา รัฐจึงรับภาระในการจ่ายค่าทดแทนให้ผู้เสียหายด้วยเหตุผล 3 ประการ ดังต่อไปนี้ ซึ่งอัญชลี ฉายสุวรรณ (2534) ได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้

(1) รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม รวมทั้งการรักษาความปลอดภัยให้กับสังคมมิให้เกิดอาชญากรรม เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นก็แสดงว่ารัฐปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้บกพร่อง สมควรที่ผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรมนี้จะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ

(2) อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาของสังคม การที่สมาชิกของสังคมคนใดคนหนึ่งต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม ก็เท่ากับผู้นั้นเป็นผู้รับผลร้ายแทนสมาชิกอื่นในสังคม ดังนั้นสังคมจึงควรต้องชดเชยค่าทดแทนให้แก่ผู้ได้รับผลร้ายนั้น

(3) เพื่อเป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคมด้วยความคิดที่ว่า รัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

แต่เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายคดีอาญาโดยรัฐ อัญชลี ฉายสุวรรณ (2534) จึงได้เสนอแนวทางในการบัญญัติกฎหมายโดยสรุปโครงสร้างไว้ 4 กรณี ดังนี้

(1) ความผิดที่รัฐจะจ่ายค่าทดแทนให้ก็คือ ความผิดต่อชีวิต ร่างกาย และช่มชู้ กระทำซ้ำเรา รวมทั้งการกระทำความผิดฐานพยายามสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าว ตลอดจนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายต่อความผิดดังกล่าวด้วย

(2) จำนวนค่าทดแทนที่จะได้รับฟังเป็นจำนวนตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งได้แบ่งค่าทดแทนออกเป็น 3 กรณี คือ กรณีผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บประการหนึ่ง กรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตายประการหนึ่ง และกรณีผู้เสียหายเป็นผู้ถูกช่มชู้กระทำความผิดอีกประการหนึ่ง

สำหรับประเภทของค่าทดแทนที่จะพึงได้รับในแต่ละกรณีดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้ คือ

- (ก) กรณีผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บ ค่าทดแทน ได้แก่
- ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าใช้จ่ายในกรณีที่จำเป็นต้องใช้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ และอาชีพ ในกรณีผู้เสียหายตกเป็นผู้ทพพลภาพด้วย
 - ค่าทดแทนการขาดรายได้ในระหว่างที่ต้องหยุดงานเพื่อการรักษาพยาบาลตามคำสั่งของแพทย์
- (ข) กรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย
- หากผู้เสียหายมิได้ตายทันที ค่าทดแทน ได้แก่
- ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ และอาชีพ
 - ค่าทดแทนการขาดรายได้ในระหว่างที่ต้องหยุดงานเพื่อรักษาพยาบาลตามคำสั่งของแพทย์
 - ค่าใช้จ่ายในการปลงศพหรือทำศพ
- สำหรับกรณีที่ผู้เสียหายตามทันทันั้น ค่าทดแทนที่จะได้รับย่อมเป็นค่าปลงศพหรือค่าทำศพเท่านั้น
- (ค) กรณีผู้เสียหายเป็นผู้ถูกข่มขืนกระทำชำเรา ค่าทดแทน ได้แก่
- ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ และอาชีพ
 - ค่าทดแทนการขาดรายได้ระหว่างที่ต้องหยุดงานเพื่อรักษาพยาบาลตามคำสั่งของแพทย์
 - ค่าความเสียหายอันมิใช้ตัวเงิน
- (3) มีคณะกรรมการเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทนและกำหนดจำนวนค่าทดแทน
- (4) มีบทบัญญัติให้อำนาจคณะกรรมการที่จะกำหนดค่าทดแทนให้เป็นจำนวนที่เหมาะสมหรือลดการจ่ายค่าทดแทน หากผู้เสียหายได้รับค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดมาครบถ้วน หรือบางส่วนแล้วทั้งนี้เพื่อป้องกันการได้รับการชดใช้และการทดแทนค่าเสียหายซ้ำซ้อนกัน อันจะเป็นการได้รับค่าเสียหายเกินความเสียหายจริง และนอกจากนี้ คณะกรรมการยังมีอำนาจไม่จ่ายค่าทดแทน หากผู้เสียหายมีส่วนในการประกอบอาชญากรรมหรือยั่วยุให้เกิดอาชญากรรม หรือผู้เสียหายเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันกับผู้กระทำผิด รวมทั้งกรณีที่ผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในการสอบสวนการกระทำผิด หรือการพิจารณาคดีด้วย

การคุ้มครองผู้เสียหายคดีอาญาที่เป็นเด็กและเยาวชน

ปัญหาอุปสรรคในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้เสียหายในความผิดอาญา และวิธีการแก้ไข (พงษ์ภักดิ์ เรียงเครือ และกอร์ปกุล แก้วทิพย์, 2542) กล่าวโดยสรุปคือ

1. ปัญหาด้านกฎหมายสารบัญญัติ

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่บัญญัติถึงการให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยตรง ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิเหนือร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของบุคคลทั่วไป ไม่มีหมวดหมู่คุ้มครองเด็กเป็นพิเศษ เมื่อเกิดการกระทำผิดต่อเด็กจึงใช้กฎหมายทั่วไปเช่นเดียวกับการคุ้มครองผู้ใหญ่ ทำให้กฎหมายขาดประสิทธิภาพในการคุ้มครองประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก

นอกจากนี้กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองภายหลัง เมื่อการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว ไม่มีการคุ้มครองในช่วงเสี่ยงหรือใกล้อันตราย แม้ว่าพนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลสั่งให้ผู้มีแนวโน้มจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยให้ทำทัณฑ์บน (วิธีการเพื่อความปลอดภัย) แต่ไม่มีกฎหมายกำหนดรายละเอียดว่าพนักงานอัยการจะทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อเด็กจากใคร เพราะพนักงานอัยการคงไม่อาจสืบเสาะข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง และประกอบกับความล่าช้าในการพิจารณาคดีในศาลไม่ทันเหตุการณ์ทำให้เด็กอาจถูกทำร้ายได้รับบาดเจ็บอาจถึงขั้นสาหัสหรือเสียชีวิตไปแล้ว ควรให้ผู้ดำเนินการแยกเด็กไปจากผู้ปกครองที่เชื่อว่าจะทำอันตรายต่อเด็กเป็นการชั่วคราวก่อนแล้วให้ผู้มีอำนาจปกครองที่ไม่พอใจไปอุทธรณ์ต่อศาลภายหลัง

2. ปัญหาด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ

หลักการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและวิธีพิจารณาความแพ่ง บิดามารดามีบทบาทหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเด็กตามหลักสภาพธรรมชาติ แต่ถ้าบิดามารดาไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้สิทธิโดยมิชอบ มีปัญหาต่อเด็ก ญาติหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะสามารถแสดงบทบาทเข้าไปคุ้มครองสิทธิของเด็ก แต่การคุ้มครองเด็กจะเริ่มต้นภายหลังการกระทำความผิดและเป็นมาตรการที่ต้องผ่านการพิจารณาในศาลก่อน แต่กฎหมายไม่ได้กล่าววาระหว่างที่การกระทำความผิดเกิดขึ้น จนกระทั่งวันที่ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับเรื่องนี้เด็กจะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากผู้ใด ดังนั้นหากเด็กยังอยู่ในความปกครองดูแลของบิดามารดาซึ่งมีผลประโยชน์ขัดแย้งกับเด็ก เด็กอาจถูกข่มขู่หรืออาจถูกโน้มน้าวให้ส่งสารบิดามารดา และกลับคำให้การของคนทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นการพิจารณาคดีในศาล หรือไม่มาเป็นพยานทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้

นอกจากนี้วิธีพิจารณาความยังไม่แยกฐานะของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก และยังผู้เสียหายที่เป็นเด็กพิจารณาทางกาย จิตใจและสติปัญญา การดำเนินคดีเช่นเดียวกับผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่ ย่อมทำให้ข้อเท็จจริงบิดเบือนไปได้ เช่น เด็กอาจเข้าใจเหตุการณ์ภาษาที่ใช้ในกฎหมายความหมาย

ของความล่งละเมิดทางเพศ ลำดับเหตุการณ์คลาดเคลื่อนเพราะเผชิญกับคนแปลกหน้าในระหว่าง การดำเนินคดี ด้วยความอ่อนวัย ความหวาดกลัว การชักค้ำของทนายจำเลยตามปกติที่ใช้เทคนิค ให้เด็กสับสนและมีผลทำให้บิดเบือนข้อเท็จจริง

3. ปัญหาองค์กรและการประสานงานระหว่างองค์กร

องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันในการคุ้มครองเด็กยังไม่ ทำงานแบบประสานงานร่วมมือกันเท่าที่ควร และมักแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการแก้ไขปัญหาระยะยาว อีกทั้งยังมีปัญหาการบริหารองค์กรโดยเฉพาะองค์กรภาครัฐ แม้จะมีกฎหมายรองรับอำนาจไว้แต่การบริหารงานแบบระบบราชการที่มีขั้นตอนและลำดับชั้นการบังคับบัญชาทำให้ล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์ ส่วนองค์กรเอกชนแม้จะมีความคล่องตัว ยืดหยุ่น ทันเหตุการณ์มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครที่ตั้งใจทำงานจริงจัง แต่ไม่มีกฎหมายรับรองอำนาจการคุ้มครองเด็กผู้เสียหาย มีความยากลำบากที่จะมีส่วนร่วมเข้าไปช่วยเหลือเด็กและอาจถูกฟ้องร้องดำเนินคดีได้ง่าย

4. ปัญหาบุคลากร

องค์กรภาครัฐและเอกชนยังขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็ก เช่น นักจิตวิทยา แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาผู้เชี่ยวชาญในด้านฟื้นฟูบำบัดฟื้นฟูสภาพเด็ก บุคลากรผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวควรมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือเด็ก ควรมีการให้น้ำหนักความสำคัญจากการรับฟังข้อเท็จจริงจากพยานผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ด้วย

นอกจากนี้บุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กควรมีทัศนคติและความเข้าใจในการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง

5. ปัญหาด้านทรัพยากร

องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานช่วยเหลือเด็กมีปัญหาคาดแคลนงบประมาณซึ่งไม่สามารถขยายงานและเพิ่มอัตราค่าจ้าง และมีผลทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาสถานที่ปฏิบัติงานและอุปกรณ์การทำงานให้มีประสิทธิภาพ

6. ปัญหาด้านข้อมูล การศึกษาและการอบรม

การให้ข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ ทั้งมาตรการทางกฎหมายและการช่วยเหลือเด็กผู้เสียหาย จะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กปฏิบัติงานได้อย่างมีทางเลือก และอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อหามาตรฐานการคุ้มครองเด็กที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและจิตวิทยาของเด็ก

7. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของเด็ก ครอบครัว ชุมชน

ปัญหาสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเห็นต่างกัน ประกอบกับประเพณีความเชื่อว่าเป็นสมบัติของบิดามารดา ผู้อื่นจึงไม่ยอมเข้าไปเกี่ยวข้อง ทำให้เด็กถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพัง สังคมจึงต้องมีจิตสำนึกในการคุ้มครองเด็ก ชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก

การปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับเหยื่อหรือพยาน คดีอาญาที่เป็นเด็กและเยาวชน

นายสุทัศน์ เงินหมื่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (มติชน 3 ก.ค. 2542: 6) ได้เสนอปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเด็กที่ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดอาญาหรือพยาน เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” และมาตรา 53 บัญญัติว่า “เด็ก เยาวชนและบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กซึ่งเป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดหรือเป็นพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีสาระสำคัญในการแก้ไขดังนี้

1. กำหนดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้ามีส่วนร่วมในการร้องทุกข์การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไปหรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี และผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กร้องขอหรือในคดีทำร้ายร่างกายเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี เพื่อไม่ให้เด็กถูกตอกย้ำตราบาปให้หนักขึ้น

2. กำหนดให้การถามปากคำเด็กในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน เพื่อลดปัญหาความหวาดกลัวของเด็กจากการเผชิญหน้าผู้ต้องหาได้

3. ในชั้นสอบสวนให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำเด็ก ซึ่งเป็นผู้เสียหายหรือพยานไว้ การบันทึกภาพและเสียงดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

เมื่อมีการบันทึกภาพและเสียงดังกล่าวไว้แล้ว หากในชั้นศาลไม่ได้ตัวพยานดังกล่าวมาเบิกความต่อศาล เพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้น

ในชั้นสอบสวน เป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาลก็ได้ ซึ่งจะแตกต่างจากกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ที่ศาลมักจะยกฟ้องเพราะไม่ได้ตัวผู้เสียหายมาเบิกความเป็นพยานต่อศาล

ปัญหานี้ก็จะถูกแก้ไขโดยการบันทึกภาพและเสียงของผู้เสียหายไว้ในชั้นสอบสวนนี้

4. การสืบพยานในศาลถ้าศาลเห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้พยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี อยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กแล้วให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาด้วย ซึ่งแตกต่างจากการสืบพยานที่เป็นผู้ใหญ่

ศาลจะต้องสืบพยานโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง เมื่อการสืบพยานที่เป็นเด็กสามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ก็จะทำให้เด็กลดความหวาดกลัวจากการเผชิญหน้ากับจำเลยได้

นอกจากจะมีการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองเด็กซึ่งเป็นเหยื่อจากการกระทำความผิดหรือเด็กซึ่งเป็นพยานแล้ว ยังมีการแก้ไขกฎหมายให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย กล่าวคือ การสอบสวนผู้ต้องหาที่อายุไม่เกิน 18 ปี ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวน ถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายให้ และให้หมื่นนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมในการร้องทุกข์

การสอบสวนการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาในชั้นศาล กับให้ใช้วิธีการที่เหมาะสมในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอายุไม่เกิน 18 ปี

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่นี้ผ่านการเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของวุฒิสภาซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จเร็ว ๆ นี้ หลังจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่นี้มีผลใช้บังคับ

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 ได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาและจะมีผลใช้บังคับในวันที่ 15 กันยายน 2543 จึงมีการประชุมโดยบุคคลหลายฝ่ายเพื่อเตรียมการจัดทำแนวทางตั้งศูนย์วิกฤติการณ์ (Crisis Center) เป็นแบบบริการเบ็ดเสร็จจุดเดียว (One Stop Service) ในโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชนจะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรสหวิชาชีพ จึงหวังว่าเด็กและเยาวชนตลอดจนสตรีที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจะได้รับ การช่วยเหลืออย่างเหมาะสมดีกว่าสภาพเดิม จึงควรจะมีการศึกษาติดตามว่าโครงการดังกล่าวได้ ดำเนินไปได้เพียงใด การพัฒนาบุคลากร การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเป็นไปในทางพึงปรารถนามากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้สังเกตว่าการศึกษาน้นสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นเด็กและสตรี ไม่มีการศึกษาถึงลักษณะเหยื่อความสัมพันธ์กับผู้กระทำผิด บทบาทของเหยื่อต่อการประกอบอาชญากรรม หรือการป้องกันอาชญากรรมโดยทั่ว ๆ ไป

บทที่ 6

สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สามารถดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบังคับใช้กฎหมาย การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ตลอดจนการควบคุมอาชญากรรมในสังคม ก็เพราะว่ากระบวนการยุติธรรมนอกจากจะมีปัญหาภายในองค์กร แต่ก็ดำเนินบทบาทของตนในสภาพแวดล้อมด้วย ดังนั้นจึงต้องพิจารณาศึกษากระบวนการยุติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นบริบทเชิงสังคม (Social Context) ซึ่งจะมีอิทธิพลเชิงบวกและเชิงลบต่อกระบวนการยุติธรรมได้

บริบททางสังคมไทยที่มีผลกระทบต่อบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บริบททางสังคมหมายถึง ค่านิยม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อระบบงานยุติธรรม บริบทของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรม

บริบทสังคมไทยซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่จะเลือกนำมาพิจารณา ดังนี้

1. ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม
2. ปัญหาค่านิยมแบบวัตถุนิยม
3. ปัญหาผู้มีอิทธิพล
4. ปัญหาการประพฤติมิชอบในวงราชการ
5. ปัญหายาเสพติด
6. ปัญหาการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

1. ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม

ประชาชนมีทัศนคติต่อเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางลดลง อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปผู้พิพากษาจะได้รับการยกย่องจากบุคคลโดยทั่วไปว่าจะพอเป็นที่พึงสุทธ้ายของผู้ต้องการความยุติธรรมได้ แม้จะไม่มั่นใจมากดังสมัยก่อน ๆ แต่ต้องยอมรับว่าประชาชนจำนวนมากยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในการใช้อำนาจความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ และมีความหวังว่าผู้พิพากษาจะเป็นองค์กรสุดท้ายในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมมักมีความคาดหวังว่าผู้พิพากษาจะเป็นที่พึ่งสุดท้ายให้ตัดสินคดีความด้วยความเที่ยงตรง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีความเคลือบแคลงสงสัยในผลการตัดสินคดีต่าง ๆ

ในขณะที่ในอดีตประชาชนมีทัศนคติต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในทางลบมากกว่าในปัจจุบัน กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจในอดีต เช่น ย้อนกลับไปประมาณ 20-30 ปี ประชาชนมักมองว่าเป็นผู้มีอำนาจมากมีอิทธิพลสูง กระทำการต่าง ๆ โดยมีขอบเขตอำนาจที่กระทบกระเทือนสิทธิส่วนบุคคลของประชาชนได้มาก ความสงบสุขของสังคมขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรมโดยส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ในปัจจุบันองค์กรตำรวจได้พัฒนาปรับปรุงไปมากซึ่งเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากอดีตในทางที่ดีขึ้น เพราะได้มีการปรับกลยุทธ์ต่าง ๆ ให้เข้าถึงประชาชนมากขึ้น เช่น โครงการชุมชนสัมพันธ์ โครงการอบรมนักเรียนโรงเรียนนายร้อยตำรวจให้กลับสู่ชุมชนหรือให้เข้าใจใช้ชีวิตใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้นอันเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามฝึกอบรมให้นักเรียนนายร้อยตำรวจได้สัมผัสชีวิตประชาชนคนธรรมดามากขึ้น ลดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและประชาชน ในขณะเดียวกันการประชาสัมพันธ์ขององค์กรตำรวจก็ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมาก มีการชี้แจงแถลงข่าวเปิดเผยตนเองมากกว่าองค์กรอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมโดยภาพรวมแล้วประชาชนน่าจะมีความรู้สึกต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในทางที่ดีขึ้นกว่าอดีต ซึ่งคาดว่าจะมีผลให้ตำรวจปฏิบัติตนและต่อประชาชนดีขึ้นตามภาพพจน์และความคาดหวังของประชาชนและตนเอง

โดยทั่วไปถ้าประชาชนมองภาพพจน์ต่อตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ดี ก็ย่อมจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือทั้งทางตรงทางอ้อม การร่วมมือในการดำเนินคดีเป็นพยานและป้องกันอาชญากรรมย่อมคาดหวังได้จากประชาชนมากขึ้น จะทำให้อาชญากรรมลดลงในทางอ้อมภารกิจของกระบวนการยุติธรรมน่าจะลดลง

2. ปัญหาค่านิยมแบบวัตถุนิยม (Materialism)

สังคมไทยในอดีตมีลักษณะเรียบง่าย การบริโภคและวิถีชีวิตมีลักษณะที่ไม่ต้องใช้เงินทองหาสิ่งต่าง ๆ ที่เกินความจำเป็นของชีวิตมาใช้มาก เช่น ปัจจุบันที่ความสุขของคนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก (วัตถุนิยมของที่มี) มากกว่าความสุขความสงบในจิตใจ ในปัจจุบันคนในสังคมไทยจึงต้องทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้เงินทองทรัพย์สินมาก ๆ ความหมายของการประสบความสำเร็จจึงหมายถึงการมีทรัพย์สินมาก มากกว่าความสำเร็จของงานที่ทำว่าบรรลุเป้าหมายเพื่อประโยชน์ต่อสังคมหรือมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ (Public Interest)

ถ้าสังคมใดมีลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้คนเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ มีแต่คนต้องการทำงานน้อยลง แต่ต้องการได้ส่วนแบ่งมาก ๆ และเมื่อเห็นแก่ตัวมากเท่าใดย่อมทำให้เกิดการหาหนทางลัดมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ไปถึงจุดมุ่งหมายได้รวดเร็ว สั้น สะดวกกว่าคนอื่น ๆ มากกว่าจะทำงานหนัก และมีผลผลิตเพื่อสังคมโดยรวม

เมื่อต้องการทรัพย์สินเงินทองมากเพื่อให้ได้ซึ่งทรัพย์สินสิ่งของเงินทองต่าง ๆ มากมาย และแข่งขันกันว่าใครจะมีสิ่งดี ๆ มากกว่ากัน ยิ่งทำให้คนต้องแสวงหาหนทางใหม่ที่เบี่ยงเบนไปจากวิธีการที่สังคมยอมรับว่าถูกต้อง ความมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสังคมยอมรับอาจเริ่มต้นด้วยสิ่งเล็ก ๆ น้อยจนกระทั่งถึงการกระทำผิดกฎหมายขั้นร้ายแรง เช่น การค้ายาเสพติดที่มีมูลค่าผลประโยชน์ตอบแทนอันมหาศาลทำให้ผู้ค้ายาเสพติดมีทรัพย์สินร่ำรวยในเวลาอันรวดเร็ว ดังจะเห็น

ได้จากข้อมูลการค้ายาเสพติด เช่น มูลค่าการค้ายาเสพติด (ฝิ่น เฮโรอีน กัญชา และยาบ้า) ในปี พ.ศ. 2532 พบว่ามีมูลค่าสูงถึง 109, 769 ล้านบาท (อัมมาร สยามวาลา และ ชัยยุทธ์ ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์, 2532) และยิ่งในปี พ.ศ. 2540 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) ประเทศไทยก็ยังเผชิญกับปัญหาการค้ายาเสพติดรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังนั้นมูลค่าการค้ายาเสพติดจะยิ่งต้องสูงกว่าที่เคยประมาณไว้เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาเป็นอย่างมากเป็นทวีคูณ

3. ปัญหาผู้มีอิทธิพล (Influential People)

คำว่าผู้มีอิทธิพลในความหมายอย่างแคบก็คือ ผู้ที่ชอบใช้วิธีการรุนแรงเพื่อประทุษร้าย ช่มชู้คุกคามผู้ที่อ่อนแอ เป็นนักเลงโต หัวไม้ เป็นอันธพาล แต่ผู้มีอิทธิพล (Influential People) ในที่นี้ใช้ในความหมายอย่างกว้าง คือ ผู้ที่มีอำนาจด้วยดำรงตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงควบคุมบังคับบัญชาคนจำนวนมาก หรือผู้มีอำนาจทางการเงิน มีอำนาจเพราะควบคุมกำลังคนได้บังคับบัญชาอำนาจต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดทั้งความเกรงกลัวและเกรงใจทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้มีอิทธิพลปฏิบัติงานไม่ตรงไปตรงมาตามหลักการของความถูกต้องชอบธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีอิทธิพล

ผู้มีอิทธิพลในประเภทต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลกระทบกระเทือนทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่บรรลุเป้าหมายที่จะได้คนกระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษ หรือไม่ลงโทษผู้ที่บริสุทธิ์

ผู้มีอิทธิพลมีหลายประเภทดังต่อไปนี้

1. นักการเมือง (Politicians) ซึ่งแบ่งออกเป็น

1.1 นักการเมืองระดับท้องถิ่น (Local Politicians) อันได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งรวมถึงกำนัน ตลอดจนผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาเขต

1.2 นักการเมืองระดับชาติ (National Politicians) อันได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) รัฐมนตรีต่าง ๆ

2. ข้าราชการ (Government Officials) ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการทหาร ตำรวจ ตุลาการ อัยการ และข้าราชการอื่น ๆ

3. นักธุรกิจที่มีอิทธิพล (Business Tycoon) ผู้มีฐานะร่ำรวยทำธุรกิจถูกกฎหมายแต่บางครั้งต้องอาศัยการมีเครือข่ายโยงใยผู้มีอิทธิพลทางการเมืองอื่น ๆ ธุรกิจต่าง ๆ เช่น การรับสัมปทานต่าง ๆ การรับเหมาก่อสร้างโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล

3.1 มีธุรกิจถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้บางคนมีธุรกิจถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เช่น การค่าน้ำมันเถื่อน คือ ค้าทั้งน้ำมันดิบที่เสียภาษีถูกต้องและธุรกิจน้ำมันเถื่อน

3.2 มีธุรกิจที่ต้องอาศัยเครือข่าย (net working) ผู้มีอิทธิพลอื่น ๆ ช่วยเหลือเพื่อความสะดวกในการทำธุรกิจที่ถูกกฎหมาย เช่น การรับสัมปทานเมืองแร่ ป่าไม้ รังนก การรับเหมาก่อสร้างทาง การประมูลโครงการก่อสร้างของราชการ/รัฐวิสาหกิจการประมูลโครงการบริการต่าง ๆ

แก่หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งทำให้เกิดระบบกีดกันผู้อื่น ใช้อิทธิพลข่มขู่ ไม่ให้เข้าแข่งขัน เกิดการผูกขาด ฮั้วราคา ทำให้ราชการซึ่งต้องรักษาผลประโยชน์ของสาธารณะชนกลับเสียประโยชน์ ให้แก่คนบางกลุ่ม

4. อาชญากรองค์กร (Organized Criminals) อาชญากรองค์กรหรือบางครั้งเรียกว่ามาเฟีย (Mafia) เจ้าพ่อ (God-fathers or Syndicates) มีการจัดระเบียบโครงสร้างองค์กร อาชญากรรมที่ซับซ้อน มีการทำงานอย่างมีระบบ มีสายการบังคับบัญชาเหมือนโครงสร้างองค์กรทั่วไป

อาชญากรองค์กรจะมีธุรกิจเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งอบายมุขหรือเรียกว่าธุรกิจใต้ดิน ตั้งแต่การค้ายาเสพติด บ่อนพนัน การพนันมวย พนันฟุตบอล การค้าหญิงเพื่อการบริการทางเพศ ห่วยใต้ดิน เป็นต้น ธุรกิจนอกกฎหมายเหล่านี้มีมูลค่ามากมายมหาศาล ส่งอิทธิพลทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น การข่มเหงรังแกผู้อ่อนแอกว่าโดยไม่มีใครกล้าไปเป็นพยาน จนกระทั่งโยกไปสู่ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เช่น เจ้าหน้าที่บางคนอาจรับเงินจากผู้ประกอบธุรกิจผิดกฎหมายเพื่อปิดหูปิดตาไม่ให้เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายอย่างตรงไปตรงมา

เครือข่ายโยงใยระหว่างผู้มีอิทธิพลประเภทต่าง ๆ

บุคคลคนหนึ่งอาจเป็นผู้มีอิทธิพลหลายประเภทได้และผู้มีอิทธิพลประเภทหนึ่งมักจะมีเครือข่ายโยงใยซึ่งกันและกัน เช่น ผู้มีอิทธิพลในเครื่องแบบข้าราชการไม่ว่าจะรูปแบบสีใดอาจใช้อิทธิพลช่วยอำนวยความสะดวกปกป้องให้ข้าราชการอื่น ๆ เกรงใจไม่ยุ่งเกี่ยวกับลูกน้องของตนหรือญาติมิตรของตนทำการลักลอบขนหรือจำหน่ายยาเสพติด หรืออาจได้รับเงินสินบนเพื่อทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ไม่ขัดขวางธุรกิจผิดกฎหมาย ในขณะเดียวกันเพื่อการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งได้รวดเร็ว ข้าราชการบางคนก็ต้องยอมตัวเข้าหาอิทธิพลของนักการเมืองไม่ว่าจะพรรคฝ่ายค้านหรือรัฐบาลที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาใช้อำนาจในการบริหารประเทศ ตลอดจนต้องใช้ทรัพย์สินเงินทองวิ่งเต้นเส้นสายกับผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่ขาดคุณธรรม เงินทองที่จะหามาวิ่งเต้นก็คงไม่ใช่เกิดจากทรัพย์สินที่ต้องหาด้วยหยาดเหงื่อต่างน้ำของตนเองและครอบครัว ดังนั้น ก็อาจได้จากการคุ้มครองปกป้องหรือเมินเฉยต่อธุรกิจผิดกฎหมายต่าง ๆ ของอาชญากรองค์กร ดังนั้น ผู้มีอิทธิพลไม่ว่าจะรูปแบบใดย่อมมีส่วนทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมบกพร่องไปได้

4. ปัญหาการประพฤติมิชอบในวงราชการ (Corruption)

ปัญหาการประพฤติมิชอบในวงราชการมีปรากฏมานานคู่กับประวัติศาสตร์ชาติไทย ได้มีการรวบรวมเป็นหนังสือชื่อ ประวัติคอร์รัปชันในไทยและต่างด้าว (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่แต่ง) ในห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ซึ่งสามารถนำมากล่าวโดยสังเขปดังต่อไปนี้

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่สุด คือ ศิลาจารึกอาณาจักรน่านเจ้าซึ่งได้จารึกเมื่อปี พ.ศ. 1309 ได้บันทึกหลายตอน กล่าวถึงข้าราชการประพฤติมิชอบ มีการติดสินบน ต่อมา

สมัยสุโขทัยตามบันทึกบนศิลาจารึกวัดมหาธาตุเมื่อพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางทาวตั้งราชวงศ์สุโขทัย เมื่อ พ.ศ. 1800 และมีจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ซึ่งเข้าใจกันว่าบันทึกระหว่างปี พ.ศ. 1828 ถึงปี พ.ศ. 1835-1837) มีข้อความกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของผู้เป็นตุลาการว่า

“ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฝึกฝนฝึกฝนแกว่งกัน สอนดูแท้แล้วจึงแล่งความแก้ขัดด้วยข้อบ่เข้าผู้ลัก มักผู้ซ่อน “.....” เห็นข้าทนต์บ่ใครผินเห็นสินทนต์บ่ใครเดือด”

จากข้อความทั้ง 2 ตอนได้แสดงให้เห็นว่าผู้จะเป็นตุลาการว่าจะปฏิบัติหน้าที่ได้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ได้โดยต้องวินิจฉัยคดีความไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอียงเอนเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่ว่าคู่ความจะเป็นราษฎรสามัญชนหรือเจ้าขุนมูลนาย นอกจากนี้ ยังต้องไม่พิจารณาพิพากษาโดยเห็นแก่เงินทองสินจ้างรางวัลใด ๆ

ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการตรากฎหมายต่าง ๆ ไว้มากมาย มีทั้งที่เป็นกฎหมายสารบัญญัติ กำหนดสิทธิและหน้าที่ของปวงชน ตลอดจนวิธีบัญญัติเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินอรรถคดี มีทั้งกฎหมายปกครองเป็นทำนองรัฐธรรมนูญปกครองแผ่นดินมากมายซึ่งเพียงพอสำหรับบังคับใช้ในคดีแทบทุกอย่างในสมัยนั้น สำหรับการประพุดติมิชอบของข้าราชการสมัยอยุธยาได้มีตัวอย่างการปฏิบัติมิชอบของข้าราชการผู้ใหญ่ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) คือ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (ฝรั่งเศสชาติกรีก) ได้ใช้อำนาจกดขี่ราษฎรมี “พื้ยกค่านายหน้า” หรือ “ค่าปากถูก” และมีการบังคับให้พ่อค้าเสีย “ค่าปากเรือ” เป็นต้น

การประพุดติมิชอบของราชการยังคงคู่กับประวัติศาสตร์ของไทย ตลอดจนถึงสมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น และปัจจุบัน

ความหมายของการประพุดติมิชอบในวงราชการ (Corruption)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2541 : 7) ได้ให้คำจำกัดความของคอร์รัปชันว่าหมายรวมถึงลักษณะทั้ง 3 ประการ คือ

(1) การใช้อำนาจเพื่อให้ได้มาซึ่ง... ผลได้ ตำแหน่ง ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม โดยวิถีทางที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือมาตรฐานทางศีลธรรม

(2) คอร์รัปชันของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลเกิดขึ้นเมื่อมีการไหลเวียนของรายรับของรัฐบาลหรือรายได้ประชาชาติไปในทิศทางที่เป็นการเพิ่มความมั่งคั่งส่วนบุคคลให้กับสมาชิกของรัฐบาลชุดนั้น ๆ ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมาย และ

(3) การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (rent seeking) โดยเอกชน ในรูปของการให้สินบนหรือสิ่งตอบแทนอื่นกับนักการเมือง หรือข้าราชการเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (rent)” คือ ผลกำไรจากการได้เป็นผู้ผลิตหรือผู้ขายสินค้าที่ถูกจำกัดจำนวนผลิตโดยนโยบายของรัฐบาล เช่น นโยบายกำหนดโควตาสินค้านำเข้า นโยบายจำกัดจำนวนผู้ผลิตสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง ดังเช่นระบบการให้สัมปทานผู้ผลิตรายเดียวในกรณีโครงการสาธารณูปโภคขนาดใหญ่ เช่น ธุรกิจโทรคมนาคม เป็นต้น

ความหมายเชิงพฤติกรรมนั้น พฤติกรรมการทจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือพฤติกรรมการฉ้อราษฎร์บังหลวง มีหลายรูปแบบซึ่งพรศกดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ (2539 : 558) ได้ให้ความหมายโดยสรุป หมายถึง “การกินสินบน การรีดไถ การฉ้อโกง การฉ้อราษฎร์ การฉ้อฉล การบังหลวง การเล่นพรรคเล่นพวก การให้อามิสสินจ้าง การเบียดบังทรัพย์สินของหลวง การคดโกง การประพฤติชั่ว การทจริต การประพฤติมิชอบ การให้ของขวัญ ของฝากของกำนัลที่ไม่สมเหตุสมผล การใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตน การใช้สิทธิและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่ละเมิดมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคม” หรือกล่าวโดยสรุปว่า “เป็นพฤติกรรมของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ทางราชการ กระทำการที่ขัดต่อระเบียบแบบแผนของทางราชการของศีลธรรมของสังคม อันเป็น “การทจริต” และ “ประพฤติมิชอบ” ทั้งหลาย และหมายครอบคลุมพฤติกรรมทั้งปวงของการฉ้อราษฎร์และบังหลวง

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายกว้างขวางมากกว่าเพียงหมายถึงข้าราชการโกงกิน กดขี่ รีดไถ ประชาชน แต่มีความหมายกว้างคลุมถึง “การกระทำใด ๆ ที่หย่อนยานหรือสร้างความเสื่อมโทรมในประการต่าง ๆ ที่ทำให้มาตรฐานที่ตั้งไว้ต้องถดถอยลง ไม่ถึงระดับที่ต้องการ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของระบบราชการที่มีไว้เพื่อรับใช้ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและนำบ้านเมืองไปสู่ความเจริญในทุกทางแล้วจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกัน กล่าวคือจะต้องตีความหมายของคำว่า การทจริต ประพฤติมิชอบนี้ ถึงความหย่อนยานต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เต็มที่ด้วย” (อมร รักษาสัตย์, 2519) การประพฤติมิชอบในความหมายนี้จึงรวมถึงการที่ข้าราชการประพฤติปฏิบัติตนได้ต่ำกว่ามาตรฐานความคาดหวังของประชาชนและราชการเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราเงินเดือนค่าตอบแทนและผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ข้าราชการได้รับจากรัฐบาล

ประเภทของการทจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

การทจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมีหลายประเภท และมีระดับความรุนแรงหลากหลายระดับ ซึ่งอมร รักษาสัตย์ (2519) ได้จำแนกตามระดับความรุนแรงจากต่ำถึงร้ายแรง โดยสรุปได้ดังนี้

1. สมรรถภาพหย่อนยานไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ซึ่งมีสาเหตุหลากหลาย เช่น ร่างกายอ่อนแอ สุขภาพไม่ดี ติดสุราหรือยาเสพติดเรื้อรัง ไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ รู้สึกกำลังใจบนทอนตนเอง (เช่น น้อยเนื้อต่ำใจ รู้สึกถึงกลิ่นแก๊ส ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น) และเพราะไม่ชวนช่วยหาความรู้ ไม่ปรับปรุงงานในหน้าที่ของตน

2. มีท่าทีทัศนคติเป็นเจ้านายอยู่เหนือประชาชน ไม่มีความจริงใจในการรับใช้ประชาชน ชอบทำตัวโอ้อวด ดูถูกดูหมิ่น ในอีกทางหนึ่งก็ต้องแสดงตัวว่ามีความเป็นอยู่หรูหราแสดงบารมี จึงต้องจับจ่ายใช้สอยเกินฐานะ ไม่เป็นตัวอย่างที่ดี ไม่ทำตัวเสมอภาคความเป็นมนุษย์และกลายเป็นการขัดขวางประชาธิปไตยทางอ้อม

3. ไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่มีผลประโยชน์พิเศษ ตั้งหน้าแต่จะทำงานที่เกิดประโยชน์เป็นหลัก แม้จะไม่ใช้เรื่องทจริตรีดไถโดยตรง แต่ก็มุ่งแต่ทำงานที่จะได้ผลประโยชน์ใส่ตัว เช่น งานประจำไม่ทำ แต่ชอบทำงานพิเศษ ทำงานนอกเวลา หรือทำงานที่จะได้ผลประโยชน์พิเศษเช่นได้

เบี้ยเลี้ยง ค่าน้ำมัน ไม่ตั้งใจจับคนร้ายคดีธรรมดา แต่สนใจจับกุมสืบสวนคดีที่จะได้ค่าตอบแทนจากเจ้าทรัพย์ มีสินบนค่าจ้างค่าหัว เป็นต้น

4. ไม่ตั้งใจบริการแก่ประชาชนผู้สุจริตเพื่อหวังสินบนสินน้ำใจ ข้าราชการบางคนไม่ตั้งใจอำนวยความสะดวกบริการประชาชนอย่างสุจริตให้เสร็จสิ้นภาระกิจในเวลาอันสมควร ด้วยหวังสินน้ำใจเป็นค่าน้ำร้อนน้ำชา หลอกล่อ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การรับซองรางวัล ของกำนัล ในลักษณะรักษาประเพณีและศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น พิธีรดน้ำดำหัววันสงกรานต์ วันแต่งงาน ฯลฯ

5. ให้หรือรับสินบนสินน้ำใจจากข้าราชการด้วยตนเองเพื่อสร้างความสัมพันธ์พิเศษต่างกับผู้อื่น มีลักษณะเป็นการ “เข้าหา” ผู้บังคับบัญชาหรือคุณนาย เพื่อความเจริญก้าวหน้าหรืออยู่ในตำแหน่งที่ดีโดยขาดความชอบธรรม ทั้งผู้ให้และผู้รับถือว่าทุจริตประพฤติมิชอบ

6. รับสินบนจากผู้ทุจริต เพื่อให้สามารถกระทำการที่ผิดกฎหมายได้ต่อไป หรือให้พ้นความผิดที่มีอยู่ เป็นความทุจริตที่ร้ายแรง

7. กระทำการบ่อนทำลายเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมและความมั่นคงของชาติ ข้าราชการจำนวนไม่น้อยที่ร่วมมือกับนักการเมือง นายทุนทั้งในและต่างชาติทำการต่าง ๆ ที่เป็นการลักลอบทำลายทรัพยากรของประเทศชาติ หลบหลีกภาษีอากร หาช่องทางเอารัตเอาเปรียบประชาชนและคู่แข่งทางธุรกิจอุตสาหกรรม โดยเห็นแก่สินจ้างรางวัล ผลประโยชน์ และในที่สุดเป็นผลร้ายต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาติโดยรวม

8. กลั่นแกล้งข่มเหงรังแกผู้สุจริตให้ได้รับโทษแทนคนทุจริต นับเป็นความผิดชั้นอุกฤษที่สุด เช่น เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่พวกนี้จะรีบไปจับกุมผู้ที่ตนรู้ว่าสุจริต (แต่เป็นผู้ที่ตนหรือพรรคพวกเกลียดชัง) มาไว้ก่อน ทำให้ผู้สุจริตต้องเดือดร้อน ยอมจ่ายสินบนหรือให้ผลประโยชน์เพื่อให้ตนพ้นผิด และในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ก็อาจไปเรียกเอาผลประโยชน์จากฝ่ายผู้เสียหายอีกทีหนึ่ง หรืออาจไปเรียกสินบนจากผู้ทุจริตอีกทางหนึ่งด้วย ทำให้ผู้สุจริตเดือดร้อนแสนสาหัส และจะเกลียดชังข้าราชการและรัฐบาลในที่สุด ส่วนผู้ทุจริตก็จะได้ใจไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง

รูปแบบการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการที่สำคัญในปัจจุบัน

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2541 : 237) ได้สรุปการวิจัยพบว่าปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการไทยมี 4 รูปแบบที่สำคัญ คือ

1) ระบบส่วย (syndicate corruption) คือ การคอร์รัปชันซึ่งข้าราชการชั้นผู้น้อยเก็บส่วย หรือภาษีไม่เป็นทางการแล้วรวบรวมที่กองกลาง หลังจากนั้นแจกจ่ายรายได้ส่วยไปยังข้าราชการระดับสูงและล่างในกรมกอง ระบบส่วยนี้พบในหน่วยงานของข้าราชการบางแห่ง เช่น กรณีของตำรวจและพบในกรมศุลกากรและกรมที่ดินด้วย

2) กินตามน้ำ กรณีจัดซื้อจัดจ้าง (procurement kickback) เป็นลักษณะการให้สินบนการจัดซื้อจัดจ้างโดยพบในหลายหน่วยงานของราชการ เช่น สาธารณสุข ศึกษาธิการ เกษตร องค์กรบริหารท้องถิ่นระดับต่าง ๆ และเทศบาล มหาตไทย

3) การขายสินบน เพื่อให้ได้การผูกขาดกิจการบางประเภทที่ต้องได้สัมปทานจากรัฐบาล และเพื่อคงสภาพการผูกขาดนั้นไว้ โดยการขายสินบนเป็นการขายประจำให้ข้าราชการหลายระดับ บางกรณีจ่ายทั้งกรม

4) การคอร์รัปชันการประมูลโครงการ มีหลายวิธีแต่ที่โจ่งแจ้งที่สุด คือ การ “ฮั้ว” หรือการสมยอมในการเสนอราคาระหว่างผู้ประมูลเพื่อควบคุมการประมูล แล้วมีข้อตกลงเวียนกันเป็นผู้ชนะการประมูลเป็นคราว ๆ ไป การ “ฮั้ว” กันนี้ พบในหน่วยงาน เช่น คมนาคม กลาโหม มหาดไทย

ขอบเขตและความรุนแรงของการคอร์รัปชันในประเทศไทย

ความรุนแรงของการประพฤติมิชอบในวงราชการมีปริมาณเท่าใดยากที่จะประมาณได้ เพราะมีตัวเลขมืด (dark figures) สูงมาก การกระทำที่ยากจะหาพยานหลักฐาน แต่มักปรากฏจากข่าวหนังสือพิมพ์ที่ประชาชนเคลือบแคลงสงสัย เช่น กรณีจัดซื้อยาโดยทุจริตของกระทรวงสาธารณสุข กรณีการจัดซื้อผักสวนครัวรั้วกินได้ กรณีการซื้อปุ๋ยราคาแพง ปัญหาการประมูลโครงการอภิมหาโปรเจกต์เกี่ยวกับโทรคมนาคม เป็นต้น แต่มีการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2541) ได้ศึกษาจากประสบการณ์ของนักธุรกิจ 430 ราย ซึ่งให้เห็นแนวโน้มของการรั่วไหลของเงินรายได้รัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินภาษีอากร

จากรายงานการวิจัยดังกล่าวพบว่าร้อยละ 63 ของนักธุรกิจตัวอย่างจ่ายเงินใต้โต๊ะให้แก่ข้าราชการและ/หรือนักการเมือง “สาเหตุสำคัญที่นักธุรกิจต้องจ่ายเงินให้แก่ข้าราชการนั้นไม่ใช่เรื่องของความสมัครใจ แต่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่นักธุรกิจต้องยอมรับและจากการที่ถูกข้าราชการเรียกร้อง”

จากการศึกษาพบว่า มูลค่าของเงินใต้โต๊ะที่นักธุรกิจกลุ่มตัวอย่างราว 86% จ้างให้แก่ข้าราชการจะมีมูลค่าระหว่าง น้อยกว่า 1% ถึงไม่เกิน 5% ของมูลค่าสินค้าหรือยอดขายประจำปี นักธุรกิจที่เหลือต้องจ่ายระหว่าง 5%-20% ของมูลค่าสินค้า

นอกจากนี้ การจ่ายเงินใต้โต๊ะของนักธุรกิจกลุ่มตัวอย่างราวร้อยละ 55 ในการนำเข้าสินค้า/วัตถุดิบ/เครื่องจักร เป็นต้นทุนที่ไม่เกิน 1% ของมูลค่าสินค้านำเข้าทั้งหมด นักธุรกิจที่เหลือมีต้นทุนเงินใต้โต๊ะในการนำเข้าระหว่าง 1%-5%

การศึกษาชี้ให้เห็นว่าต้นทุนในการจ่ายเงินใต้โต๊ะของนักธุรกิจแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน ต้นทุนที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสามารถของนักธุรกิจในการเข้าถึงกลุ่มข้าราชการที่มีอำนาจที่จะใช้ดุลยพินิจในการวินิจฉัยที่จะเป็นประโยชน์แก่นักธุรกิจแต่ละคน ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การแข่งขันทางธุรกิจขาดความยุติธรรม ดังนั้น ธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอาจไม่ใช่ธุรกิจที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานมากที่สุดก็ได้

ต้นทุนของเงินใต้โต๊ะที่ไม่เกิน 1% ของมูลค่าสินค้า ซึ่งเป็นต้นทุนการทำธุรกิจที่ไม่มีใบเสร็จนี้ ยังเป็นระดับการยอมรับสูงสุดที่นักธุรกิจจะอดทนต่อการเบียดบังของข้าราชการอีกด้วย (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2541: 298)

หน่วยงานของรัฐ 5 หน่วยงานแรก ที่นักธุรกิจในกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าคอร์รัปชันมากที่สุด และ ป.ป.ป. ควรให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่

- | | |
|------------------|----------------|
| 1) กรมศุลกากร | กระทรวงการคลัง |
| 2) กรมตำรวจ | กระทรวงมหาดไทย |
| 3) กรมสรรพากร | กระทรวงการคลัง |
| 4) กรมที่ดิน | กระทรวงมหาดไทย |
| 5) กรุงเทพมหานคร | กระทรวงมหาดไทย |

สาเหตุของการประพฤติดมิชอบในวงราชการ

ในการอธิบายปัญหาการทุจริตและประพฤติดมิชอบในวงราชการต้องอธิบายในบริบททางสังคม (social context) ของชีวิตไทย โดยพิจารณาจากระบบจิตสำนึกของคนไทยที่เป็นมรดกจากประวัติศาสตร์ระบบเกื้อกูลกันและตอบสนองต่อกันและกันอย่างระบบพ่อปกครองลูก ระบบนายปกครองบ่าว ระบบศักดินา เป็นระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้ว่าการปกครองที่สถาปนาใหม่ภายหลัง พ.ศ. 2475 ข้าราชการจะเข้าใจความหมายว่าข้าราชการคือผู้ที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่เลือกตั้งมาจากประชาชนและตนเป็นผู้รับใช้ประชาชน แต่วัตถุประสงค์ของการรับราชการก็เพื่อประโยชน์ของตนเองและครอบครัว ในขณะที่รัฐที่ว่ามาจากประชาชนก็ถูกคนทั่วไปรวมทั้งข้าราชการเองสงสัยว่ามีคุณธรรมเพียงพอหรือไม่ เช่น เป็นที่ยอมรับว่านักการเมืองจำนวนมากที่ได้รับเลือกตั้งจากการซื้อเสียง มีการลงทุนอย่างแพงมาก เพื่อเข้ามาจัดตั้งรัฐบาล จึงถูกคาดเดาว่าจะไม่มีความจริงจังในการบริหารประเทศโดยเจตนาบริสุทธิ์ การมาแสดงหาผลประโยชน์ของตนเอง ครอบครัว และพรรคพวก ดังนั้น การที่รัฐบาลจะมากำกั้นดูแลข้าราชการให้ประพฤติถูกต้องตามระเบียบหน้าที่ที่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวจึงยังคงเป็นข้อน่าสงสัยอยู่มาก นอกจากนี้วัฒนธรรมประเพณีไทยยังให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ ระบบพ่อปกครองลูก (ผู้ใหญ่ดูแลเด็ก การเข้าหาผู้ใหญ่ให้คอยช่วยเหลือในขณะเดียวกันก็หมายถึงการตอบแทนบุญคุณ ทำงานทดแทนกัน) ธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับของฝาก ของขวัญ ของกำนัล สินน้ำใจ ฯลฯ วัฒนธรรมดังกล่าวมีทั้งส่วนดีที่ทำให้สังคมไทยมีความอบอุ่น อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยเสริมแก่พฤติกรรมทุจริตประพฤติดมิชอบได้ เมื่อความมุ่งหมายของการมีพฤติกรรมตามประเพณีดังกล่าวมีเพื่อทุจริต แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเพื่อจ่อราษฎร์และบังหลวง

กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมการประพฤติดมิชอบในวงราชการมีองค์ประกอบที่ซับซ้อนเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวข้าราชการกับสภาพแวดล้อมโดยที่ข้าราชการได้รับการกล่อมเกลாதองศาเป็นบุคลิกภาพและวัฒนธรรมข้าราชการขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมของประเทศไทยและสังคมไทย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่เกิดปฏิกิริยาต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ (พรตศักดิ์ ผ่องแผ้วและคณะ, 2539) ในขณะที่ข้าราชการแต่ละหน่วยงานจะมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน แต่ “แรงขับ (drive) ในด้านความต้องการความมั่นคงทางวิชาชีพและการดำรงชีวิต (security)

ความต้องการด้านความเป็นอยู่ที่ดี (wealth) และการคำนึงถึงเกียรติยศศักดิ์ศรี (prestige) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของข้าราชการ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการจ้อราษฎ์บังหลวงในระบบราชการด้วย” (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ, 2539: 560)

อย่างไรก็ตาม การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการต่างหน่วยงานก็มีฐานแตกต่างกันไปในรายละเอียดเฉพาะหน่วยงาน เช่น “กรณีบุคลากร ข้าราชการของรัฐเองส่วนหนึ่งมีวัฒนธรรมการทำงานที่มีการรับเงินใต้โต๊ะเป็นค่าน้ำร้อนน้ำชา ปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งกฎระเบียบด้านบุคลากรที่ซับซ้อนเปลี่ยนแปลงบ่อย และมักสร้างความสับสน” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, 2541: บทคัดย่อ)

ส่วนการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการตำรวจปรากฏว่า สุวรรณ สุวรรณเวช (2535) ได้ศึกษาพบว่างานตำรวจมีความซับซ้อน เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องอยู่ในสถานการณ์หลายรูปแบบที่ต้องใช้ดุลพินิจของตนแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ในขณะที่สังคมไม่มอบภาระความรับผิดชอบของตำรวจมาก มีระเบียบปฏิบัติต้องปฏิบัติหน้าที่ตลอด 24 ชั่วโมง แต่ก็ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก มีอัตราเงินเดือนต่ำกว่าปริมาณงานและอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ การเบิกค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าเช่าที่พัก ค่าพาหนะ ค่าสวัสดิการอื่น ๆ ไม่เพียงพอตามที่จ่ายจริง พนักงานสอบสวนต้องไปสถานที่เกิดเหตุด้วยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถยนต์รับจ้างที่ใช้เงินส่วนตัวเป็นค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องปัญหาแต่งตั้งโยกย้ายไม่เป็นตามหลักคุณธรรม มีการใช้วิธีการวิ่งเต้นและถูกอิทธิพลภายนอกมาบีบบังคับโดยมุ่งผลประโยชน์ตอบแทน

ผลการวิจัยสรุปว่า มูลเหตุจากการทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการตำรวจมาจาก

1. รายได้ของตำรวจไม่เพียงพอกับรายจ่าย ไม่ว่าจะเป็นรายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายในการปฏิบัติงานหรือรายได้ที่นำมาใช้จ่ายในชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน
2. ค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าเช่าที่พัก ค่าพาหนะ และค่าเช่าบ้าน ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เป็นจริง
3. ระเบียบวิธีการทางด้านการเงิน ไม่เปิดช่องให้เบิกจ่าย เพื่อนำสืบทอดสอบสวน ทำให้พนักงานสอบสวนต้องใช้เงินส่วนตัวในการสืบสวนปราบปราม
4. มีการใช้ระบบอุปถัมภ์ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการตำรวจ ทำให้ผู้ที่ต้องการความก้าวหน้าต้องจ่ายเงินเพื่อซื้อสิ่งที่ต้องการ

จากเหตุผล 4 ประการดังกล่าวแล้ว เมื่อทำไปรวมกับปัจจัยสนับสนุน 3 ประการคือ

1. ลักษณะกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายเอื้ออำนวยต่อการทุจริต
2. ระบบราชการเป็นอุปถัมภ์ในการปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ มีการใช้ระบบอุปถัมภ์และการรวมอำนาจไว้ในส่วนกลางมากเกินไป
3. ลักษณะนิสัยประจำตัวของคนไทยไม่ชอบยุ่งกับเรื่องของคนอื่นและยกย่องคนมีเงินโดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่มาของเงิน

จึงทำให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการตำรวจอย่างกว้างขวาง
(สุวรรณ สุวรรณเวช, 2535: ง)

สำหรับการดำเนินคดีอาญาและการพฤติกรรมมิชอบในวงราชการ ดร.ณ โสติพันธ์
(2535: (2)) ได้กล่าวสรุปผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

การดำเนินคดีอาญาตามระบบโครงสร้างในปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ
เช่น การดำเนินคดีล่าช้าและไม่เป็นธรรม นอกจากนั้น เจ้าพนักงานในกระบวนการ
ยุติธรรม ได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล
ขาดคุณภาพ ขาดคุณธรรม ประพฤติตนไม่เหมาะสม และใช้อำนาจหน้าที่แสวงหา
ประโยชน์มิชอบ ทุจริต คอร์รัปชัน ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
จากพฤติกรรมเจ้าพนักงานตำรวจทั้งที่ทำหน้าที่สืบสวนและสอบสวน

การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
พ.ศ.2518 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวง
ราชการหรือ ป.ป.ป. แต่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ตาม
รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญใหม่มีบทบาทอำนาจหน้าที่ศักดิ์ศรีเหนือกว่า
ป.ป.ป. กล่าวคือ

(1) คณะกรรมการ ป.ป.ป. แต่งตั้งโดยคำแนะนำของรัฐมนตรีด้วยความเห็นชอบของ
สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา การทำงานเป็นลักษณะการประชุมเป็นครั้งคราว ดำรงตำแหน่งวาระ
ละ 2 ปี แต่แต่งตั้งซ้ำไม่เกิน 1 ครั้ง แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีจำนวน 9 คน สรรหาโดยคณะ
กรรมการสรรหา 15 คน (ซึ่งประกอบด้วยผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง 3 อธิการบดีเลือกกันเองให้
เหลือ 7 คน ผู้แทนพรรคการเมืองเลือกกันเองให้เหลือ 5 คน) ดำรงตำแหน่งวาระละ 9 ปี และจะ
รับตำแหน่งอีกไม่ได้

(2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเป็นอิสระมากกว่า ป.ป.ป. ซึ่งเป็นหน่วยงานใน
สำนักนายกรัฐมนตรี

(3) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่สูงกว่า ป.ป.ป. เพราะเมื่อคณะกรรมการ
ป.ป.ป. มีมติว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดมีความผิดทางวินัยให้ประธานกรรมการรายงานให้
นายกรัฐมนตรีทราบและส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้นั้นดำเนินการทางวินัยต่อไป และถ้าเป็น
ความผิดอาญาก็ให้แจ้งต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนต่อไป แต่การพิจารณากรณี
ต่าง ๆ ของ ป.ป.ช. จะมีผลให้อัยการต้องนำไปใช้ฟ้องในคดีอาญาได้ ถ้าอัยการสูงสุดมีความเห็น
ขัดแย้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดตั้งคณะทำงานโดยมีผู้แทนแต่ละฝ่าย ๆ ละเท่ากัน
เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ส่งให้อัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดี ถ้าไม่อาจหาข้อยุติ
ได้ คณะกรรมการ ป.ป.ช.มีอำนาจฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความฟ้องคดีแทนก็ได้

(4) คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงไม่เฉพาะความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่เท่านั้น แต่รวมความผิด 4 ฐานคือ

- ก. ร่ำรวยผิดปกติ
- ข. กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือ
- ค. กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือ
- ง. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการไม่อาจจะอาศัยหน่วยงานเดียวรับผิดชอบดูแลได้ทั่วถึง แต่สามารถกระจายการดูแลไปยังหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินก็จะมีบทบาทสำคัญต่อการขจัดปัญหาการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับภาษีอากร การใช้จ่ายงบประมาณรวมทั้งการประมวลโครงการสัมปทานของรัฐต่าง ๆ หรือในทางอ้อมก็อาจต้องอาศัยหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อขจัดหรือป้องกันปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ เช่น สถาบันการศึกษา การศาสนา สถาบันราชการที่ส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยม หรือคุณธรรมที่จะคุณค่ามาตรฐานการดำรงชีวิตสำหรับบุคคลทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นข้าราชการและผู้ดำรงตำแหน่งการเมือง ตำแหน่งสาธารณะต่าง ๆ และการอาศัยพลังประชาชนในการตรวจสอบสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง เกี่ยวกับกรณีทุจริตหรือสงสัยว่าจะมีมูลความผิดเช่นโดยวิธีการประชาพิจารณ์ (public hearing) ดังนั้นการโต้แย้งกันโดยอ้างหลักฐานทางสาธารณะจะช่วยแจกแจงข้อมูลของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนในสาธารณะ เป็นการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในราชการได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะการตรวจสอบโดยอาศัยสื่อมวลชนที่เป็นอิสระหรือเป็นกลางก็มีส่วนช่วยให้ได้ข้อมูลที่ไม่ชอบมาพากลได้รับการอธิบายชี้แจง หรือแก้ไขการทุจริตมิให้มีผลเสียหายร้ายแรงยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาเงินใต้โต๊ะ

กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจที่ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ, (2542) ศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเอาชนะปัญหาเงินใต้โต๊ะให้มีความสำคัญกับ

- 1) การแก้ไขพฤติกรรมส่วนตัวของข้าราชการ ในเรื่องจริยธรรมในการทำงาน
- 2) การแก้ไขระบบราชการ โดยการปรับปรุงระเบียบและกฎหมายต่าง ๆ มิให้มีช่องโหว่ ขณะเดียวกันก็ไม่ควรให้ข้าราชการมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจมากเกินไป การปรับปรุงเงินเดือนและสวัสดิการของข้าราชการ การสร้างระบบแรงจูงใจในการทำงานของข้าราชการ
- 3) การปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการ โดยการจัดทำขั้นตอนต่าง ๆ ให้สั้นและชัดเจน การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ โอนกิจกรรมบางอย่างให้เอกชนทำแทน และอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องทักษะให้ทำงานได้หลายหน้าที่ลดจำนวนเจ้าหน้าที่ และเพิ่มรายได้แก่เจ้าหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ ฯลฯ
- 4) การรณรงค์ต่อต้านการคอร์รัปชัน เพื่อเปลี่ยนค่านิยมของข้าราชการนักธุรกิจและสาธารณชนทั่วไป

- 5) การควบคุมและลงโทษเจ้าหน้าที่ทุจริตอย่างรวดเร็ว เด็ดขาด รุนแรง และมีการลงโทษทางสังคม (Social Sanction) ให้ยับยั้ง และ
- 6) รัฐบาลต้องมีนโยบายต่อต้านการคอร์รัปชันอย่างชัดเจน ปรับปรุงหน่วยงาน ป.ป.ป. ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540

พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540 เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน เช่นมีผลทำให้มีการเปิดเผยเรื่องการทุจริตในกระทรวงสาธารณสุข ผลการสอบโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตลอดจนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

อย่างไรก็ตามในขณะที่รัฐบาลกล่าวว่า “รัฐบาลรู้อะไร ประชาชนต้องรู้อะไร” ก็มีกรณีปลดผู้อำนวยการ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ (สขร.) คือ นายสุรสิทธิ์ โกศลนาวัน ให้กลับไปทำงานที่สำนักงานอัยการสูงสุดตามเดิม กรณีดังกล่าวทำให้เกิดกระแสการต่อต้านจากองค์กรภาคประชาชน และความรู้สึกของสื่อมวลชน นักวิชาการโดยทั่วไปถึงความไม่ชอบมาพากลในการบริหารของรัฐมนตรีผู้กำกับดูแลหน่วยงาน เช่น เกิดกระแสแสดงความต่อต้านโดยแนวร่วมต่อต้านคอร์รัปชันแห่งชาติ มอบโล่เกียรติคุณให้แก่อดีตผู้อำนวยการ สขร. เพื่อเป็นกำลังใจ ยกย่องเป็นผู้ปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส สุจริตและเป็นธรรม (มติชน 24 ส.ค.2542: 24)

5. ปัญหายาเสพติด

ยาเสพติดเป็นปัญหาสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จากการประมาณจำนวนผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2536 โดย TDRI (Thailand Development Research Institute) พบว่ามีจำนวนยาเสพติดขึ้นต่ำ 1.2 ล้านคน แต่ในปัจจุบันปี พ.ศ. 2542 คาดว่าหลังเกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำน่าจะมีผลกระทบทำให้จำนวนผู้ติดยาเพิ่มขึ้น คาดว่าไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของหมู่บ้าน/ชุมชนทั่วประเทศล้วนมีปัญหายาเสพติด การแพร่ระบาดของยาเสพติดนอกจากจะอยู่ในหมู่มุสลิมที่เป็นปัญหาทางสังคม เช่น คนว่างงานไร้อาชีพ แต่กลับกลายไปรุกรานในหมู่คนทำงาน และหมู่นักเรียนนักศึกษาที่เป็นอนาคตของชาติ การเพิ่มโทษแก่ผู้ต้องหาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า มีผลทำให้การค้ายาบ้ากลับน่าจะได้กำไรมากขึ้น เพราะราคายาบ้าสูงขึ้น และกลับจูงใจให้ผู้ค้ามากขึ้น มูลค่าผลประโยชน์ตอบแทนสูงมากเท่าใดย่อมมีอิทธิพลมากและยากต่อการปราบปรามมาก

รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งมีพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติดอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ

1. ใช้วิธีบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด ซึ่งเห็นได้จากการปราบปรามยาบ้ามักจะจบลงด้วยคดีวิสามัญฆาตกรรมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงผู้ร้ายค้ายาบ้าเสียชีวิต ในช่วงปี พ.ศ. 2541-2542 ได้มีการปราบปรามและจับยาบ้าได้คราวละมาก ๆ

การใช้วิธีวิสามัญฆาตกรรมส่วนหนึ่งก็เพราะว่าผู้ชนยาเสพติดและผู้ค้ายาเสพติดก็เกรงกลัวเจ้าหน้าที่จะใช้วิธีการปราบปรามอย่างรุนแรง จึงทำให้มีอาวุธสงครามและต่อสู้เจ้าหน้าที่ปราบปรามเมื่อถูกตรวจค้น ไม่เหมือนกับในอดีตที่ผู้ชนหรือผู้ค้ายาเสพติดมักยอมให้ตรวจค้นหรือจับกุมโดยดี แล้วไปต่อสู้คดีในภายหลัง

2. การปิดด่านเพื่อสกัดกั้นการขนยาเสพติดผ่านด่าน ผลของการจับกุมผู้ต้องหาค้ายาบ้ารายใหญ่ (ชาวว้า) จึงได้มีการพิจารณาเรื่องการปิดด่านสันตุนคู่ อ.แม่อาว จ.เชียงใหม่ และแนวทางการสถาปนาความมั่นคงในบริเวณพื้นที่ชายแดนภาคเหนือตอนบน โดยที่ประชุมอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ได้เห็นสมควรให้ปิดช่องทางบ้านสันตุนคู่ด้วยเหตุผล 3 ประการตามคำแถลงของนายชัชชาติ บุษพัฒน์ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (4 สิงหาคม 2542)

การที่ฝ่ายปราบปรามดำเนินการอย่างเข้มงวดเป็นผลให้เกิดผลกระทบต่อปัญหาในบริหารกระบวนการยุติธรรมได้ เช่น ในทางหนึ่งก็ทำให้เจ้าหน้าที่รักษากฎหมายต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ผู้ขาดคุณธรรมสามารถแสวงหาประโยชน์จากการดำเนินคดีให้ผ่อนหนักเป็นเบา หรือในอีกทางหนึ่งก็เกิดผลกระทบต่อระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมอื่น ๆ ที่ขาดการวางแผนเตรียมการรองรับให้ทันนโยบายการปราบปรามดังกล่าว เช่น การจับกุมมากอย่างเป็นทวีคูณ มีผลต่อปัญหาการดำเนินการฝากขังการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำ ปัญหานักโทษแออัดในเรือนจำ และจำนวนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเท่าเดิม แต่คดีเพิ่มขึ้นมาก ยิ่งทำให้กระบวนการยุติธรรมล่าช้ามากขึ้น และมีผลจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิของผู้บริสุทธิ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาแล้วกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่าบริสุทธิ์ก็ช้ามาก นอกจากนี้เป็นที่สังเกตว่าผู้ต้องหาตกเป็นผู้ต้องหายาเสพติดเพิ่มขึ้นในอัตราสูงมาก (สูงขึ้นร้อยละ 40) (พรเพ็ญ เพชรสุศิริ, 2539) ก่อให้เกิดปัญหาการบริหารงานทัณฑสถานหญิง เพราะสถานที่คับแคบ บุคลากรมีจำนวนจำกัด ดังนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อปัญหาการจัดกิจกรรมการฟื้นฟูแก้ไขผู้ต้องหาและประสิทธิภาพการบริหารงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6. ปัญหาการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

การศึกษา

การศึกษากฎหมายในระบบมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีลักษณะเน้นตัวบทกฎหมาย การตีความตามอักษร มุ่งสร้างความสามารถในการใช้กฎหมายมากกว่าการสร้างจิตวิญญาณทางสังคม ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเก่งทางกฎหมายจะต้องมีความสามารถในการใช้กฎหมาย เช่น อาศัยช่องโหว่ปัญหาการตีความอักษรในกฎหมาย มากกว่าผู้ที่ใช้กฎหมายมารับใช้แก้ปัญหาสังคม

ลักษณะการสอนและการสอนจะมุ่งความสามารถในการแก้ปัญหาทางกฎหมาย ความเก่งหรือความสามารถแสดงออกโดยการสามารถพลิกแพลงตัวบทกฎหมายเพื่อรับใช้ตนและเพื่อการต่อสู้แข่งขันกันหรือเพื่อชนะคดี ทำให้ผู้เรียนมุ่งประสิทธิผลของการใช้กฎหมายมากกว่ามีจิต

สำนึกมุ่งแก้ไขปัญหาสังคมหรือตระหนักในปัญหาสังคม (Social Concern) เพราะเรียนกฎหมายทางเทคนิคเป็นหลัก

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการสอนนิติศาสตร์ยังกล่าวว่ล้าสมัย เช่น การสอนกฎหมายโดยใช้ตำราที่พิมพ์มานานเก่าแก่ อ้างถึงตัวบทฎีกาที่เกิดขึ้นในประวัติการใช้กฎหมายใช้แบบเรียนเดิม ๆ ครูผู้สอนกฎหมายส่วนมากนิยมให้ผู้พิพากษาซึ่งเคร่งครัดการตีความตัวบทกฎหมายเป็นผู้สอน การออกข้อสอบมุ่งให้ผู้เขียนเก่งในการแก้โจทย์ตัวบทกฎหมาย

การสอนมุ่งเน้นการสอนตัวบทกฎหมายไทยมากกว่าการสอนนิติศาสตร์ ซึ่งเป็นสากลที่มีการสังมองค์ความรู้พัฒนาการและการปรับให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เขียนกฎหมายขาดการศึกษาสภาพปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญที่ผู้ใช้กฎหมายจะมีส่วนสำคัญในการแก้ไข้ปัญหา เช่น ปัญหาอาชญากรรมและการกระทำผิดซ้ำ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาสิทธิมนุษยชน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาแรงงาน ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ฯลฯ

นอกจากนี้การเรียนนิติศาสตร์ เน้นกฎหมายทางเทคนิคมาก จะทำให้ผู้เรียนเรียนวิชาอื่น ๆ ไม่เพียงพอ เช่น นักนิติศาสตร์ขาดทักษะและการใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ในการจะเป็นการเปิดประตูไปสู่โลกแห่งการพัฒนาตนเองไปในสภาพแวดล้อมใหม่ที่ไม่มืบริบทในประเทศไทย แต่เป็นบริบทของโลกหนึ่งเดียว ในขณะที่อาชญากรได้เปลี่ยนโฉมจากอาชญากรบนท้องถนน (Street Criminals) เช่น การลัก ชิง ปล้นทรัพย์ ฆ่าคนตายโดยเจตนา กลายเป็นอาชญากรที่มีเครือข่ายโยงใย มีการวางแผนสลับซับซ้อน มีการกระทำผิดต่างกรรมต่างวาระต่างประเทศแตกต่างกัน และผลเสียหายกระทบกระเทือนความกินดีอยู่ดีของประชาชนจำนวนมาก เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น การเรียนกฎหมายต้องปรับเปลี่ยนวิธีให้เข้าถึงการใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาสังคม เพื่อเป็นผู้นำ การปรับเปลี่ยนสังคมให้ดำเนินไปในทางอุดมคติมิใช่เป็นทาสของกฎหมายที่นอกจากจะมีปัญหาล้าหลังสังคมแล้ว ผู้ใช้กฎหมายเองก็ล้าหลังไม่เข้าใจบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทุกวินาที

สำหรับการศึกษาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญานั้น แม้ว่าจะมีการจัดสอนในมหาวิทยาลัยระดับบัณฑิตศึกษาเช่นที่มหาวิทยาลัยมหิดล และที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เป็นเวลานานนับสิบปี แต่เป็นที่สังเกตว่าผู้เรียนส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นอันดับแรก นอกนั้นจะกระจัดกระจายเป็นเจ้าหน้าที่งานฝ่ายธุรการของศาล เช่น เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ แต่มีจำนวนน้อยมากที่เป็นพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษา และเป็นที่สังเกตว่าผู้ทำงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจจะชอบที่จะเรียนระดับปริญญาโทในสาขาวิชาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาโดยตรงเพราะเชื่อว่าตนเองมีประสบการณ์บริหารงานยุติธรรมมานานแล้ว มีความรู้ความสามารถดี และเชื่อว่าการบริหารงานจากประสบการณ์คือสิ่งที่กระทำได้ดีแล้ว โดยไม่ทราบว่ลักษณะการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

แตกต่างไปจากการบริหารงานภาครัฐอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานปกครองในประเด็นต่าง ๆ มากมาย ทั้งวิธีการ (means) เป้าหมาย (ends) ตลอดจนปรัชญาพื้นฐาน

การวิจัย

การศึกษาวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทยจะถูกแบ่งแยกโดยเด็ดขาด ชัดเจน ไม่บูรณาการกัน (Intergration) กล่าวคือ การวิจัยเกี่ยวกับกฎหมายอาญาซึ่งมีจำนวนมากมายับไม่ถ้วนเกือบทั้งหมดเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของนิสิตนักศึกษาคณะนิติศาสตร์และเป็นการวิจัยเอกสารที่รวบรวมกฎหมาย ข้อความการวิเคราะห์ความเห็นเชิงกฎหมายมากกว่าการศึกษาว่าปฏิกริยาของสังคมและกฎหมายว่ามีต่อกันอย่างไร กล่าวคือ ไม่ค่อยศึกษาว่าสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจำเป็นหรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายอย่างไรหรือในทางกลับกัน การกำหนดนโยบายทางอาญา การเปลี่ยนแปลงกฎหมายอาญา หรือมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่มีผลกระทบต่อสังคมหรือประชาชนอย่างไรและควรพัฒนาปรับปรุงไปในทางใดสำหรับการวิจัยทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญามักจะเป็นการวิจัยสำหรับความคิดเห็นทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีต่อปัญหาในกระบวนการยุติธรรมมากกว่าการศึกษาสภาพความจริงว่าปัญหาการบริหารงานยุติธรรมตามสภาพความจริงเป็นอย่างไร และจะแก้ไขได้อย่างไรอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดเป็นนโยบายจะกระทำอย่างไร (Policy Formulation) การนำนโยบาย/โครงการไปปฏิบัติ (Policy Implementation) มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้างและประเมินผล (Evaluation) เป็นอย่างไร ควรยุติ ดำเนินการต่อ หรือปรับปรุงพัฒนาอย่างไร นอกจากนี้หัวข้อที่ได้ดำเนินการวิจัยมาแล้วก็มักเป็นเรื่องแตกต่างหลากหลายไม่เป็นกลุ่มก้อน ขาดประเด็นเป้าหมายว่าจะนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่ออะไรอย่างไร การวิจัยดำเนินไปโดยไม่มีผู้ใช้ผลการวิจัยกล่าวโดยสรุปการวิจัยทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาจึงถูกนำเก็บไว้ในห้องสมุดมากกว่านำไปใช้จริง

เมื่อขาดการวิจัยการกำหนดมาตรการทางอาญาจึงดำเนินไปตามแต่ความรู้สึกของผู้มีอำนาจ นักการเมือง ผู้บริหารหน่วยงานที่ตนมีความชอบ และมีพื้นฐานประสบการณ์ชำนาญเรื่องอะไรก็จะให้ความสำคัญกับเรื่องนั้น ๆ ขาดการมองภาพรวมให้สอดคล้องประสานทั้งระบบ ขาดการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจทางการบริหาร

การขาดข้อมูลทางอาญา

การขาดข้อมูลทางอาญา นอกจากจะมีสาเหตุจากการขาดการวิจัยที่มีคุณภาพแล้วยังเป็นเพราะระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมต่างคนต่างทำงาน ข้อมูลมีหรือใช้ในงานของตนเท่านั้น ไม่มีศูนย์รวมข้อมูลที่จะสามารถใช้ได้ทั้งระบบกระบวนการยุติธรรม ไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับคดีต่าง ๆ ที่เป็นระบบเดียวและเชื่อมโยงกันได้ ดังนั้น การกำหนดนโยบาย การวางแผนจึงอาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนเพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่ไม่มีคุณภาพ คือ ไม่มีทั้งความตรง (Validity) และไม่มีความเที่ยง (Reliability)

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะโครงการวิจัย

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเท่าที่ค้นพบได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยพบว่ามียุทธศาสตร์วิจัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ และรายงานการสัมมนา รวม 133 เรื่อง (ซึ่งได้นำมาเขียนเป็นบรรณานุกรมรวมในภาคผนวก 1) แต่ถ้าจะนำรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันจะมีอีกประมาณไม่ต่ำกว่า 90 เรื่อง ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นหัวข้อปลีกย่อยของกระบวนการยุติธรรม และได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษแล้วอาจจะเป็นเพราะว่าปัญหาคอร์รัปชันเป็นปัญหาร้ายแรงเด่นชัดของสังคมไทยที่สุญญากาศปัญหาหนึ่ง และเกี่ยวโยงโดยตรงต่อปัญหาการบริหารงานยุติธรรม จึงมีผู้สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมาก

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมที่สำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกสรรนำมาพิมพ์บทความย่อในภาคผนวก 2 เพื่อเป็นฐานการค้นคว้าต่อไปโดยสะดวก

เป็นที่สังเกตว่าการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา เช่น สิทธิของผู้ต้องหา ผู้เสียหาย ปัญหาทางกฎหมายของการดำเนินคดีอาญา เกือบทุกฉบับทำการวิจัยโดยนักกฎหมาย โดยเฉพาะนิสิตหรือนักศึกษาระดับปริญญาโททำเป็นวิทยานิพนธ์สาขานิติศาสตร์มีลักษณะเป็นการวิจัยเอกสาร ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไปของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหัวข้อหลากหลายแตกต่างกันมากยากที่จะหมวดหมู่ เพราะแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันมาก แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยมีลักษณะเป็นการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มากกว่าการศึกษาสภาพปัญหาในความเป็นจริง กล่าวคือไม่มีการศึกษาอย่างมีระบบเพื่อการกำหนดนโยบาย/โครงการที่เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ไม่ติดตามปัญหาการนำนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไร และไม่ได้ประเมินผลว่านโยบาย/โครงการต่าง ๆ เหล่านี้มีผลลัพธ์เป็นอย่างไร การวิจัยในเชิงบริหารที่กล่าวมามีจำนวนน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยเรื่องอื่น ๆ จึงกล่าวได้ว่าสภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญายังมีช่องว่างที่จะต้องศึกษาวิจัยอีกมาก อย่างไรก็ตามเท่าที่พบสามารถนำมาเป็นข้อมูลสรุปองค์ความรู้ทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาโดยจำกัดขอบเขตการนำเสนอเฉพาะสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะ ระบบความคิดเฉพาะและแตกต่างไปจากสังคมตะวันตก และนำเสนอในมุมมองปัจจัยด้านสังคมมากกว่าด้านตัวบทกฎหมาย กล่าวโดยสรุปคือ

1. พัฒนาการแนวคิดการบริหารงานยุติธรรม

จากลักษณะสังคมดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นสภาพบรรทัดฐานเดียวกัน (Synnomie) ที่อาศัยการควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Control) กลายเป็นสังคมใหญ่ มีความสลับซับซ้อนจนทำให้มีความแตกต่างไม่มีบรรทัดฐานร่วมกัน หรือกลายเป็นไร้บรรทัดฐาน (Anomie) การควบคุมสังคมแบบทางการ (Formal Control) จึงมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความยุติธรรม ซึ่งเป็น

ระบบที่ประกอบด้วยหลายระบบย่อย คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ หน่วยงานดังกล่าวควรมีเป้าหมายร่วมกันกล่าวคือ

- (1) การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ
- (2) การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา
- (3) การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย
- (4) การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำผิดกลับสู่สังคมได้
- (5) การควบคุมอาชญากรรมในสังคม

โดยรวมแล้วกระบวนการยุติธรรมต้องมีเป้าหมายทั้ง 5 ประการ เป็นแนวในการดำเนินงาน แต่การควบคุมอาชญากรรมในสังคมถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมเพราะมีวัตถุประสงค์เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทั่วไปในสังคม กระบวนการยุติธรรมยุคใหม่จึงมิใช่เพียงมีเป้าหมาย 4 ประการแรกเท่านั้น แต่ต้องขยายบทบาทหน้าที่ไปยังเป้าหมายสุดท้ายด้วย การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาจึงขยายขอบเขตไปยังการป้องกันอาชญากรรมมากกว่าการตั้งรับเมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้น อย่างไรก็ตามที่ปรากฏไม่มีการศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ จึงควรมีการศึกษาวิจัยและหาเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพดังกล่าว

2. พัฒนาการกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย

แต่ดั้งเดิมเช่นสมัยกรุงสุโขทัยพระมหากษัตริย์เป็นผู้ใช้อำนาจทั้ง 3 คือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการด้วยพระองค์เอง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้มีข้าราชการเสนาบดีกฎหมายเป็นกฎหมายตราสามดวง เพื่อให้เกิดหลักกฎหมายที่ยุติธรรมแน่นอน จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก จึงนำระบบงานยุติธรรมตะวันตกมาใช้ มีการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) ศาลสถิตยุติธรรมได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาตามลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันระบบศาลมีลักษณะกลายเป็นศาลคู่ขนานแบ่งเป็น 4 ศาล คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลรัฐธรรมนูญ แต่ศาลยุติธรรมแยกเป็นอิสระจากกระทรวงยุติธรรม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างงานยุติธรรมที่มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นความหวังสำคัญในการผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมไทยเป็นเสรีนิยมหรือมีอุดมคติ เป็นสังคมประชาธิปไตยมากขึ้นกว่าเดิมที่มีลักษณะเป็นอำนาจนิยม

3. รัฐธรรมนูญและการคุ้มครองสิทธิของประชาชน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้คุ้มครองสิทธิของบุคคล สิทธิของผู้ต้องหา สิทธิของผู้เสียหาย และสิทธิของผู้ต้องขัง ซึ่งน่าจะมีการศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าว ตลอดจนศึกษาปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องของแต่ละหน่วยงาน ผลดีผลเสียและผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมและปัญหาการควบคุมอาชญากรรมในสังคม

4. ปัญหาการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ลักษณะปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบโดยภาพรวมที่สำคัญก็คือ

- (1) ปัญหาขาดการทำงานที่สอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียว หรือเรียกว่ามีสภาพแตกแยกต่างคนต่างทำ (Fragmentation)
- (2) ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- (3) การบริหารงานยุติธรรมทางอาญาขาดการกำหนดนโยบายอาญา (Criminal Policy)
- (4) ปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม
- (5) ปัญหาการปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมไทยให้ทันกับโลกยุคโลกาภิวัตน์

สำหรับปัญหาเฉพาะของหน่วยงานระบบย่อย (Subsystems) ของกระบวนการยุติธรรม คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ก็มีปัญหาเฉพาะที่มีรายละเอียดโดยเฉพาะ แต่เป็นที่สังเกตว่ามีการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานตำรวจมากที่สุด รองลงไปคือ ราชทัณฑ์มีเล็กน้อย แต่แทบไม่มีก็คือปัญหาการบริหารงานของศาลและอัยการ

การวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานยุติธรรมและระบบย่อยจึงควรดำเนินการ เพราะขาดองค์ความรู้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรอัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นองค์กรระบบปิด (Closed System) ไม่มีการถ่ายทอดข้อมูลไปมาระหว่างสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในองค์กร มีอาณาจักรเป็นการเฉพาะตนเอง บุคคลภายนอกไม่ค่อยทราบความเป็นไปในองค์กร และค่อนข้างเกรงกลัวไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิกิริยาต่อ

5. การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา

ในขณะที่รัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ได้ให้การคุ้มครองผู้เสียหายคดีอาญามากขึ้น มาตราทางกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่จะรองรับให้มีผลใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญยังต้องควรดำเนินการศึกษาวิจัย และหารูปแบบการสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้เสียหายที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพรายได้ ข้อจำกัดต่าง ๆ ตามสภาวะการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศและปัญหาเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

6. สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

ในบริบทสังคมไทยซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่เลือกมาพิจารณาคือ

- (1) ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม
- (2) ปัญหาค่านิยมแบบวัตถุนิยม
- (3) ปัญหาผู้มีอิทธิพล
- (4) ปัญหาการประพวติมิชอบในวงราชการ
- (5) ปัญหายาเสพติด

(6) ปัญหาการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (รวมทั้งระบบข้อมูลทางอาญา)

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ควรได้มีการศึกษาวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ ที่ยังขาดการวิจัยทางองค์ความรู้อีกมาก ยกเว้นองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาการประพฤติมิชอบในวงราชการและปัญหาอาชญากรรมที่การวิจัยจำนวนมาก และมีองค์ความรู้มากพอสมควร

บทสรุปข้อเสนอแนะโครงการวิจัย

การบริหารงานยุติธรรมยังขาดองค์ความรู้และการวิจัยที่มีลักษณะสหวิทยาการ (Multi-Disciplinary) มากกว่าการวิจัยตัวบทกฎหมายอย่างเดียว หรือการมองโดยอาศัยสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะสภาพปัญหาการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ การศึกษาจึงต้องอาศัยมุมมองจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และอาศัยบุคคลหลายสาขาวิชาชีพสำหรับหัวข้อการวิจัยที่ใคร่ขอเสนอแนะต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะโดยสังเขปว่าควรจะทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการยุติธรรมทางอาญาให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งในด้านการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขให้ผู้กระทำผิดกลับสู่สังคมได้ และมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการควบคุมอาชญากรรมในสังคม ทำให้สังคมมีความสงบสุขโดยรวม

ผู้วิจัยเสนอโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยตลอดจนวิธีการดำเนินการวิจัยโดยสังเขป ผู้ที่จะดำเนินการวิจัยต่อไปนั้นอาจพิจารณาตามวิจารณ์ญาณของตน เพราะแม้ว่าหลักการวิจัยจะมีระเบียบวิธีอย่างเป็นวิชาการ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยแต่ละท่านก็มีความแตกต่างกันในเรื่องความถนัด ความรู้ ความชำนาญ ตลอดจนเงินทุนวิจัย ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ความกว้างหรือแคบ ความลึกหรือตื้นของข้อมูลที่ต้องการ ปัจจัยเหล่านี้ย่อมมีผลทำให้วิธีการดำเนินการวิจัยแตกต่างกันไปแม้ว่าการวิจัยนั้นจะพยายามตอบคำถามที่เป็นโจทย์วิจัยเดียวกัน

โครงการวิจัยต่อไปนี้มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย ถ้ามีเงินทุนสนับสนุนการวิจัยที่เพียงพอควรดำเนินไปพร้อม ๆ กัน แต่ถ้าจำเป็นจะต้องจำกัดโครงการก็อาจจะเลือกทำโครงการที่จะช่วยลดปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า ผู้เขียนจึงเรียงลำดับโครงการวิจัยตามความเร่งด่วนของปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขก่อนดังต่อไปนี้

1. การศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรณีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด
2. การศึกษาปัญหาการบริหารงานในระบบย่อยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
3. การพัฒนางานบำบัดฟื้นฟูสภาพเด็กและเยาวชนกระทำผิด
4. การศึกษาเพื่อจัดตั้งระบบข้อมูลข่าวสารทางอาญา
5. การศึกษาระบบการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

6. การศึกษาเรื่องปัญหาการคุ้มครองพยาน
7. การศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย
8. การศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิของบุคคล
ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

ผู้เขียนใคร่ขอเสนอหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์การวิจัย และวิธีการวิจัยโดยสังเขป
ของแต่ละโครงการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีนโยบายเกี่ยวกับการแก้ปัญหายาเสพติด

หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันนโยบายเกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติดให้โทษอันมีผลให้เกิดการจับกุมเด็ก
เยาวชน ตลอดจนผู้ต้องหายาเสพติดจำนวนมาก และมีผลกระทบทำให้เด็กและเยาวชนในสถานแรกรับ
และสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และจำนวนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและผู้ต้องขังเด็ดขาดในเรือนจำ
เพิ่มจำนวนอย่างมากเป็นทวีคูณ อันส่งผลกระทบต่อปัญหาอื่น ๆ ในกระบวนการจำแนกผู้ต้องขัง
(classification) ปัญหาการจัดการฝึกอบรม การฟื้นฟูสภาพ ความเครียดจากการแออัดยัดเยียดของ
ผู้ต้องขัง ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำและสถานพินิจเด็กฯ มีงานล้นคน ในขณะที่เดียวกันอัยการและศาลก็มีคดี
ต้องดำเนินการล้นมือ ก่อให้เกิดการล่าช้าในการดำเนินคดี อันกระทบต่อสิทธิต่าง ๆ ของทั้งผู้ต้องหาและ
ผู้เสียหาย และทำให้ผู้ต้องขังระหว่างดำเนินคดีมีจำนวนมากถึงกว่าร้อยละ 40 ของจำนวนผู้ต้องขัง
ทั้งหมด จึงยิ่งทำให้ปัญหาสภาพความแออัดของเรือนจำและสถานพินิจฯ เป็นปัญหาวนเวียน การแก้
ปัญหาหนึ่งโดยไม่วางแผนสอดคล้องประสานกันทั้งระบบในกระบวนการยุติธรรม จึงทำให้การแก้ปัญหานึง
ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมาไปตามแก้ก็ ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในกรณียาเสพติด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีปัญหายาเสพติดเป็นอย่างไร
จะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร
2. เพื่อศึกษาว่าควรจะทบทวนว่านโยบายแก้ไขยาเสพติดโดยเฉพาะเกี่ยวกับยาบ้าได้ดำเนิน
ไปถูกทิศทางหรือไม่ ควรปรับเปลี่ยนนโยบายอย่างไร
3. จะมีการหันเหคดีบางคดี เช่น ผู้เสพออกจากกระบวนการยุติธรรมได้หรือไม่ จะมีการ
จำแนกผู้ต้องขังหรือเด็กเยาวชนกระทำผิดยาเสพติดอย่างไร จึงจะบำบัดฟื้นฟูแก้ไขได้ไม่ให้เกิดซ้ำ

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาจากข้อเท็จจริง/สถิติคดี ปัญหาที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อสารมวลชนว่าสภาพปัญหา ยาเสพติดและผลลัพธ์มีผลกระทบอย่างไรต่อปัญหาในการบริหารบ้าง

2. สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการทางอาญาว่าหน่วยงานของตนได้รับผลกระทบอย่างไรจากนโยบายการแก้ไขปัญหายาเสพติด และควรมีแนวทางแก้ไขปัญหายังไง มีแนวทางไหนที่ดีไม่ต้องโทษจำคุกหรือควบคุมในสถานพินิจฯ ได้อย่างไร และการบำบัดฯ ผู้เสพยาเสพติด ควรดำเนินการอย่างไร ระบบการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่าง ๆ ทั้งสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ การคุมประพฤติ การพัก การลงโทษ แม้ว่าการดำเนินการแยกเด็กและผู้ใหญ่ออกจากกัน แต่งานบำบัดฟื้นฟูเหล่านี้ควรรวมอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรือไม่ เพื่อสามารถจับคู่บุคลากร เครื่องมือ อุปกรณ์ เทคโนโลยีต่าง ๆ รวมกันอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยใช้ปัญหาคดียาเสพติดเป็นกรณีศึกษา

2. การศึกษาปัญหาการบริหารงานในระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หลักการและเหตุผล

ผู้ปฏิบัติงานในระบบย่อย (subsystems) ของกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เช่น หน่วยงาน กรม- สังกัดกระทรวง องค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือหรือผู้เสียหายคดีอาญาต่าง ๆ ตลอดจน นักวิชาการในด้านนี้มักกล่าวว่ากระบวนการยุติธรรมมีปัญหาในการบริหารงาน โดยอาศัยประสบการณ์ การทำงานของตนแต่ละฝ่าย แต่ไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงควรศึกษาว่าระบบย่อยของ กระบวนการยุติธรรมมีปัญหาการบริหารงานอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาว่าระบบย่อยของกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และ ราชทัณฑ์ มีปัญหาในการบริหารงานอย่างไรบ้าง โดยพิจารณาทั้งในด้าน (1) นโยบาย แผน และโครงการ ต่าง ๆ (2) การบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ (3) การเงินและงบประมาณ ตลอดจน พิจารณาเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องเช่น (4) โครงสร้างขององค์กร (5) กฎหมายและระเบียบ

วิธีการศึกษา

1. การสำรวจปัญหาจากผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง ระดับกลาง ของระบบย่อยของกระบวนการ ยุติธรรม

2. สัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาจากผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร หน่วยงาน

3. งานวิจัยเรื่องนี้สามารถแยกออกเป็นย่อ 4 เรื่องใหญ่ คือ ปัญหาการบริหารงานตำรวจ อัยการ ศาล และงานบำบัดฟื้นฟูทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ และควรกำหนดกรอบในการวิจัยมุ่งประเด็นว่า ระบบย่อยกระบวนการยุติธรรมดำเนินไปตามหลักธรรมาภิบาล (good governance) มากน้อยเพียงใด มี ปัญหาทางการบริหารงานอะไรจึงเป็นอุปสรรคต่อหลักการดังกล่าว

3. การพัฒนางานบำบัดฟื้นฟูสภาพเด็กและเยาวชนกระทำผิด

หลักการและเหตุผล

เด็กและเยาวชนเป็นอนาคตของชาติเป็นคำกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าอนาคตของชาติ ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชน แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางสังคมมีส่วนผลักดันให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหายาเสพติดในประเทศที่แพร่ระบาดอย่างรุนแรง เด็กและเยาวชนจึงตกเป็นเหยื่อโดยถูกหลอกล่อให้กระทำความผิดได้ง่าย จึงทำให้มีจำนวนเด็กและเยาวชนกระทำความผิดพระราชบัญญัติยาเสพติด คิดเป็นจำนวนสูงถึงประมาณร้อยละ 80 ของจำนวนเด็กกระทำความผิด และมีผลทำให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กแออัด และมีผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ดังปรากฏปัญหาตามข่าวหนังสือพิมพ์ ในระยะเวลาดังแต่วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2543 เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเยาวชนบ้านกรูณาก่อความวุ่นวายในสถานพินิจฯ แล้วทำลายกำแพงหลบหนี และ 2-3 วันต่อมา ก็เกิดเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันที่สถานแรกรับบ้านเมตตา และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กจังหวัดนครราชสีมา ปัญหาการก่อความวุ่นวายของเด็กและเยาวชนในสถานฝึกดังกล่าว ย่อมเป็นอาการหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารจัดการภายใน สถานฝึกมีปัญหาที่ควรจะต้องได้รับการศึกษา และแก้ไขให้ตรงประเด็น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอันเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกองค์การ เพื่อจะได้สามารถพัฒนาระบบ

การวิจัยควรดำเนินการ 2 ชุด จึงมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาติดตามประเมินผลว่า ระบบการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้ผลหรือไม่ มีเด็กที่ต้องกระทำผิดซ้ำอีกเท่าไร และเป็นเพราะสาเหตุใด ทำอย่างไร หรือจะมีรูปแบบบำบัดฯ อย่างไร จึงมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพื่อศึกษาปัญหาทางการบริหารว่ามีปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานอะไรบ้างที่ควรได้รับการแก้ไข ทั้งปัญหาภายในและภายนอกสถานฝึกฯ

วิธีการวิจัย

1. การติดตามประเมินผลการบำบัดฟื้นฟู เป็นการศึกษาค้นคว้าและเยาวชนในสถานพินิจว่าได้รับการปฏิบัติต่ออย่างเหมาะสมตามสภาพความเป็นเด็กและเยาวชนหรือไม่ อย่างไร ได้รับการศึกษาและอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถจะนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ในอนาคตเมื่อออกไปจากสถานฝึกหัดหรือไม่ และเมื่อถูกปลดปล่อยไปแล้วกลับมากระทำผิดมากน้อยเพียงใด เพราะอะไร กลุ่มที่ไม่กลับมากระทำผิดซ้ำมีปัจจัยใดจึงทำให้ไม่กระทำผิดซ้ำ

2. การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงจากสถิติข้อมูล สภาพความเหมาะสมของสถานที่ ปัญหาข้อจำกัดทางการบริหารโดยการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลผู้บริหารงานศาลคดีเด็กและเยาวชน ตลอดจนการสำรวจปัญหาต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการประสบ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่ควรได้รับการแก้ไข

4. การศึกษาเพื่อจัดตั้งระบบข้อมูลข่าวสารทางอาญา

หลักการและเหตุผล

การมีข้อมูลที่มีคุณภาพ คือ มีทั้งความตรง (validity) และความเที่ยง (reliability) จะช่วยให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีคุณภาพ เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารงานยุติธรรมก็คือ การตัดสินใจที่มีข้อจำกัดในเรื่องข้อมูล เรื่องปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนปัญหาในตัวผู้บริหารเองที่มีแนวโน้มจะชอบหรือไม่ชอบ ถนัดงานด้านใดมาก่อน การเป็นผู้บริหารก็จะมีแนวโน้มเห็นความสำคัญและให้ความสำคัญกับปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และมีความชอบ ถนัดที่จะมีนโยบายให้งบประมาณที่สูงตามแต่ความรู้สึกของตนที่ถนัด การตัดสินใจเชิงนโยบายว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร จึงใช้อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว (emotionality) มากกว่าการใช้หลักเหตุผลที่ถูกต้อง (rationality)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้บริหารหลายคนอาจต้องการตัดสินใจดำเนินนโยบายบนหลักการใช้ข้อมูลและความมีเหตุผล แต่ก็ต้องประสบปัญหาการไม่มีข้อมูลที่เพียงพอและมีคุณภาพเชื่อถือได้ เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลระดับสถานีตำรวจยังขาดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เช่น แบบฟอร์มรายงานการเกิดอาชญากรรมที่เป็นมาตรฐาน (Uniform Crime Report) ที่มีระบบการจัดเก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการใช้เป็นฐานข้อมูลของประเทศ การแยกแยะประเภทอาชญากรรม ลักษณะการดำเนินการ (Methods of Operation) ลักษณะผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม บทบาทของเหยื่อที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม ความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงทางอ้อม หรือทางเศรษฐกิจ ทางกายและจิตใจ ตลอดจนกระทั่งลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดอาชญากรรม ลักษณะชุมชนที่อาชญากรรมเกิด ลักษณะของคนร้ายและเครือข่าย ผลการดำเนินคดี ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ถ้านำไปวิเคราะห์อย่างมีระบบจะช่วยให้การกำหนดนโยบายทางอาญา การวางแผนป้องกันอาชญากรรม การตัดสินใจเชิงนโยบายอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริง จึงทำให้ไม่หลงทิศทางแก้ปัญหาผิด ๆ

นอกจากนี้ ปัจจุบันหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมก็ไม่มีระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงรวมกัน เป็นเอกภาพต่างคนต่างทำ ตัวอย่างข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชญากร (Criminal Records) เมื่อตำรวจทำสำนวนส่งฟ้อง ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติอาชญากรก็ไม่ได้ส่งให้กับอัยการศาลเพื่อประกอบการพิจารณาเพื่อประกอบการพิจารณาให้ครบถ้วน พนักงานคุมประพฤติก็ต้องดำเนินการสืบเสาะข้อเท็จจริงก่อน (pre-sentence investigation) ส่วนราชทัณฑ์เมื่อรับตัวผู้ต้องขังก็ต้องดำเนินการซักประวัติของผู้ต้องขังอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้ต้องขังอาจพูดข้อความเท็จได้ก็ได้อีก เป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนและสิ้นเปลืองทั้งเวลา กำลังคน และงบประมาณ

การจัดทำฐานข้อมูลประวัติอาชญากรรม อาจแบ่งเป็นฐานข้อมูลที่มีระดับความลับหลายระดับ เช่น แยกระดับประวัติอาชญากรแบบธรรมดา แบบปกปิด หรือแบบลับสุดยอด ผู้เข้าถึงข้อมูลแต่ละระดับมีขอบเขตข้อเคร่งครัด ตำแหน่งงานแตกต่างกัน

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังขาดการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่เพียงพอ ขาดนักวิจัยมืออาชีพทางด้านนี้ที่ทุ่มเทเวลาการทำงานวิจัยเต็มเวลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อหารูปแบบสถาบันการวิจัยและพัฒนางานยุติธรรมทางอาญา อันเป็นแหล่งข้อมูลผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ เพื่อการพัฒนางานยุติธรรมบนพื้นฐานขององค์ความรู้และข้อมูลที่มีคุณภาพเชื่อถือได้

ลักษณะหน่วยงานรับผิดชอบ ควรมีการดำเนินการจัดตั้งโดยเฉพาะ เช่น ควรเป็นหน่วยงานไม่ใช่ระบบราชการ ควรมีลักษณะแบบองค์กรมหาชน มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ แต่มีการกำกับดูแลที่ผลการปฏิบัติงาน (Performance) โดยที่รัฐบาลอาจจัดตั้งกองทุนประเดิมให้และให้อิสระในการดำเนินการในการจัดหาทุนเพิ่มเติม หรืออาจดำเนินการจัดตั้งคล้ายกับรูปแบบสถาบันพระปกเกล้า นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอาชญากรรมของประเทศ ประวัติอาชญากรต่าง ๆ ยังเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนานโยบายและแผนการพัฒนากระบวนการยุติธรรม การประเมินผลนโยบาย/โครงการ/แผนการที่ดำเนินไปว่ามีประสิทธิผลประสิทธิภาพอย่างไร ควรดำเนินการตามนโยบาย/โครงการ แผนต่อไปหรือควรยกเลิกเมื่อประเมินผลว่าไม่สมควรดำเนินการต่อ นอกจากนี้สถาบันนี้ควรเป็นแหล่งเก็บรวบรวมตำรา งานเขียน บทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาทั้งของไทยและของสากล เป็นห้องสมุดที่จะเป็นศูนย์กลางการค้นคว้าสำหรับนักวิชาการและผู้บริหารงานยุติธรรมที่ต้องการข้อมูลประกอบการคิดและการตัดสินใจ

และลักษณะงานที่สำคัญอีกประการก็คือ การศึกษาวิจัยทางการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา อาจดำเนินการโดยวิธีการให้ทุนวิจัยแก่บุคคลภายนอก หรือพัฒนาอบรมนักวิจัยทางด้านนี้ให้เป็นนักวิจัยมืออาชีพ (professional researcher) ที่ทำงานวิจัยเป็นอาชีพหลักจะได้มีความทุ่มเทในงานวิจัยมากกว่านักวิจัยสมัครเล่นที่จะทำงานวิจัยตามแต่ว่าจะมีทุนวิจัย และเรื่องที่ได้รับทุนสนับสนุน

วิธีการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อทราบลักษณะปัญหาเกี่ยวกับระบบข่าวสารข้อมูลทางการบริหารงานยุติธรรม ระบบการไหลเวียนของข้อมูล ความขาดตอน/ความเนื่อง ข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ต้องการเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารงานมีอะไรบ้าง
2. ศึกษาโครงสร้างองค์การที่เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสารทางการบริหารงานยุติธรรม และความเป็นไปได้ในการจัดตั้งสถาบันเพื่อการวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม หรือศูนย์ข้อมูลทางอาชญวิทยาและงานยุติธรรมทางอาญา
3. นำโครงสร้างที่เป็นแนวทางเพื่อให้ผู้บริหารงานยุติธรรมได้วิเคราะห์ วิจัย เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ แล้วนำเสนอเพื่อให้รัฐดำเนินการจัดตั้งต่อไป

5. การศึกษาระบบการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หลักการและเหตุผล

นอกจากปัญหาการศึกษากฎหมายของไทยเน้นตัวบทกฎหมายมากกว่าการศึกษาถึงกฎหมายตามสภาพความเป็นจริงของสังคม และบทบาทของกฎหมายในการเปลี่ยนแปลง ชี้นำสังคมได้ ผู้บริหารงานยุติธรรมทางอาญาก็มีใช้จำเป็นจะต้องเป็นผู้จบการศึกษาทางนิติศาสตร์เท่านั้น แต่หน่วยงานที่เป็นเครื่องจักรกลไกที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไป ยังเกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่าย เช่น นักทฤษฎี-วิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยาบำบัด นักธุรการของหน่วยงาน พนักงานตรวจพิสูจน์หลักฐาน แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ฯลฯ บุคลากรเหล่านี้ควรได้รับการยกย่องว่ามีบทบาทสำคัญในการทำให้กระบวนการยุติธรรมบรรลุเป้าหมายในอุดมคติได้ แต่บุคลากรที่ทำงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นการทำงานทางด้านกฎหมายโดยตรงและไม่ใช่ว่ากฎหมาย จะเข้าใจถึงเป้าหมายของงานยุติธรรมทางอาญา และบทบาทของตนในฐานะมีอาชีพที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดัน หรือขัดขวางให้กระบวนการยุติธรรมบรรลุหรือไม่ บรรลุเป้าหมายได้ และประชาชนจะได้ผลลัพธ์ ผลกระทบอย่างไรจากการปฏิบัติงานของตน

เจ้าหน้าที่ทุกส่วนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องถูกพัฒนาให้เป็นผู้มีความเป็นมืออาชีพในสายงานของตน มีการควบคุมด้วยจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพตน และสามารถก้าวหน้าในสายอาชีพตน (Career Path) ได้โดยไม่ต้องไปดำรงตำแหน่งผู้บริหาร เช่น การเป็นเจ้าหน้าที่คุมประพฤติที่เป็นมืออาชีพไม่จำเป็นต้องไปเป็นผู้บริหารจึงจะมีเงินเดือนสูงขึ้นและเรียกว่าก้าวหน้าในงาน

เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าส่วนใดก่อนเข้าสู่งานควรผ่านการอบรมหลักสูตรงานยุติธรรมทางอาญา เพื่อจะเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานยุติธรรมทางอาญาและบทบาทอันสำคัญของตนที่จะ

มีส่วนให้กระบวนการทางอาญาบรรลุเป้าหมาย และก็เป็นแนวทางที่ดีที่นักบริหารงานยุติธรรมทางอาญาต่าง ๆ จะต้องผ่านการอบรมในหลักสูตรนักบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนนิติศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยให้เป็นนักกฎหมายมืออาชีพที่ประกอบด้วยจรรยาบรรณ มีความเป็นสากล แต่เข้าใจสภาพปัญหาในบริบทสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรที่จะเข้าทำงานในกระบวนการยุติธรรมให้ทราบเป้าหมายรวมของกระบวนการยุติธรรม และบทบาทของตนเองในการส่งเสริมพัฒนากระบวนการยุติธรรม
3. เพื่อพัฒนาแนวมาตรฐานวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่วิชาชีพต่าง ๆ ของรัฐ ของภาคเอกชน รวมทั้งทนายความซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา

วิธีการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรต่าง ๆ ในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่ามีอะไรบ้าง มีเนื้อหาหลักสูตรวิธีการเรียนการสอน และวิธีการวัดผลอย่างไร มีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไร
2. ศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ กรรมการองค์กรควบคุมมาตรฐานวิชาชีพถึงแนวทางการพัฒนาบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ ในงานยุติธรรมทางอาญา
3. จัดทำแนะแนวหลักสูตรเอกสารสำคัญทางวิชาการ แบบตัวอย่างวิธีการเรียนการสอน คู่มือการสอน คู่มือมาตรฐานวิชาชีพต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

6. การศึกษาเรื่องปัญหาการคุ้มครองพยาน

หลักการและเหตุผล

พยานมีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ แต่เท่าที่ปรากฏปัญหาพยานมักจะต้องตกเป็นเหยื่อเสียเอง เช่น ถูกยิงทั้ง ถูกคุกคามทำให้ต้องกลับคำให้การ แม้แต่ตัวผู้เสียหายเองก็อาจถูกคุกคามทำให้ต้องกลับคำให้การของตนเอง ดังนั้นยิ่งในสภาพปัจจุบันเกิดปรากฏการณ์มีอปปยังทั้งบุคคลต่าง ๆ อย่างออกอาจบหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ย่อมมีผลต่อผู้ที่ต้องเป็นพยานว่าตนควรกระทำอย่างไรเมื่อประสบ

กับเหตุการณ์ที่ตนอาจตกอยู่ในฐานะพยาน จึงควรศึกษาเรื่องปัญหาในการคุ้มครองพยาน แม้ว่าในขณะนี้จะมีคณะทำงานกำลังร่างกฎหมายการคุ้มครองพยาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาของพยานในคดีอาญาต่าง ๆ ว่าประสบปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง
2. เพื่อศึกษาว่าเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะตำรวจ อัยการ และศาลมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการพัฒนาระบบการคุ้มครองพยาน
3. เพื่อพัฒนาระบบกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานให้เหมาะสมกับสภาพความจริงในบริบทของสังคมไทย

วิธีการวิจัย

1. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพยานคดีอาญาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบ
2. ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหารและผู้ปฏิบัติทั้งที่เป็นตำรวจ อัยการ ศาล ว่าควรพัฒนาระบบการคุ้มครองพยานอย่างไรจึงจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพ

7. การศึกษาติดตามประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หลักการและเหตุผล

เนื่องจากไม่ปรากฏว่างานวิจัยเพื่อศึกษาติดตามประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมไทยว่าได้ดำเนินไปแล้วมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างไร ทำให้การทำงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมก็ไม่ทราบว่าตนเองได้ปฏิบัติงาน แล้วมีผลงานอย่างไร มีเครื่องชี้วัด (Indicators) อะไรหน่วยย่อย (Subsystem) ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล และงานบำบัดฟื้นฟูสภาพ ควรจะมีการร่วมกันหาเครื่องชี้วัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรม ทั้งในภาพรวมของทั้งระบบงานยุติธรรม และในภาพย่อยของแต่ละระบบ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล และงานบำบัดฟื้นฟูสภาพ แต่ละหน่วยงานควรมีเครื่องชี้วัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของหน่วยงานตนอะไรบ้าง

ตามปกติหน่วยงานแต่ละหน่วยย่อมมีเครื่องชี้วัดความสำเร็จของตนเองอยู่แล้ว อาจอาศัยการคิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ทางวิชาการของผู้ปฏิบัติในหน่วยงานของตน แต่อาจยังไม่ได้รวบรวมจัดทำเป็นระบบ หรือตกลงยอมรับตรงกันว่าตัวชี้วัดความสำเร็จดังกล่าวเป็นที่เข้าใจตรงกันหรือไม่ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติมีความยอมรับในเครื่องชี้วัดนั้นร่วมกัน และมีความเป็นไปได้ในปฏิบัติหรือไม่ และเป็นเครื่องชี้วัดที่เป็นที่ยอมรับเชิงวิชาการหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของระบบงานยุติธรรมทั้งระบบ และของหน่วยย่อยของกระบวนการยุติธรรมแต่ละหน่วย
2. เพื่อพัฒนาหาเครื่องชี้วัดความสำเร็จที่เป็นไปตามหลักวิชา สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย มีความเป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับของผู้ปฏิบัติงาน

วิธีการวิจัย

1. ผู้วิจัยศึกษาหลักวิชาการสากลเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดความสำเร็จของงานยุติธรรมทางอาญา
 2. การประชุมระดมสมองผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน นักวิชาการ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรม
 3. ประชุมปฏิบัติการพัฒนาเครื่องชี้วัด
 4. การศึกษาติดตามผลการปฏิบัติงาน ซึ่งควรศึกษาติดตามตั้งแต่การเกิดคดีอาญา คดีทราบถึงตำรวจ ผลการติดตามจับกุมผู้ต้องหา การสั่งฟ้อง ผลการพิจารณาคดีของศาล และผลการบำบัดฟื้นฟูแก้ไข
8. การศึกษาติดตามผลการดำเนินการให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิของบุคคล ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

หลักการและเหตุผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่รับรองสิทธิบุคคล สิทธิผู้ต้องหา สิทธิผู้เสียหาย และผู้ต้องขังไว้ตามแนวอุดมคติเสรีนิยม และตามหลักสิทธิมนุษยชน แต่ตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันที่มีปัญหา ตลอดจนข้อจำกัดเรื่องต่าง ๆ เช่น งบประมาณที่จำกัด การลดกำลังคนภาครัฐ ย่อมเป็นอุปสรรคทำให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมซึ่งอาจจะมีปัญหาในการปรับตัว และปัญหาในการปฏิบัติให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จนทำให้เกิดการกล่าวในทำนองว่าประเทศไทยทำตามประเทศที่เจริญไม่ได้ เพราะประเทศไทย “ไม่พร้อม” ผู้เขียนมีความเห็นว่าการอ้างความไม่พร้อมจะไม่ทำให้เกิดการพัฒนาเพราะว่าสาเหตุที่เราต้องพัฒนาไปก็เพราะประเทศไม่พร้อมหรือกล่าวอีกนัยก็คือประเทศเรามีปัญหานั้นเอง

ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรมีวิสัยทัศน์ (Vision) ว่าในอนาคตประชาชนคนไทยควรมีระบบงานยุติธรรมอย่างไร ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังควรมีสถานะไรตามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในบริบทไทย และอย่างน้อยที่สุดเขาเหล่านี้ควรได้รับสิทธิต่ำที่สุดตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

การศึกษาติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นี้จะได้ทราบอุปสรรคปัญหาข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ แล้วนำมาแก้ไขให้ถูกต้องตามปัญหาจริง เพื่อให้สิทธิต่าง ๆ ของบุคคลทั้งของผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาติดตามผลการดำเนินว่า ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้การรับรองสิทธิหรือไม่
2. เพื่อศึกษาอุปสรรคข้อขัดข้องที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามการคุ้มครองสิทธิในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนศึกษาแนวทางแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว

วิธีการวิจัย

1. ศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ต้องหาคดีอาญาต่าง ๆ ว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไรจากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม
2. ศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่ามีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้อง ข้อจำกัด และแนวทางแก้ไขอย่างไร เพื่อให้สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ
3. ศึกษาความคิดเห็นของทนายความคดีอาญาถึงสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขเพื่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ

นอกจากโครงการวิจัยดังกล่าว ยังมีเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอีกมากและจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น การศึกษามาตรการควบคุมอาชญากรข้ามชาติ การพัฒนาวิชาชีพและจรรยาบรรณทนายความ บทบาทของผู้นำท้องถิ่น (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน) ในการควบคุมอาชญากรรมและหันเหคดีจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บทบาทขององค์กรภาคเอกชนต่อประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรม การพัฒนาระบบนายประกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมลทิพย์ คติการและคณะ (2526).

ปัญหาการบริหารงานฝ่ายธุรการของศาลแพ่งและศาลอาญา. รายงานการวิจัย คณะ
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

กมลทิพย์ คติการ (2528).

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและอัตรากำลังของพนักงานอัยการที่เหมาะสม. รายงาน
การวิจัย คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

กระทรวงยุติธรรม (2525).

ที่ระลึกนิตยสารการทางศาล สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี. กระทรวงยุติธรรม
4-21 เมษายน 2525

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2542).

“อัยการกับกระบวนการยุติธรรม”, บทบันทึก (เล่ม 52 ตอน 2 ธันวาคม 2542)
หน้า 136-153.

คณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติงาน. (2527).

การวิจัยประเมินผลโครงการสถานีตำรวจนครบาลทดลอง. คณะกรรมการประเมินผล
การปฏิบัติงาน สถานีตำรวจนครบาลทดลอง กรมตำรวจ.

คณิต ณ นคร (2541).

“กระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความโปร่งใสและระบบการตรวจสอบตามแนวทางใน
รัฐธรรมนูญใหม่” บทบันทึก (เล่ม 54 ตอน 4 ธันวาคม 2541) หน้า 45-55.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2541).

ทิศทางการวางแผนกำลังคนเพื่อรองรับการอำนวยความสะดวกในทศวรรษหน้า.
รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2542).

การวิเคราะห์ประสิทธิภาพหน่วยงานกระทรวงยุติธรรมเพื่อการบริหารจัดการเชิง
คุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์. รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลาวุฒิ ไพรวรรณ และคณะ (2537).

ประสบการณ์ของเหยื่ออาชญากรรมในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ “กรณีข่มขืน
กระทำซ้ำเรา”. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2520).

ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารของไทย. รายงานการวิจัยคณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชุมพล จันทราทิพย์ (2523).

พระธรรมานุศาลยุติธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธวัชชัย อาทรธรรุสุข และคณะ (2525).

ปัญหาเกี่ยวกับระบบงานศาลยุติธรรม. รายงานการวิจัยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธัมรงค์ วงศ์แป้น (2533).

การควบคุมและฝากขังผู้ต้องหาในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรลือ คงจันทร์ (2533)

คู่มืออาสาสมัครส่งเสริมสิทธิประชาชนทั่วไป. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน.

ป.อ. ปยุตโต (พระธรรมปิฎก) (2538).

พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประวัติคอร์รัปชันในไทยและต่างดาว. เอกสารทางวิชาการห้องสมุด ป.ป.ป. ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง
และปีที่พิมพ์.

ประเวศ วะสี (2541).

“ประชาชนพึงคาดหวังอะไรจากกระบวนการยุติธรรม” บทบันทึก (เล่ม 54 ตอน 4
ธันวาคม 2541) หน้า 1-8

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2524).

“ยุทธวิธีในการป้องกันอาชญากรรมของตำรวจ” ใน โสภะ ชูพิกุลชัย และคณะ (2524)
ยุทธวิธีและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและสังคมใน
ทศวรรษหน้า. รายงานการวิจัยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2535).

เหยื่ออาชญากรรม. รายงานการวิจัย. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน-
บริหารศาสตร์.

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2537).

โครงสร้างใหม่ของกรมตำรวจภายใต้แนวคิดเก่า. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสน-
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2541).

การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย. รายงานการวิจัยได้รับทุนอุดหนุนจกลำนักงาน ป.ป.ป.

พงษ์ภักดิ์ เรียงเครือ และ กอรัปกุล แก้วทิพย์ (2542).

การศึกษาแนวทางและมาตรการทางกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรปริญญาโททางการจัดการภาครัฐและเอกชน (ภาคพิเศษ) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พงษ์ศักดิ์ เฉลิมแสน (2541).

การปรับปรุงโครงสร้างกิจการตำรวจไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2539).

ผู้ต้องหาหญิงในประเทศไทย. รายงานวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2540).

แนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย. รายงานการวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ (2539).

องค์ความรู้ว่าด้วยการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการไทย. รายงานการวิจัย.

พีระพงษ์ อุดมพรวิณะ และคณะ (2542).

การศึกษาปัญหาการบริหารงานการแก้ปัญหาผู้ต้องขังแออัดภายในเรือนจำกลางบางขวาง. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ไพฑูรย์ เพิ่มศิริวิศาล (2534).

กรณีศึกษาปัญหาการโจรกรรมรถในเขตกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัยศูนย์ป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถ กองบัญชาการตำรวจนครบาล.

ไพฑูรย์ ชัมภรัตน์ (2533).

การปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีกรมอัยการ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภราดร ภคพัฒน์ (2521).

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มณฑล เทียนเกษม (2540).

แนวทางการพัฒนากฎหมายระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วรเดช จันทรศร และคณะ (2541).

ประสิทธิภาพยุทธศาสตร์กรมราชทัณฑ์. สนับสนุนการวิจัย โดย สถาบันดำรงราชานุภาพ.
วันชัย ศรีนวนันต์ (2523).

สิทธิของเด็กและเยาวชนระหว่างต้องหาคดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิชา มหาคุณ (2541).

“ข้อขัดแย้งในการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม ศึกษากรณีสถานพินิจและคุ้มครอง
เด็กและเยาวชน”, บทบัณฑิตย์ (เล่ม 54 ตอน 2 มิถุนายน 2541) หน้า 121-127.

สถาบันกฎหมายอาญา (2540)

สิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามร่างรัฐธรรมนูญใหม่. เอกสาร
ประกอบการเสวนาทางวิชาการ 28 กรกฎาคม 2540 ณ ห้องประชุมสถาบันกฎหมาย
อาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.

สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2540).

การประเมินผลการปรับโครงสร้างกรมตำรวจ. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสน-
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2540).

สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา. รายงานวิจัยสำนักงานคณะ
กรรมการกฤษฎีกา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2539).

สรุปสาระสำคัญและผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 1-6.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ หก (พ.ศ.2530-2534)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ เจ็ด (พ.ศ.2535-2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ แปด (พ.ศ.2540-2544)

สุวรรณ สุวรรณเวโซ (2535).

การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการตำรวจ. รายงานการวิจัยนักศึกษาวิทยาลัย
ป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 4.

เสนอ บุญเกียรติ (2521).

“ประวัติความเป็นมาของศาลยุติธรรมใหม่” บทบัณฑิตย์ เล่ม 26 ตอน 1-2 (พ.ค.
2512) น. 18-31.

อคาเน (Akane, T.) และคณะ (2541).

โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการญี่ปุ่น บทบัณฑิตย์ (เล่ม 54 ตอน 2
มิถุนายน 2541) หน้า 145-195.

อมร รักษาสัตย์ (2519).

“การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ” **คอร์ปชั่น**.
เอกสารห้องสมุด ป.ป.ป. (0014).

อมร รักษาสัตย์ (2541).

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมร รักษาสัตย์ (2541).

รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พร้อมคำวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชลี ฉายสุวรรณ (2534).

การทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหตุอาชญากรรมโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัมมาร สยามวาลา และ ชัยยุทธ บัญญัติสุทธิ (2532).

บทบาทของการลักลอบค้ายาเสพติดต่อเศรษฐกิจไทย. รายงานการวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทย.

อัมมาร สยามวาลา และ ชัยยุทธ บัญญัติสุทธิ (2532).

บทบาทของการลักลอบค้ายาเสพติดต่อเศรษฐกิจไทย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทย.

อารุณ โสติพันธ์ (2535).

ปัญหาความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา: ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าพนักงานตำรวจกับการสอบสวนคดีอาญา เอกสารการวิจัยนักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 34.

หนังสือพิมพ์

ไทยรัฐ 15 พฤศจิกายน 2542 น.5.

ไทยรัฐ 23 กรกฎาคม 2542 น.5 “20 ส.ค. วัด ก.ม. ฟอกเงิน เลือด-เลือดกระดาก”

มติชน 24 สิงหาคม 2542.

Bibliography

Adler, F. (1983).

Nations not Obsessed with Crime. Littleton, Colorado: Fred B. Rothman & Co.

Duffee, D. E. (1989).

Corrections Practice and Policy. N.Y.: Random House,

Gilsinan, J. F. (1990).

Criminology and Public Policy. N.J., Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Hagman, F. E. (1989).

Criminology. IL., Chicago: Nelson-Hall Inc.

Radelet, L.A. (1986).

The Police and the Community. N.Y.: Macmillan Publishing Company.

(1)

ภาคผนวก 1

บรรณานุกรม

งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

- กมล สกลเดชา (2525). การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ : บทวิเคราะห์ทางกฎหมายในแง่ความหมายและการใช้คำในกฎหมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร-มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กมลทิพย์ คติการ (2528). การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณและอัตรากำลังของพนักงานอัยการที่เหมาะสม. รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรรณิรมย์ บุญญฤทธิ์ (2527). การศึกษาความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญา-วิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ก่อเกียรติ เอี่ยมบุตรลบ (2524). ทศนคติของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมที่มีผลต่อการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิจจา สอนจันทร์ (2526). การศึกษาสำรวจความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร-มหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติ บุศยพลากร (2523). ผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชมจุทา สุวรรณจินดา (2540). กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการคุ้มครองสิทธิเด็กผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คงสิทธิ์ ศรีทอง (2537). การคุ้มครองผู้เสียหายในความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คมกริช ดุลยพิทักษ์ (2536). การวิเคราะห์ในเชิงกฎหมายเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการจัดตั้งผู้ตรวจการของรัฐสภา. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- จรงัก จุฑานนท์ (2524). การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ศรีเมืองวัฒนา (2536). สาเหตุการกระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2541). ทิศทางการวางแผนกำลังคนเพื่อรองรับการอำนวยความสะดวกในทศวรรษหน้า. รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวยและคณะ (2542). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพหน่วยงานกระทรวงยุติธรรมเพื่อการบริหารจัดการเชิงคุณภาพในยุคโลกาภิวัตน์. รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำรัส เทศน้อย และคณะ (2533). การศึกษาปัญหาอุปสรรคของพนักงานสอบสวนในกระบวนการยุติธรรม. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จิตรเจริญ เวลาดี (2522). ปัญหาของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวนในกองบัญชาการตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราภรณ์ เดชนรงค์ศักดิ์ (2540). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนพลตำรวจในโรงเรียนตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชนะ พ่วงใส และคณะ (2537). ปัญหาโสเภณีเด็กชายในเขตพื้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และบทบาทของระบบย่อยในกระบวนการยุติธรรมต่อการแก้ปัญหาโสเภณีเด็กชาย. รายงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชนัญญา (รัชนี้) ชัยสุวรรณ (2525). การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชมชื่น มัณยารมย์ (2539). บทบาทของเจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ป. ในการดำเนินคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลาวุฒิ ไพรวรรณ และคณะ (2537). ประสบการณ์ของเหยื่ออาชญากรรมในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ “กรณีข่มขืนกระทำชำเรา” รายงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัชชม คล้ายคลึง (2541). ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการสืบสวนคดีประทุษร้ายทางเพศของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสืบสวน สถานีตำรวจในเขตตำรวจภูธรภาค 7. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัชชม อรรถภิญญ์ (2534). ความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาระหว่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ชาตรี โชไชย และคณะ (2536). การประกอบอาชญากรรมโดยการให้บัตรเครดิต : ลักษณะและการควบคุม. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชิตชัย พานิชพัฒน์ (2540). ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานตรวจสอบทรัพย์สินเจ้าหน้าที่ของรัฐของ ป.ป.ป. เอกสารวิจัยนักศึกษามหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 39.
- ชื่นจิตต์ วงษ์โพธิ์ดี (2534). ทศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจและบุคลากรทางการแพทย์ต่อแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติดในลักษณะของผู้ป่วย. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชุมพล กาญจนะ (2534). การใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและแก้ไขปัญหการนำเด็กมาเพื่อการค้าประเวณี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เชิดชาย วัฒนสิน และคณะ (2534). แนวทางการพัฒนาและฝึกอบรมกำลังพลของกรมตำรวจ. รายงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน-บริหารศาสตร์.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2540). สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องหาโทษในคดีอาญา. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ทองสุด กลิ่นประภัสร์ (2540). ป.ป.ป. กับองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรม. รายงานการวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- เทอดคม สุภาพงษ์ (2536). อุปสรรคการปฏิบัติงานการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร : เขตกองบังคับการตำรวจภูธร 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนพงศ์ ธนเดชากุล (2536). มูลเหตุในการกระทำผิดของผู้ต้องหาคดีฆ่าผู้อื่น. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต (อาชญาวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธวัชชัย สีสวรรณ (2540). พฤติกรรมการทุจริตเงินงบประมาณแผ่นดิน : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒน-บริหารศาสตร์.
- ธัมรงค์ วงศ์แป้น (2533). การควบคุมและฝากขังผู้ต้องหาในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธารินทร์ จันทราทิพย์ (2524). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความร่วมมือระหว่างผู้เสียหายกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้เสียหายในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- นเรศร์ อินทรพรหม (2527). ผลกระทบจากการเสนอข่าวอาชญากรรมของสื่อมวลชนต่อการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของเจ้าพนักงานตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นัยวัฒน์ ณะเดิมชิต (2533). การตัดสินใจเลือกเป้าหมายและโอกาสในการประกอบอาชญา-กรรมของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บวร ศิริมาจันทร์ และคณะ (2535). บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2538). ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง. รายงานการวิจัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาพรณ อุดมจรรยา (2541). เส้นทางนักบริหารผู้หญิงในภาครัฐ (งานด้านตุลาการ). รายงานการวิจัย.
- ประวุฒิ ถาวรศิริ (2532). การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประสาน บุญโสภาคย์ และคณะ (2535). บทบาทของพนักงานคุมประพฤติในงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด : ศึกษาเปรียบเทียบพนักงานคุมประพฤติในสังกัดสำนักงานคุมประพฤติ กลางกับพนักงานคุมประพฤติในสังกัดกรมราชทัณฑ์. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประสิทธิ์ ดำรงชัย (2539). การจัดตั้งองค์กรแห่งชาติเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในฝ่ายการเมือง. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 8.
- ประสิทธิ์ ดำรงชัย (2536). การปราบปรามการรั่วรัยผิดปกติในวงราชการไทย. รายงานการวิจัย สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานกฤษฎามนตรี.
- ประสิทธิ์ ดำรงชัย (2538). พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับการส่งเสริมค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตและคุณธรรมในวงราชการไทย. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ สำนักงานกฤษฎามนตรี.

- ประเสริฐ จันทราพิพัฒน์ และคณะ (2535). ปัญหาในการสืบสวนและสอบสวนอาชญากรรมมือปืนรับจ้าง. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชา พงษ์พานิช และคณะ (2541). การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายที่มาเป็นพยานในศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรี. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชา เลิศกมลมาศ (2535). ความคิดเห็นของผู้บริหารกระทรวงมหาดไทยในการกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะพันธ์ อนันต์โท (2540). ภาพพจน์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามการรับรู้ของผู้พิพากษาและพนักงานอัยการในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยะพันธ์ุ สาธการบริรักษ์ (2534). การกำหนดความผิดอาญฐานเกี่ยวกับการฟอกเงิน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2525). การควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม : หลักทฤษฎีและมาตรการ. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2538). การช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในสังคมประชาธิปไตย. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2535). การบริหารงานยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตย. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2529). ความเครียดของนักบริหารงานตำรวจ : การศึกษากรณีสารวัตรใหญ่และสารวัตรสังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 4. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2536). ความรับผิดชอบเชิงวิชาชีพในงานตำรวจ. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2537). โครงสร้างใหม่ของกรมตำรวจภายใต้แนวคิดเก่า. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2535). เหยื่ออาชญากรรม. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2540). การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย. รายงานการวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2543). หวย ช่อง บ่อน ยาบ้า เศรษฐกิจนอกกฎหมายกับนโยบายสาธารณะในประเทศไทย. (พิรุณ จัตวณิชกุล บรรณาธิการ) รายงานการวิจัย ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย จงสุขศรี (2538). การดำเนินคดีอาญาผิดพลาดโดยรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐกับการชดเชยแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2533). การเปลี่ยนแปลงของลักษณะการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2541). แนวการวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2523). แบบจำลองความคาดคะเนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2539). ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2533). ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรณี พัชรประภาส (2534). ความคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับบทบาทในการควบคุมอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ (2539). องค์ความรู้ว่าด้วยการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการไทย. รายงานการวิจัย คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการประพฤติมิชอบในวงราชการ.
- พินิจ อู่สาโห และคณะ (2534). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการบริหารโครงการตำรวจชุมชนสัมพันธ์กองบัญชาการ. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิมพ์รัตน์ จงเจษฎากุล (2527). การทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง ศึกษาด้านเศรษฐกิจและสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พิสุทธิ ศรีขจร และคณะ (2536). การศึกษาลักษณะของผู้เสพสารระเหย. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พีระพงษ์ อุดมพรวัฒนะ และคณะ (2542). การศึกษาปัญหาการบริหารงาน การแก้ปัญหาผู้ต้องขังแออัดภายในเรือนจำกลางบางขวาง. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพฑูรย์ ชัมภรัตน์ (2533). การปฏิรูปองค์กรในกระบวนการยุติธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีกรมอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ เพิ่มศิริวิศาล (2535). รายงานการวิจัยกรณีศึกษาปัญหาการโจรกรรมรถในเขตกรุงเทพมหานคร. ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ กองบัญชาการตำรวจนครบาล.
- ภราดร ภคพัฒน์ (2521). การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุเดช พัฒนธรรม (2537). คณะกรรมการ ป.ป.ป. : กรณีศึกษาการควบคุมการทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการการเมืองของไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณฑล เทียนเกษม (2540). แนวทางการพัฒนากฎหมายระบบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการอัยการศาลยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มณฑิรา ศิลปสร (2534). การพักการลงโทษ : ศึกษาเปรียบเทียบในระบบกฎหมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนต์ชัย ชนินทรลีลา (2537). ขอบเขตการใช้ดุลพินิจของศาลในการปล่อยชั่วคราว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลินี รุ่งอรุณศิริ (2533). การโอนตัวนักโทษ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยรรยงค์ สัตยกิจขจร และคณะ (2542). การศึกษาปัญหาการนำแผนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไปปฏิบัติในจังหวัดขอนแก่น. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยุพดี วิถีกุลเจริญ (2531). การศึกษาทัศนคติที่มีต่อ ป.ป.ป. ของกลุ่มข้าราชการที่สังกัดสำนักงานกฤษฎีกาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชนิกร โชติชัยสถิตย์ (2536). กลไกระดับชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เรวัช กลิ่นเกษร (2527). ทศนคติของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อการชะลอการฟ้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรพงษ์ อมราพิทักษ์ (2536). ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานด้านการสืบสวนของรองสารวัตรสืบสวน สอบสวน ในเขตตำรวจ ภาค 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญวิทยาและงานยุติธรรมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรเดช จันทรศร (2534). ตำรวจกับการพัฒนาประเทศ : ปรัชญาพื้นฐาน. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรเดช จันทรศร และคณะ (2541). ประสิทธิภาพยุทธศาสตร์กรมราชทัณฑ์. รายงานการวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรพล อินทเส และคณะ (2527). การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีข่มขืนกระทำชำเรา. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรัทมพันธ์ ปัญญาเนรมิตดี (2533). ทศนคติของรองสารวัตรในสถานีตำรวจนครบาลต่อการใช้มาตรฐานกำหนดตำแหน่งกลุ่มสายงานป้องกันปราบปรามของกรมตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันชัย ศรีนวนนัต (2532). การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษบริบทภัยสินในคดียาเสพติด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชัย ศรีนวนนัต (2523). สิทธิของเด็กและเยาวชนระหว่างต้องหาคดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิษญา ลิมวรงค์ (2537). ความผิดทางการเมืองในการส่งผู้ร้ายข้ามแดน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชษฐ เครือวานิชกิจ (2531). ระบบการอภัยโทษ : ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้บัญชาการเรือนจำ และผู้ปกครองหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วินัย กลิ่นสุวรรณ (2537). บทบาทของ ป.ป.ป. ในการกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการอย่างเป็นระบบ. เอกสารประจำภาค นทท. วทร. รุ่นที่ 26 วิทยาลัยการทัพเรือ.
- วิไล จิวงกูร (2527). กฎหมายคุ้มครองประพฤติดูใหญ่ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิสันต์ เพิ่มทวีทรัพย์ (2534). การตรวจสอบและการกำหนดข้อเท็จจริงในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีระชัย กรานคำยี่ (2526). การกระทำผิดซ้ำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระวุธ ชัยชนะมงคล (2531). ระบบควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญา : ทักษะของพนักงานสอบสวนศึกษาเฉพาะสตรี กองบังคับการตำรวจนครบาลพระนครเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ (2538). แนวทางการปรับปรุงแก้ไขอำนาจเจ้าหน้าที่พนักงานคุมประพฤติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริรัตน์ วสุวัต (2537). ป.ป.ป. กับบททุจริตในการตรวจเลือกทหารกองเกิน. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล นักศึกษาวิทยาลัยการทัพบก ชุดที่ 41.
- สมชาย อินโด (2536). ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงของการก่ออาชญากรรมทางเพศ ประเภทคดีข่มขืนกระทำชำเรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทนา บุญรังสิมันต์ และคณะ (2534). การติดตามผลการคุมประพฤติปี พ.ศ. 2531 (The Follow-up of Probation Outcome in 1988). รายงานการวิจัย ฝ่ายวิจัยและแผนงาน สำนักงานคุมประพฤติกลาง สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2539). ประเมินผลการปรับโครงสร้างกรมตำรวจ. รายงานการวิจัย คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมศรี สัตยธรรม น้าประเสริฐ (2524). กระบวนการพิจารณาคดีอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมหมาย กาญจนานา (2531). การวิเคราะห์สาเหตุของความรุนแรงของการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายของเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สหธน รัตนไพจิตร (2527). ความประสงค์ของการลงโทษอาญา : ศึกษาเฉพาะประเทศไทย สมัยใช้กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัณณัฏช์ ปัญวัฒนลิขิต (2540). การพิจารณาคดีอาญาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกิจ สมณะ (2531). ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดอาชญากรรมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สุทธิ สีนํ้าเงิน (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจกระทำความผิดในคดีข่มขืนกระทำชำเราของผู้ต้องขังในเรือนจำเขตกรุงเทพมหานครและปริมลทล. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2518). สิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพจน์ สิริพูน และคณะ (2538). การศึกษาปัญหาการควบคุมการค้ำน้ำมันเถื่อน สภาพปัญหา ปัจจัยสาเหตุ และแนวทางแก้ไข. รายงานสัมมนาเชิงปฏิบัติการ คณะรัฐ-ประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุพิศ ปราณีตพลกรัง (2528). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์การตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพ ทองรัตน์ (2531). การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุภาภรณ์ ศรีตี (2539). กระบวนการสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ในรายการโทรทัศน์ของสำนักงาน ป.ป.ป.. วิทยานิพนธ์ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี โสมนัส (2534). การศึกษาความต้องการของเด็กและเยาวชนกระทำผิดในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางภายหลังปล่อย. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรพล ศรีวงศ์ (2531). การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดเกี่ยวกับเพศ. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวลี เจริญแพทย์ (2523). การทำแท้งของสตรีไทยในกรุงเทพมหานคร และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวัฒน์ ปัญจสกุลวงศ์ (2537). ผลกระทบของการเสนอข่าวสารด้านอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสาวนีย์ จิรัชวีวงศ์ (2527). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อภาระละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาในชั้นสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- เสียงชัย สุมิตรวสันต์ (2537). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาก่อนการประทับฟ้อง โดยองค์กรศาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภณ ศิริมาจันทร์ (2531). การให้หมายความร่วมมือรับทราบการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ (2524). การกระทำผิดซ้ำของผู้ได้รับการปลดปล่อยจากการพระราชทานอภัยโทษหมู่ปี 2522-2523. รายงานการวิจัย คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อดิศร ไชยคุปต์ (2542). คุณลักษณะของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อนันต์ ศรีหิรัญ (2526). ทักษะคดีของผู้ต้องขังทั่วไปในประเทศไทยที่มีต่อการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อมรรัตน์ กริยาผล (2527). ทักษะคดีของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการลงโทษผู้กระทำผิดโดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรรรรณ ไทยวานิช (2539). การปล่อยชั่วคราว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อังคณา บุญสิทธิ์ (2525). บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามกับปัญหาอาชญากรรมในสามจังหวัดภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัจฉราพรรณ เทชะปุระ (2524). การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ณ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัจฉริยา ชูตินันท์ (2534). กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับคนหูหนวก : ศึกษาเฉพาะกรณีคนหูหนวกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี ฉายสุวรรณ (2533). การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญณพ ชูบำรุง (2533). การเปรียบเทียบการควบคุมการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- อัศวิน วัฒนวิบูลย์ (2525). การพกพาอาวุธปืนโดยเสรีและการห้ามพกพาอาวุธปืนโดยเด็ดขาด ในทัศนคติของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมและกลุ่มประชาชนทั่วไป. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัศวิน วัฒนวิบูลย์ (2527). การพกพาอาวุธปืนโดยเสรีและการห้ามพกพาอาวุธปืนโดยเด็ดขาด ในทัศนคติของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมและกลุ่มประชาชนทั่วไป. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อายุตม์ สินธพพันธุ์ (2534). การประเมินการบริหารงานของผู้บริหารงานเรือนจำและทัณฑสถาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อำนาจ อุตมามัตย์ (2534). ทัศนคติของทนายในเขตกรุงเทพมหานครต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาชั้นสอบสวน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาคผนวก 2

บทคัดย่องานวิจัยที่เลือกสรร

ชื่อเรื่อง	สิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสืบสวนและสอบสวน
ผู้วิจัย	สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปี พ.ศ.	2518
ประเภทงานวิจัย	ผู้ต้องหา สิทธิ

บทคัดย่อ

บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดในสังคม ย่อมได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน “ผู้ต้องหา” เป็นบุคคลฐานะหนึ่งที่ถูกล่าม اتهامกระทำผิด ซึ่งในระหว่างที่ถูกล่าม اتهำนั้นเขาจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ต้องหาแล้ว แต่ผู้ต้องหาก็ดมิใช่ผู้กระทำผิดจนกว่าศาลจะพิพากษาว่าเขาได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา ในระหว่างการสืบสวนและสอบสวนเพื่อค้นหาพยานหลักฐานแห่งการกระทำความผิด ผู้ต้องหาอาจจะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือถ้าได้รับก็หาได้รับอย่างเพียงพอไม่ ดังนั้นสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการสืบสวนและสอบสวนจึงถูกนำมาศึกษาและวิเคราะห์โดยแยกศึกษาในทางทฤษฎี เป็นการศึกษาค้นคว้าในด้านเอกสารและตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ในด้านภาคปฏิบัติเป็นการศึกษาค้นคว้าถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย และรวบรวมเป็นข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์ เพื่อเน้นให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ว่าสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่พึงจะได้รับการเคารพและคุ้มครองตามกฎหมาย และให้ผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติการตามกฎหมายปฏิบัติให้สอดคล้องกับปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนที่ทั่วโลกยอมรับ และให้สอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาค้นคว้า คือ

1. เพื่อคุ้มครองสิทธิอันพึงมีพึงได้ตามกฎหมายของผู้ต้องหา
2. เพื่อแนะนำทางและชี้ให้เห็นถึงสิทธิของผู้ต้องหา
3. เพื่อเป็นประโยชน์โดยตรงแก่เจ้าพนักงานผู้จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา ให้ปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยคำนึงถึงสิทธิที่ผู้ต้องหาจะพึงมี
4. เพื่อเป็นเอกสารสำหรับการศึกษา ค้นคว้า ของนักศึกษากฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และผู้สนใจทั่วไป

ชื่อเรื่อง	การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษ
ผู้วิจัย	ภราดร ภคพัฒน์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปี พ.ศ.	2521
ประเภทงานวิจัย	สิทธิมนุษยชน การลงโทษ

บทคัดย่อ

การลงโทษหมายถึงการที่รัฐกำหนดภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นผลร้ายหรือไม่พึงปรารถนา เนื่องจากการที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามกฎหมาย ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะที่เกิดการกระทำความผิดขึ้น และได้กำหนดโทษไว้ การลงโทษจึงถือเป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายประการหนึ่ง

ทฤษฎีนิติปรัชญาเกี่ยวกับการลงโทษและวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีหลายประการแตกต่างกันออกไป ความเห็นทางทฤษฎีและความนิยมในการใช้วัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับกาลสมัย ในสมัยโบราณเห็นว่า การลงโทษเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้แค้นทดแทน เพื่อข่มขู่บุคคลอื่นตลอดจนผู้กระทำความผิดเองให้เกรงกลัวหลบจำ หรือเพื่อสังเวทคุณความดีสาธารณะ ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลให้กลับตนเป็นคนดีและกลับเข้าสู่สังคม มากกว่าการแก้แค้นทดแทน ฉะนั้น การลงโทษในบางประเทศจึงมิได้คำนึงถึงความร้ายแรงของอาชญากรรมมากนัก แต่คำนึงถึงความเป็นไปได้ในการที่จะปฏิรูปบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด

โดยทั่วไป โทษที่ถือว่ารุนแรงที่สุดคือ โทษประหารชีวิต ซึ่งกระทำได้โดยใช้วิธีการต่าง ๆ กัน มักใช้กับความผิดร้ายแรงเช่น กรณีเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ในปัจจุบันบางประเทศได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตแล้ว ทั้งทางกฎหมายและปฏิบัติ เนื่องจากมีความเห็นว่าเป็นการขัดต่อสิทธิมนุษยชนในการดำรงชีวิต เป็นการผิดมนุษยธรรม เนื่องจากเพราะหากว่าการฆาตกรรมเป็นสิ่งซึ่งกฎหมายถือเป็นความผิด และบุคคลไม่มีอำนาจที่จะฆ่าผู้อื่นได้แล้ว รัฐก็สมควรมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะลงโทษประหารชีวิตบุคคลใดได้เช่นกัน

นอกเหนือจากโทษต่อร่างกายซึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีการใช้ (ยกเว้นการเฆี่ยน ซึ่งยังคงใช้อยู่ในบางประเทศ) แล้ว โทษที่ถือว่ารุนแรงรองลงมาและใช้กันมากที่สุดคือโทษต่อเสรีภาพ ซึ่งได้แก่การจำคุกกักขัง และโทษที่ถือว่าเบาที่สุด คือ โทษต่อทรัพย์สินซึ่งได้แก่โทษปรับและริบทรัพย์สิน นอกเหนือไปจากนี้ยังมีโทษประการอื่น ๆ เช่น ความตายทางแพ่ง การตัดสิทธิหรือถอนอำนาจบางประการ การลดสิทธิความเป็นพลเมือง ซึ่งบางประเทศใช้เป็นโทษประกอบโทษประธาน นักโทษ ซึ่งถูกกักหรือจำกัดเสรีภาพ ควรมีสติที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม ได้รับความคุ้มครองชีวิต สุขภาพ อนามัย จากรัฐเช่นเดียวกับบุคคลอิสระอื่น ๆ

ในทางปฏิบัติ มักจะปรากฏเสมอว่าการลงโทษในบางประเทศมิได้เป็นไปอย่างมีมนุษยธรรม แต่ได้ใช้วิธีการที่โหดร้าย และต่ำช้า ตลอดจนสภาพทัศนสถานไม่เหมาะที่จะเป็นที่คุมขังมนุษย์ โดยเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ จึงได้เกิดแนวความคิดขึ้นว่าสิทธิประการต่าง ๆ ของผู้ถูกลงโทษ ควรเป็นสิทธิระหว่างประเทศ และเป็นผลให้เกิดการดำเนินการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น สหประชาชาติ และสภายุโรป กฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับได้ระบุถึงสิทธิเกี่ยวกับการลงโทษไว้ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง อนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานของยุโรป เป็นต้น

ผลงานในด้านนี้ของสหประชาชาตินับได้ว่า น่าสนใจพอควร เพราะนอกจากจะมีบทบัญญัติตามอนุสัญญาคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับการลงโทษโดยตรงแล้ว ยังมีการสนับสนุนและจัดตั้งองค์การในระดับภูมิภาคต่าง ๆ ขึ้น เพื่อคุ้มครองสิทธิประการนี้ และแพร่ขยายความสำนึกของสาธารณชนในเรื่องสิทธิเกี่ยวกับการลงโทษให้กว้างขวางออกไป แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ยังก้าวไปไม่ถึงขั้นที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการลงโทษได้อย่างจริงจัง โดยยังต้องการมาตรการคุ้มครองที่รัดกุมและได้ผลกว่าปัจจุบัน นอกจากนั้นความสำนึกในสิทธิประการนี้ของสาธารณชน ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น และต้องการเวลาสำหรับการพัฒนาให้แพร่หลายและก้าวหน้าต่อไป

ชื่อเรื่อง ลิทธิของเด็กและเยาวชนระหว่างต้องหาคดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน
ผู้วิจัย วันชัย ศรีนวนนัต
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
ปี พ.ศ. 2523
ประเภทงานวิจัย ลิทธิ เด็กต้องหาคดีอาญา

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงลิทธิของเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญาในชั้นสืบสวนและสอบสวน ซึ่งอยู่ในหน้าที่รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานสอบสวน ตลอดจนปรัชญาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิดและเพื่อทราบว่าเด็กและเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามลิทธิที่กฎหมายบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้น้อยเพียงใด และมีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการถูกละเมิดสิทธิบ้าง

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้จากการสัมภาษณ์และการแจกแบบสอบถามเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานแรกรับและสถานฝึกอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางจำนวนรวมทั้งสิ้น 728 ราย แยกเป็นเพศชาย 579 ราย และเพศหญิง 149 ราย

การศึกษาได้พบว่า ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะการกระทำผิด และการมีที่ปรึกษากฎหมายของเด็กหรือเยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหานั้น มีความสัมพันธ์ต่อการถูกละเมิดสิทธิในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การถูกทำร้ายในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจ การถูกบังคับเพื่อให้ได้ถ้อยคำก่อนการสอบสวน การไม่ได้รับแจ้งข้อหาก่อนการสอบสวน การไม่แจ้งให้ทราบถึงผลของคำให้การในฐานะเป็นผู้ต้องหา การถูกบังคับขู่เข็ญขณะสอบสวน การถูกทำร้ายในระหว่างสอบสวน การจับกุมโดยไม่มีหมายจับ การถูกใส่กุญแจมือ ความรวดเร็วในการเริ่มทำการสอบสวน การแจ้งการจับกุม ระยะเวลาที่ถูกควบคุมตัวอยู่ที่สถานีตำรวจ และการถูกควบคุมอยู่ร่วมกับผู้ใหญ่

ลักษณะส่วนบุคคลของเด็กหรือเยาวชนที่ใช้เป็นตัวแปรในการศึกษานี้ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพของเด็กหรือเยาวชน จากการศึกษาพบว่าเด็กหรือเยาวชนเพศชายจะถูกละเมิดสิทธิในเรื่องต่าง ๆ มากกว่าเด็กหรือเยาวชนเพศหญิง ส่วนอายุและการศึกษาของเด็กหรือเยาวชนนั้น พบว่าเป็นปฏิภาคโดยตรงกับการถูกละเมิดสิทธิในเรื่องต่าง ๆ สำหรับอาชีพของเด็กหรือเยาวชน พบว่าเด็กหรือเยาวชนที่ยังไม่ประกอบอาชีพจะถูกละเมิดสิทธิมากกว่าเด็กหรือเยาวชนที่ประกอบอาชีพแล้ว

ลักษณะการกระทำผิดได้แก่ เวลาที่ถูกจับกุม อาวุธที่เจ้าพนักงานตำรวจพบในขณะที่ถูกจับกุม จากการศึกษาพบว่า เด็กหรือเยาวชนที่ถูกจับกุมในช่วงเวลา 18.00-24.00 น. จะถูกละเมิดสิทธิในเรื่องต่าง ๆ มากที่สุด สำหรับเรื่องเกี่ยวกับอาวุธนั้นพบว่า ความร้ายแรงของอาวุธที่พบในขณะที่จับกุมจะเป็นปฏิกาโดยตรงกับการถูกละเมิดสิทธิ

การมีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความ พบว่าเด็กหรือเยาวชนที่มีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความจะถูกละเมิดสิทธิน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่มีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ปรากฏผลว่าเป็นไปตามข้อสมมุติฐานที่ตั้งไว้ทุกประการ คงมีแต่เพียงกรณีสมมุติฐานเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของเด็กหรือเยาวชนเท่านั้นที่เป็นปฏิกาในทางกลับกับผลการวิจัย

ชื่อเรื่อง	การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม
ผู้วิจัย	จงรัก จุฑานนท์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปี พ.ศ.	2524
ประเภทงานวิจัย	สิทธิ ประชาชน

บทคัดย่อ

การจับกุม การค้น เป็นขั้นตอนเบื้องต้นและเป็นรากฐานในการที่จะปฏิบัติการ กระบวนพิจารณาความอาญา และเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการโดยฝ่ายบริหารซึ่งไม่มีโอกาสที่จะอาศัย การพิสูจน์พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ

ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล (Individual Right) ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ โดยถือหลักว่า การคุ้มครองเสรีภาพพื้นฐานและสิทธิตามธรรมชาติ ของประชาชน (The Essential Freedom and Natural Rights) ต้องได้รับการคุ้มครอง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันในบางกรณีระหว่างการใช้อำนาจของรัฐ ในการใช้บังคับกฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้พยายามที่จะหามาตรการที่จะ ขจัดความขัดแย้งนี้อยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมนั้น โดยสภาพเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (Dynamic) มาตรการต่าง ๆ ที่ค้นพบจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันต่อ เหตุการณ์ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ในนานอารยะประเทศ ได้ถือเป็นหลักสำคัญที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า สิทธิของ ประชาชนในการที่จะถูกจับกุมหรือตรวจค้นต้องได้รับการคุ้มครอง และในกฎหมายว่าด้วยวิธี พิจารณาความอาญาต่างก็ได้บัญญัติควบคุมอำนาจหน้าที่ และวิธีปฏิบัติการของเจ้าพนักงาน ตำรวจเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนดังกล่าวนี้โดยไม่ได้มีการบัญญัติหน้าที่ของประชา ชนไว้อย่างชัดเจนว่า จะต้องยอมรับการปฏิบัติการของเจ้าพนักงานตำรวจอย่างไรบ้าง หรือกล่าว อีกนัยหนึ่ง กฎหมายได้บัญญัติบังคับ แต่เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายเดียวเท่านั้น หาได้บัญญัติบังคับ ประชาชนไม่

ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่ได้พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการคุ้มครองสิทธิของประชาชนเป็นอย่างมาก ก็ได้มีรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 4 (The Fourth Amendment) บัญญัติคุ้มครองสิทธิของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ด้วย และ หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการจับและการค้นของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ว่า การจับและการค้น กระทำได้โดยอาศัยเหตุอันควร (Probable Cause) ซึ่งก็เป็นทำนองเดียวกับหลักกฎหมายของ ประเทศอังกฤษ และไทยนั่นเอง และวิธีการในการจับกุมก็ไม่ได้บังคับว่าจะต้องมีการออกหมาย จับหรือหมายค้นเสมอไป กล่าวคือในกรณีที่เป็นการฉุกเฉินก็ทำการจับหรือค้นได้โดยไม่ต้องมี

หมาย ส่วนกรณีที่ไม่เป็นการฉุกเฉิน ซึ่งต้องมีการออกหมายนั้น ก็จะถูกควบคุมโดยอัยการหรือศาล แต่สำหรับในประเทศไทยในกรณีที่เป็นการฉุกเฉินก็สามารถจับหรือค้นได้โดยไม่ต้องมีการออกหมาย แต่ในกรณีที่ต้องมีการออกหมายจับหรือหมายค้น การออกหมายก็ทำโดยเจ้าพนักงานตำรวจด้วยตนเอง

ส่วนในประเทศอังกฤษ การจับ ทำได้โดยไม่ต้องมีหมาย แต่การค้น โดยหลักแล้วจะต้องมีการออกหมายค้นโดยผู้พิพากษาและบางกรณีก็ได้แก่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่

จึงเห็นได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศไทย ก็ได้พยายามวางหลักเกณฑ์ในการจับการค้น เพื่อให้การบังคับการตามกฎหมายอาญาเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชนอยู่แล้ว แต่เนื่องจากปัญหาในการกระทำผิด ของอาชญากรเป็นปัญหาที่ลึกลับ ซ่อนเร้น และมีผลกระทบกระเทือนต่อความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน ของประชาชนโดยรวมอย่างร้ายแรง ดังนั้น การที่จะบัญญัติกำหนดหลักกฎหมายบังคับเจ้าพนักงานตำรวจในรายละเอียดเกินไปกว่านี้ ก็จะเป็นโอกาสให้อาชญากรหลุดรอดไปได้

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มีอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือหลักการคุ้มครองสิทธิของประชาชน (Due Process Model) กับหลักการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (Crime Control Model) แต่ก็ยังไม่มีข้อยุติว่าจะถือหลักการใดโดยเด็ดขาด ในทางปฏิบัติก็คงถือทั้ง 2 หลักการประนีประนอมกันไป

เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Dynamic) ดังนั้นไม่ว่าจะยึดถือหลักการใดหรือยึดถือทั้งสองหลักการก็ต้องให้มีการคล่องตัวและเปลี่ยนแปลงได้ (Dynamic) เพื่อให้ทันกับการขยายตัวของอาชญากรรม หลักการใช้ดุลพินิจโดยเจ้าพนักงานตำรวจ (Police Discretion) จึงมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลักกฎหมายเกี่ยวกับการจับกุมหรือค้นนี้จึงควรเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดความคล่องตัวดังกล่าวนี้ด้วย

ดังนั้นการจับกุมหรือการค้นนี้ จึงไม่อาจมีทางที่จะคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างบริบูรณ์ เพราะรัฐจะต้องคำนึงถึงมาตรการในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมเป็นเป้าหมายสำคัญควบคู่ไปด้วย และมาตรการเหล่านี้จำเป็นต้องกระทำการกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่บ้าง เพียงแต่จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของความจำเป็นและเหมาะสมแก่กรณีและภาวะของสังคม

ชื่อเรื่อง	บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามกับปัญหาอาชญากรรมในสามจังหวัดภาคใต้
ผู้วิจัย	อังคณา บุญสิทธิ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปี พ.ศ.	2525
ประเภทงานวิจัย	ป้องกัน แก้ไขปัญหาอาชญากรรม ภาคใต้

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามในทางที่สนองต่อนโยบายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของรัฐบาล เพื่อศึกษาคุณสมบัติของผู้นำศาสนาที่สามารถช่วยเหลือทางราชการในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม และเพื่อเป็นแนวทางในการประสานงานและการขอความร่วมมือจากผู้นำศาสนาอิสลาม ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ ผู้นำศาสนาในอำเภอที่มีสถิติอาชญากรรมสูงสุดและอำเภอที่มีอาชญากรรมต่ำสุดในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส อำเภอละ 30 คน รวมประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 180 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้แบบสอบถาม

ผลจากการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้นำศาสนาอิสลามรู้และเข้าใจนโยบายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของรัฐบาลที่ว่า ประชาชนควรมีส่วนช่วยรัฐบาลในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และผู้นำศาสนาส่วนใหญ่คิดว่าควรมีส่วนช่วยรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการที่ทางราชการขอความร่วมมือด้วย

2. ผู้นำศาสนาที่มีบทบาทในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มักเป็นผู้ที่อายุมาก โดยเฉพาะผู้นำศาสนาที่อายุ 54 ปีขึ้นไป มีอาชีพเป็นครูสอนศาสนา และติดตามข่าวคราวความเป็นไปของสังคมโดยอาศัยสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ซึ่งแสดงว่าผู้นำศาสนาดังกล่าวมีความรู้ภาษาไทยในระดับที่อ่านหนังสือได้

3. ผู้นำศาสนาที่มีทัศนคติที่ดีต่อทางราชการเข้าใจและทำหน้าที่อันสนองต่อนโยบายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ได้แก่ การเป็นพยานในชั้นตำรวจและชั้นศาล การอบรมสั่งสอนประชาชนเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งการที่ผู้นำศาสนามีทัศนคติที่ดีต่อทางราชการก็เนื่องมาจากการได้รับความสะดวกในการติดต่อกับทางราชการ มีความรู้ภาษาไทยดีพอสมควรที่จะรู้สึกภาษาไม่ได้เป็นอุปสรรคในการติดต่อกับทางราชการ มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากนี้ยังเนื่องมาจากการที่ทางราชการขอความร่วมมือจากผู้นำศาสนาในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม และข่าวสารที่ผู้นำศาสนาได้รับจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ด้วย

4. การที่ผู้นำศาสนามีบทบาทในการป้องกันอาชญากรรม มีความสัมพันธ์กับสถิติอาชญากรรมในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ บทบาทที่สำคัญที่ช่วยลดอาชญากรรมได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำแก่ประชาชน การไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน

ชื่อเรื่อง	การศึกษาสำรวจความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของผู้พักอาศัย ในหมู่บ้านจัดสรรชานกรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	กิจจา สอนจันทร์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปี พ.ศ.	2526
ประเภทงานวิจัย	การป้องกันอาชญากรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรในชานกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้พักอาศัยในหมู่บ้านจัดสรรในชานกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัย ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยอย่างง่ายสรุปได้ดังนี้

1. จำนวนเพื่อนบ้านที่รู้จักในหมู่บ้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ
2. การมีร้านค้าตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ตั้งของบ้านไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. การเข้ามาตรวจตราท้องที่ของตำรวจในหมู่บ้านไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ
4. จำนวนมาตรการป้องกันอาชญากรรมภายในบ้านมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ
5. จำนวนประเภทกิจกรรมที่เข้าร่วมกับสมาชิกในหมู่บ้านไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนผลการวิจัยซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุสรุปได้ว่า

6. การร่วมรับประทานอาหารและพูดคุยกัน, การมีป้อมยามตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ตั้งของบ้าน, การร่วมมือประสานงานกับตำรวจท้องที่, การร่วมจัดตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้าน, การจัดทำบุญประเพณีประจำปีร่วมกัน, การมีสุนัขเฝ้าบ้าน, การสลักเลขหมายบนทรัพย์สิน, การมีอาวุธปืน, การเปิดไฟนอกอาคารสถานที่ในเวลากลางคืน, การมีสัญญาณเตือนภัย, การช่วยดูแล

บ้านให้แก่ผู้พักอาศัยที่อยู่ใกล้เคียง, การลื้อคปรตู่บ้านด้วยกุญแจ, และการแนะนำของตำรวจเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่การร่วมตรวจตราพื้นที่ในหมู่บ้าน, การมีคนเฝ้าบ้าน และการสอดส่องพฤติกรรมคนแปลกหน้าที่เข้ามาในหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความรู้สึกปลอดภัย และการร่วมพัฒนาพื้นที่ในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ ในเชิงบวกกับความรู้สึกปลอดภัยในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ชื่อเรื่อง	การศึกษาความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	กรรภิรมย์ บุญญฤทธิ์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปี พ.ศ.	2527
ประเภทงานวิจัย	การป้องกันอาชญากรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงลักษณะความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มผู้นำสมาชิกของกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ กลุ่มบรรเทาสาธารณภัย กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครรักษาดินแดน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 360 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Multistage Cluster Sampling การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัย ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยอย่างง่าย พอสรุปได้ดังนี้คือ การที่คู่สมรสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จำนวนครั้งที่คู่สมรสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และระยะเวลาของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการศึกษาความพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน จำนวนครั้งที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จำนวนปีที่อยู่อาศัยในชุมชน ความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมในชุมชน อาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สินที่เกิดขึ้นก่อนริเริ่มตั้งชุมชน การให้ความร่วมมือแก่หน่วยราชการของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานครในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนผลการวิจัยซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุสรุปได้ว่า การให้ความร่วมมือแก่หน่วยราชการไม่มีความสัมพันธ์กับความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานครในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่จำนวนครั้งที่คู่สมรสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และระยะเวลาของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานครในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ และการศึกษาความพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน จำนวนครั้งที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม จำนวนปีที่อยู่อาศัยในชุมชน ความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมในชุมชน อาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สินที่เกิดขึ้นก่อน

ริเริ่มตั้งชุมชน การที่คู่สมรสตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความร่วมมือของชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานครในระดับที่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวแปรอิสระเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตาม คือ ความร่วมมือของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมในเขตกรุงเทพมหานครได้คิดเป็นร้อยละ 59 ($R^2 = 0.59070$)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาวิจัยปริมาณงานและอัตรากำลังของพนักงานอัยการที่เหมาะสม
ผู้วิจัย	กมลทิพย์ คติการ รายงานวิจัยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ปี พ.ศ.	2528
ประเภทงานวิจัย	อัยการ การบริหารงาน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

- 1) เพื่อศึกษาถึงสภาพปริมาณงานและอัตรากำลังของพนักงานอัยการในที่ทำกรอัยการส่วนภูมิภาค
- 2) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดอัตรากำลังและปริมาณงานของพนักงานอัยการในที่ทำกรอัยการส่วนภูมิภาค
- 3) เพื่อศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาจากความคิดเห็นและประสบการณ์ของพนักงานอัยการที่ประจำทำงาน ณ ที่ทำกรอัยการส่วนภูมิภาค

เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างอัยการโดยใช้แบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ ได้แบบสอบถามคืนร้อยละ 90.7 จากพนักงานอัยการจังหวัด และที่ทำกรอัยการประจำศาลจังหวัดทั่วทุกเขตในประเทศ รวม 88 ที่ทำกร

ผลการวิจัยโดยภาพรวมสรุปว่าอัยการในส่วนภูมิภาค มีปริมาณงานมากกว่าอัตรากำลังหรือมีงานล้นคน และมีปัญหาประเด็นต่าง ๆ คือ

- 1) มีปัญหาเรื่องการบริหารงานบุคคลในที่ทำกรอัยการบางแห่ง
- 2) มีปัญหาเรื่องการให้ความร่วมมือของพนักงานสอบสวนในที่ทำกรอัยการหลายแห่งซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ
- 3) มีปัญหาเรื่องการทำงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกับศาล เพราะการวางระเบียบปฏิบัติบางอย่างของศาลบางแห่ง ทำให้พนักงานอัยการบางคนมีความรู้สึกคับข้องใจในการทำงาน
- 4) มีปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือของพยานในคดี
- 5) มีปัญหาความล่าช้าในการทำงาน อันเกิดจากการดองงานของผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 6) มีปัญหาการขาดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ธุรการ และการขาดความรับผิดชอบเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ธุรการ ทำให้ภาระหน้าที่ของพนักงานอัยการเพิ่มมากขึ้น

* เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้ไม่มีบทคัดย่อ จึงนำเสนอสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลโดยสังเขป